

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DEĞİŞEN
GÜVENLİK KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE
TERÖRİZM VE NATO**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ercan PEKCAN

EKİM - 2007

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DEĞİŞEN
GÜVENLİK KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE
TERÖRİZM VE NATO

Ercan PEKCAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 01.10.2007

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 22.10.2007

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Gökhan KOÇER

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Çağatay OKUTAN

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. A. Hamdi TOPAL

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Ekim - 2007
TRABZON

ÖNSÖZ

Varşova Pakti'nin yıkılmasıyla Soğuk Savaş dönemi kapanmıştır. NATO bu dönemin sona ermesiyle birlikte varlığını sürdürebilmek için yeni misyon arayışlarına başlamıştır. 1990'lı yıllarda dünya üzerinde artan özgürlükçü anlayış ve demokrasi ile birlikte dünya yeni tehdit algılamaları ile tanışmıştır. Aynı yıllar NATO için bir değişim sürecinin başlangıcı olmuştur. Bu tehdit algılamalarına karşı üye devletlerde yapılacak yeni düzenlemeler ve izlenecek yeni stratejilerle yapılandırılacak olan NATO'nun varlığını sürdürmesi gerektiği kanısı oluşmuştur.

NATO, bu destekle beraber etkisini siyasi alanda da göstermiş, Soğuk Savaş dönemi düşmanları ile kolektif bir çalışma içine girmiştir. 11 Eylül saldırılarından sonra terörizmin ulus-aşan bir güvenlik sorunu olduğu tüm dünya ülkeleri tarafından kabul edilmiştir. Üye devletler için NATO küreselleşen terörizme karşı mücadele edebilecek bir örgüt olarak kabul edilmiştir.

Çalışmam iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel hatlarıyla Soğuk Savaş dönemi ve sonrası güvenlik kavramı ile terörizm olgusu ve bu olgunun tarihçesi, kaynakları ve çeşitlenmesine yönelik hususlar ele alınacaktır. Bunun devamında, özellikle 11 Eylül saldırısı sonrasında terörizmin öne çıkan uluslararası karakteri, terörün asimetrik savaş unsuru ve ulusal terörizm ile uluslararası terörizm arasındaki farklılıkların ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde NATO, sahip olduğu ve değişen çeşitli stratejileri, Türkiye ili ilişkileri, terörizmle mücadele konusunda Türkiye'nin NATO içerisindeki rolü ve Türkiye'nin yaşadığı terör sorunlarına NATO'nun bakış açısı ele alınacaktır.

Çalışmamda NATO'nun terörizme karşı strateji ve uygulamalarını 11 Eylül saldırıları sonrası Prag ve İstanbul Zirvelerinden çıkan kararlar çerçevesinde incelenecektir. Ayrıca konu ile ilgili çok sayıda Türkçe kaynağın olması çalışmama olumlu şekilde yansımıştır.

Bu çalışmamda beni yönlendiren ve destek olan danışmanım Sayın Doç. Dr. Gökhan KOÇER'e, KT Uluslararası İlişkiler Bölümündeki hocalarıma, kaynak konusunda büyük yardımları olan kız kardeşim Dilek PEKCAN'a ve bu çalışmanın her aşamasında desteğini yanı başımda hissettiğim değerli eşim S. Gülřah PEKCAN'a teşekkürü borç bilirim.

Saygılarımla

Ercan PEKCAN

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	III
Özet.....	VII
Abstract.....	VIII
Kısaltmalar Listesi.....	IX
GİRİŞ.....	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜVENLİK KAVRAMI VE TERÖRİZM.....	4-58
1.1. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası Güvenlik Sistemi	4
1.1.1 Soğuk Savaş Döneminde Uluslararası Güvenlik Anlayışı.....	5
1.1.2 Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenlik Anlayışı	10
1.2 Küreselleşen Dünyada Yeni Güvenlik Kavramı.....	15
1.3 Terörizmin Tanımı	20
1.4 Terörizmin Tarihçesi	24
1.5 Terörizmin Kaynakları	30
1.6 Terörizmin Çeşitlenmesi, Günümüze Yansımalar	34
1.6.1 Asimetrik Savaş Unsuru	38
1.7 Ulusal Terörizme Bakış	41
1.7.1 Ulusal Terörizmde Türkiye	43
1.7.2 Ulusal Terörizmde Diğer Ülkeler	50
1.7 Uluslararası Terörizm Kavramına Bakış	53

İKİNCİ BÖLÜM

2. TERÖRİZMLE MÜCADELE VE NATO	59-104
2.1. NATO'nun Kavramsal Çerçevesi	59
2.1.1 NATO'nun Kuruluşu ve Soğuk Savaş Dönemi Stratejileri.....	61
2.1.2 Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Değişen Yüzü	67

2.2. NATO ve Terörizmle Mücadele	71
2.2.1 Soğuk Savaş Döneminde Terörizm ve NATO	71
2.2.2 Soğuk Savaş Sonrasında Terörizm ve NATO	73
2.2.3 11 Eylül Sonrası NATO ve Terörizm	77
2.3 NATO'nun Kolektif Güvenlik ve Savunma Kavramı ve Terörizmle Uluslararası Mücadeledeki Rolü	91
2.4. Uluslararası Terörizmle Mücadelede Türkiye – NATO İlişkileri	96
2.4.1 Türkiye'nin NATO'ya Girişi	96
2.4.2 Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin NATO İçerisinde Değişen Pozisyonu ve Terörle Mücadele	99
2.4.3 Türkiye'de Meydana Gelen Terör Saldırılarına NATO'nun Bakış Açısı	104
SONUÇ.....	108 -112
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	113-123
EK. A Kuzey Atlantik Antlaşması.....	124-128
EK. B AGİT İstanbul Deklarasyonu.....	128-136

ÖZET

İkinci Dünya Savaşının galip devletleri arasında savaştan hemen sonra başlayan menfaat çatışması Soğuk Savaş kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte güçlü devletler siyasi ideolojilerini güç kullanarak yaymaya çalışmışlardır. NATO, ülkelerin komünizme karşı savunulması amacıyla kurulmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca bu misyonla görevini yerine getiren NATO, bu sürecin sona ermesi ve 1990'lı yıllarda tehdit algılamalarının değişmesi ile birlikte Rönesans Dönemine girmiştir.

1991 ve 1999 tarihli NATO "Stratejik Kavram" belgelerinde, eski Sovyet tehdidi yerini önceden belirlenmesi mümkün olmayan çeşitli risk ve belirsizliklerden kaynaklanan yeni tehditlere bırakmıştır. Bu tehditler; terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı, örgütlü suçlar, göç, etnik ve milliyetçi çatışmalar, köktendincilik olarak yerini almıştır. Bunun yanı sıra siyasi boyuta da ağırlık verilmiş, bunun sonucunda üye devletlerin çevre coğrafyadaki ülkelerle işbirliğine gitmeleri öngörülmüştür.

Günümüzün en büyük güvenlik sorunu olan terörizm, 11 Eylül saldırıları sonucunda NATO'da ilk kez 5. madde kapsamında yerini almıştır. 2002 tarihli yeni Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi sonucu ABD'nin Irak'ta ilk kez önleyici savaş doktrinini uygulaması, müttefik ülkeler arasında ciddi bir sorun yaşanmasına neden olmuştur. Prag Zirvesiyle yumuşayan, İstanbul Zirvesi'yle güçlenen NATO, yeni tehditlere karşı yeteneğini arttırmıştır.

2002 Yeni Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi sonucunda yapılan uygulamalar ve bu uygulamalar sonucunda ortaya çıkan neticelerin BM, NATO, ABD, NATO'ya üye devletler ve Türkiye ekseninde yarattığı etkileri inceleme ve farklılıkları tespit etme bu tezin amacını oluşturmaktadır. Kolektif savunma örgütü olarak kurulan NATO'nun yeni güvenlik anlayışında üstleneceği misyon her üye devleti tatmin edebileceği sürece, varlığını devam ettirmesi kaçınılmaz bir sonuç olacaktır.

ABSTRACT

Conflict of interests, which came on the scene right after the war, among the victorious nations of World War II introduced the concept of Cold War. In this process, powerful states strived to spread their political ideologies. NATO was established with the aim of defending the member countries against the threat of communism. Having fulfilled this mission during the Cold War era, NATO faced a Renaissance in 1990s due to the shift in the perceptions of threat.

The former threat of Soviet Union replaced itself with various unpredicted risks and undetermined threats in the documents of NATO's "New Strategic Concept" of 1991 and 1999. These threats can be named as; terrorism, the spread of weapons of mass destruction, smuggling of drugs and people, organized crimes, migration, ethnical and nationalistic clashes and religious fundamentalism. At the same time, it was given focus on the political dimension of the process and thanks to this member states were desired to cooperate with the neighbour countries.

Terrorism, the biggest security issue of today, appeared in NATO for the very first time with the Treaty's Article 5. On the basis of 2002 National Security Strategy of the United States of America, the USA applied preventive war doctrine in Iraq for the first time. This led to a serious problem among the allied countries. NATO expanded its capabilities of dealing with the new threats with a détente in Prag Summit and becoming strong in İstanbul Summit.

The objective of this study is to analyze the implementations resulting from the National Security Strategy of the United States of America and the effects of these implementations in connection with the United Nations, NATO, the USA, member states of NATO and Turkey and establish the differences. It will be inevitable for NATO, established as a collective defence organisation, to carry forward its presence as long as NATO's missions satisfy the member states of the alliance.

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOK	:Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi
AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSP	:Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
ASALA	:Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu
AWACS	:Erken Uyarı ve Havadan Kontrol Sistemi
BİO	:Barış İçin Ortaklık
BM	:Birleşmiş Milletler
C.	:Cilt
CBRN	:Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer
CJTF	:NATO Birleşik Müşterek Görev Gücü
Çev.	:Çeviren
Ed.	:Editör
ERNK	:Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi
ETA	:Bask Ülkesi ve Özgürlük
EUROPOL	:Avrupa Polis Teşkilatı
FKF	:Fikir Kulüpleri Federasyonu
HADEP	:Halkın Demokrasi Partisi
HEP	:Halkın Emek Partisi
IFOR	:Barış Uygulama Gücü
INLA	:İrlanda Ulusal Özgürlük Ordusu
INTERPOL	:Uluslararası Polis Teşkilatı
IRA	:İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu
JCAG	:Ermeni Soykırımını İçin Ermeni Adalet Komandoları
KADEK	:Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
KAİK	:Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KONGRA -GEL	:Halk Kongresi
MAP	:Üyelik Eylem Planı
NATO	:Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NMG	:NATO Mukabele Gücü
PKK	:Kürdistan İşçi Partisi
PYT	:Prag Yetenekler Taahhüdü
SHP	:Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

THKO	:Türkiye Halkın Kurtuluş Ordusu
THKP/C	:Türkiye Halkın Kurtuluş Partisi/Cephesi
TİİKP	:Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİP	:Türkiye İşçi Partisi
TKP	:Türkiye Komünist Partisi
Vb.	:Ve benzeri
Vol.	:Volume

GİRİŞ

Terörizm insanlık tarihini çok eski çağlardan beri uğraştıran, ortaya çıktığı yerlerde büyük kayıplar verdirebilen bir sorundur. Uluslararası arenada özellikle Soğuk Savaş'la birlikte daha belirgin bir şekilde ortaya çıkan terörizm konusunda yaşanan en büyük sıkıntı ortak bir tanım konusunda uzlaşmaya varmaktır. Kavram için ortak bir tanım bulunmadığı sürece uluslararası arenada işbirliği içerisinde bulunarak ortak çözümler üretmek, diğer ülkelerden samimi yardımlar beklemek gerçek dışı olacaktır. Uzun süreler boyunca terörizm birçok ülke tarafından uluslararası bir problem değil, iç güvenliği ilgilendiren bir sorun olarak görülmüştür.

Terörizm kavramının uluslararası arenaya çıkması ve devletler tarafından iç güvenliği aşan bir husus olarak ele alınmaya başlanması 11 Eylül saldırılarından sonra olabilmıştır. Birçok ülke artık terörle bir iç güvenlik meselesi olarak uğraşamayacaklarını, bu sorunun uluslararası arenada bütün aktörleri etkileyen bir sorun olduğunu, çözümün de mutlaka işbirliği içerisinde hareket etmekle bulunabileceğini anlama konusunda önemli adımlar atmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte ortadan kalkan Sovyet tehdidinin ardından NATO'nun yeni misyonları arasında terörizm yerini almıştır.

Bu çalışmada terörün yapısı, kaynakları, sınıflandırılması gibi hususlarla birlikte, Türkiye'nin de önemli bir rol üstlendiği Avrupa arenasındaki güvenlik kavramı içerisinde terörün incelenmesi, kendisi de uzun yıllardır terörizmle uğraşan ve bu tehdidin sonuçlarını çok iyi tecrübe eden ülkelerden biri olan Türkiye ve NATO ilişkileri günümüzün başat tehditlerinden olan terör ekseninde ele alınmıştır.

Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında yaşanan olaylarda NATO'nun yaptıkları, uzun yıllar terörle mücadele eden Türkiye'de yaşanan olaylara NATO'nun bakış açısı, gittikçe daha da önemli hale gelen kolektif güvenlik kavramı çerçevesinde Türkiye'nin sadık bir müttefik olarak üstlendiği roller ile yaşadıkları karşısında gerçekleştirilmeyen beklentileri çalışmanın temelinde yatmaktadır. Terörün artık bir iç güvenlik konusu olarak ele alınamayacağı gerçeğinden hareketle uluslararası terörle mücadelede NATO'nun neler yapabileceği ve bu bağlamda Türkiye'nin hangi aşamalardan geçeceği de ele alınan hususlar arasındadır.

Çalışmanın amaçlarından biri Soğuk Savaş dönemini ve sonrasını inceleyerek NATO'nun terör konusunda hangi çalışmaları yaptığını, 11 Eylül sonrası dönemde nelerin değiştiğini göstermektir. NATO'nun gerçekleştirdiklerinin ne kadarının üye ülkeleri özellikle Türkiye'yi tatmin ettiği, ne kadarının hayal kırıklığına uğrattığı, terör mücadelesinde ve güvenlik misyonlarında ne derece yapıcı bir rol üstlendiğini ortaya koymak hususu önceliklidir. Her daim sadık bir müttefik olan Türkiye'nin bu sürecin neresinde olduğu, günümüzün değişen konjonktüründe NATO'nun nerede olduğu, terörizmle mücadelede ne kadar başarılı olabildiği ele alınan konular arasındadır.

Tezin yazım aşamasında konu ile ilgili İngilizce ve Türkçe referans kaynaklar incelenmiştir. Elde edilen bilgilerin sağlam bir temele oturması için mümkün olduğu kadar konuyla ilgili anlaşma metinlerine, bu anlaşmalarda alınan kararlara konu ile ilgili önemli aktörlerin demeçlerine ve diğer resmi dokümanlara da yer verilmiştir. Tezde, ilgili ülkelerin süreli yayınları da yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Tezin ilk bölümünde sürecin genel amaçlar için incelenmesinde çok önemli olmasından dolayı Soğuk Savaş Dönemi ve sonrası Güvenlik sistemi ve güvenlik anlayışı ele alınmıştır. Soğuk Savaş döneminde en büyük tehdit olarak görülen Sovyetler Birliği'nin varlığı, komünizm tehdidine karşı örgütlenme ortamı ele alınmıştır. Uluslararası ilişkilerde aktörlerin ilişkileri ve o dönemin koşullarına yer verilmiştir. Ayrıca, küreselleşmenin getirdikleri ve yeni şartlarla birlikte değişen yeni güvenlik kavramı ele alınmıştır.

Daha sonra güvenlik kavramından yola çıkılarak güvenlik konusunda başat tehdit olan, tezin ana çizgilerinden birini oluşturan terörizm konusu incelenmiştir. Burada terörizmin tanımı verilmeye çalışılmış, terörü tanımlama konusunda yaşanan sıkıntıları, ortak bir kavram üzerinde uzlaşamamasını ve bunların sebepleri üzerinde durulmuştur. Yapılan tanımların ardından terörün tarihçesi ve meydana geldiği kaynaklar anlatılmış, terörizmin çeşitleri verilmiştir. Terörün gittikçe daha da ilerleyen teknoloji ve günümüzün modern koşulları nedeniyle değişen ortamı nedeniyle ortaya yeni çıkan kavramlar ele alınmıştır, bu hususta özellikle asimetrik savaş örneğine yer verilmiştir.

Terörün tanımı ve kavramın içeriğinden sonra ulusal ve uluslararası terör kavramlarının tanımları yapılmaya çalışılmıştır. Bu ayırım yapılmaya çalışılırken ülkelerin yaşadığı terör olaylarından, spesifik ülke örneklerinden, mevcut olan ya da ortadan kalkan terör örgütleri ve faaliyetlerinden yararlanılarak yapılabilecek herhangi bir ayırım yapılmaya çalışılmıştır. Terörle çok uzun yıllardır mücadele eden Türkiye örneği de ulusal terörizmle mücadele konusunda somut bir örnek olarak yer almıştır.

Tezin ikinci bölümünde yaşanan sürecin ve başat tehdidin tanımlanması ve incelenmesinin ardından NATO örgütü kavramsal çerçevesi bağlamında ele alınmıştır. NATO'nun kuruluşundan başlayarak Soğuk Savaş dönemi stratejileri incelenmiş, daha sonra Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun değişen yüzü ve yine uluslararası arenada değişen diğer şartlar ortaya konmuştur.

Yaşanan süreçler ve değişen koşullar ışığı altında NATO'nun terörizmle yaptığı mücadele konusu ele alınmış, NATO'nun terörizmle mücadelesi üç alt başlık altında incelenmiştir. Bunlar Soğuk Savaş döneminde Terörizm ve NATO, Soğuk Savaş sonrasında Terörizm ve NATO ile 11 Eylül sonrası NATO ve terörizmdir. Bu üç temel süreç içerisinde inceleme yapılmasının nedeni her bir dönemin olaylarının NATO'nun stratejilerinde ve tutumunda meydana getirdiği değişimlerdir. NATO'nun kolektif güvenlik ve savunma kavramlarının terörle uluslararası mücadeledeki rolü de ele alınmıştır.

Son olarak NATO'nun terörle mücadelesindeki rolünü daha da somut olarak gösterebilmek için Türkiye örneği incelenmiştir. Uluslararası terörizmle mücadelede Türkiye-NATO ilişkileri ele alınmış, bunun için her daim sadık bir müttefik olan Türkiye'nin NATO'ya girişinden itibaren üstlendiği rolleri gerçekleştirmesi ve terörle mücadelede işbirliğine her zaman istekli oluşu ortaya konmuştur. Türkiye'de meydana gelen terör olaylarına genel olarak NATO'nun ve özel olarak NATO üyesi devletlerin bakış açıları özellikle verilmiş ve uluslararası anlamda işbirliğine hazır olan Türkiye'nin kendi yaşadığı terör olayları karşısındaki beklentilerinin ne derece karşılandığı da ele alınmıştır.

1. BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜVENLİK KAVRAMI VE TERÖRİZM

1.1 Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası Güvenlik Sistemi

Soğuk Savaş sürecinin bitmesi yaklaşık kırk yıl kadar süren bir dönemin de sonunu getirmiştir. Uluslar arası politikanın bu dönemde iki süper güç olan Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki rekabet ekseninde belirlendiği de kabul edilen bir gerçektir. Soğuk Savaş döneminde hem uluslar arası politikaya hem de güvenlik anlayışlarının temeline damgasını vuran atmosfer; iki süper güç arasında tüm dünya nüfusunu ortadan kaldırabilecek güçte kitle imla silahlarıyla yapılacak bir dünya savaşının çıkmasından duyulan korku atmosferiydi. Ancak bu gerçekleşmemiş, herhangi bir sıcak çatışma yaşanmadan Sovyetler Birliği çökmüş ve soğuk savaş dönemi sona ermiştir.

Soğuk Savaş dönemi sonrasının dünya milletleri tarafından iyimserlikle karşılandığı bilinen bir olgudur. Bu yeni dönemin başlarında egemen olan pozitif atmosferin kaynağında yeni dünya düzeni ifadesi olduğu öne sürülebilir. Yeni dünya düzeni ile tek başına süper güç olarak dünya üzerinde kalan Amerika Birleşik Devletlerinin önderliği ve yönlendirmesiyle dünya üzerinde yeni bir barış ve refah ortamının tesis edilmesi anlaşılmaktadır. Bu ilk olumlu atmosferin hemen ardından kendini gösteren tehdit ve belirsizlik olguları ise farklı bakış açılarını da beraberinde getirmiştir. Çeşitli coğrafyalarda yaşanan kanlı savaşlar, küreselleşme süreci, giderek karmaşıklaşan güvenlik kavramı ve tehditleri bu dönemin de kendi içinde belirsizlikler ve tehditler içerdiği görüşü de bu döneme damgasını vurmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte; Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği dağılmış, dünyada iki kutuplu sistem sona ermiş ve yerini Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliğinde tek kutuplu dünya düzenine bırakmıştır.

1.1.1 Soğuk Savaş Döneminde Uluslar arası Güvenlik Anlayışı

Soğuk Savaş dönemi, II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninin tabii bir sonucudur. Bu dönemde, her iki kutupta yer alan ülkeler birbirlerini çevreleme politikası izlemiş, her iki blok da kendi oluşumlarını sağlam ve güçlü tutmak için sürekli bir çaba içerisinde bulunmuştur. Güvenlik ve savunmalarını yalnız başlarına sağlayamayan ülkeler ise bu iki bloktan birine dahil olmaktan başka çıkar yol bulamamışlardır.¹ Bu sayede güvenlik endişeleri, bloklar arası caydırıcılık politikası ile dengelenmiştir.

Avrupa'da yer alan ülkeler de var olan bu iki bloktan birine katılarak güvenliklerini temin etmek istemişlerdir. Bu dönemde bölgede güvenliğin iki temel unsuru olan NATO ve Varşova Paktı da bu süreçte sahip oldukları önemi artırmış ve güvenlik dengelerinin temel noktaları olma konumlarını güçlendirmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş dönemini biçimlendiren faktörler şu şekilde sıralanabilir:²

- Politik ve askeri yapı değişmiş, dünya iki kutuplu bir görünüm kazanmıştır.
- Güvenlik ve savunma kavramı içine, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin politikaları nedeniyle “ideoloji” kavramı da girmiştir.
- Uluslar arası politika küresel bir nitelik kazanmıştır.
- Nükleer güç, en önemli faktör haline gelmiştir.
- Güvenlik kavramı farklılaşmış ve uzay boyutu da gündeme gelmiştir.
- Tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar, ekonomik meseleler ağırlık kazanmış, özellikle ekonomik kalkınma, siyasi kuvvet dengesi, barış ve güvenlik konularından daha fazla önem arz eder hale gelmiştir.

¹ Erdoğan, Hikmet, *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*, İstanbul, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2004, s. 69.

² Yılmaz, Veli, *Siyasi Tarih*, Hak Yayınları, 1998.

Soğuk Savaş döneminin iki süper gücü olan ABD ve SSCB arasındaki ilişkilerin süreç içerisinde zaman zaman yumuşama dönemleri yaşansa dahi, genel olarak çatışmalı bir seyir izlediği kabul edilebilir. Taraflar arasındaki ilişkinin hakim özelliğinin; karşılıklı güç kazanma yarışı ve çatışma olduğu görülmektedir.³ Güç mücadelesinin kapsamının siyasi, askeri, ekonomik alanlar başta olmak üzere gündelik hayatın tüm yönlerini kapsayacak şekilde bir yoğunluğa eriştiği kabul edilebilir. Ancak tüm bu yoğunluğa rağmen taraflar birbirleriyle sıcak çatışmaya girmemişler ve bu da dönemin adının Soğuk Savaş Dönemi olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında bloklaşmada önemli rol oynayan ve bu blokların liderleri olan ABD ve SSCB, 1962 Küba Ablukasındaki nükleer füze krizi sebebiyle, süratle genel bir nükleer savaşa varacak kadar ciddi bir kriz yaşamışlardır. Bu durum her iki blok arasında iletişim, koordinasyon ve temasın daima korunmasının, gerektiğinde muhtemel bir felaketin önlenmesinde ne denli önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur.

ABD ve SSCB arasındaki rekabetin, soğuk savaş sonrası uluslar arası sistemin biçimlenmesinde belirleyici faktörlerden biri olduğu kabul edilmektedir. Söz konusu rekabet sadece iki tarafın karşılıklı ilişkileri ile sınırlı kalmamış ve uluslar arası sistemdeki diğer aktörleri de etkilemiştir.⁴ İki süper güç dünya üzerindeki diğer devletlerle çeşitli ittifaklar kurma arayışına girmişlerdir. Askeri temelli ittifaklar olan ABD önderliğinde NATO ve Sovyetler Birliği önderliğinde Varşova Paktı bu döneme damgasını vuran ve Soğuk Savaş döneminin simgesi haline gelen ittifaklar olduğu önemli bir gerçektir. Askeri ittifaklar haricinde bu iki süper gücün ittifak içinde olamasalar bile karşı tarafla işbirliği yapmasını engellemek adına onları çeşitli müttefik arama yollarına itmiştir.⁵

Soğuk Savaşın uluslar arası ortamı etkilediği bir diğer yön ise, ülkelerin ideolojilerinin bu döneme damgasını vurmasıdır. Bu dönemde ABD'nin siyasi sistem

³ Ülman, Haluk, "Dünya Nereye Gidiyor", *Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*, 3. bs., Ed. Sabahattin Şen, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1994, s. 31.

⁴ Scott, Len, "International History 1945-1990", *The Globalization of World Politics*, Ed. John Baylis, Steve Smith, New York, Oxford University Press, 1997, s. 75, 87.

⁵ Kennedy, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2001.

olarak demokrasiyi ve ekonomik model olarak kapitalizmi benimsediği görmekteyiz. Buna karşılık Sovyetler Birliği ise siyasi alt yapı olarak komünizmi ekonomik model olarak da devletçi ekonomi anlayışını kabul etmiş görünmektedir. Bu dönemle ilgili olarak öne sürülen bir görüş de; soğuk savaşın temelini oluşturan alt yapının meydana gelmesindeki en önemli etkenin tarafların kendi ekonomik ve siyasi sistemlerini diğer devletlere empoze etmek istemeleri olduğu görüşüdür.⁶ Bu nedenle ideolojik savaşın Soğuk Savaş döneminin en önemli unsurlarından biri olduğu ileri sürülebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi uluslar arası sistemde yer alan ülkelerin arasındaki güç dağılımı incelendiğinde, Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu bir sistemin varlığı gözlenmektedir. Ancak süreç boyunca bu iki kutuplu sistemin tamamen aynı şekilde muhafaza edildiğini söylemek yanlış olacaktır. Dünya üzerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak bu iki kutuplu sistemin görünümünde değişiklikler yaşanmıştır.⁷ Değişimin nedenlerinden biri güç dengesinde meydana gelen değişikliklerdir. Bazı ülkeler çeşitli alanlarda güçlenerek uluslar arası arenada daha etkin bir rol oynamaya başlamışlardır. Bu durum, mevcut kutuplar içindeki yapının biraz gevşemesine neden olmuş, bunun dışında farklı gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.

Önemli bir unsur olan Bağlantısızlar Hareketi de bu dönemde kendini göstermiştir. Her iki bloğa da ait olmak istemeyen devletler bir araya gelerek Bağlantısızlar Hareketini oluşturmuşlardır.⁸ Üçüncü Dünya olarak adlandırılacak devletlerden oluşan Bağlantısızlar Hareketinin mevcut iki bloktan bağımsız olmayı amaçladıkları öne sürülebilir. Her ne kadar bu amaçla hareket edilse de bu hareketin amacına ulaşamaması nedeniyle döneme iki kutuplu sistemin damgasını vurduğu anlaşılmaktadır.

Soğuk Savaş Dönemi uluslar arası ilişkiler ortamında, güvenlik sorunları ön planda tutulmuştur. ABD ve SSCB arasında yaşanan rekabet bu durumun oluşmasında önemli bir

⁶ Girgin, Kemal ve Işık Biren, *21. Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti*, 2. bs., İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2002, s. 28.

⁷ Ülman, a.g.e, s.32

⁸ Gaddis, John Lewis, "The Long Peace", *The Cold War and After: Prospects for Peace*, Ed. Sean M. Lynn-Johns, The MIT Press, 1992.

rol oynamıştır. Uluslar arası güvenlik boyutundan bakıldığında Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik sorunlarının, ulus devlet merkezli değerlendirildiği ileri sürülebilir.⁹ Güvenlik üzerine yapılan değerlendirmelerde iç kamuoyunun beklentilerinden ziyade söz konusu devletin dış politika stratejilerinin belirleyici rol oynadığı öne sürülebilir. Bu çerçevede önemli olan nokta da güvenlik sorunlarının merkezine devletin egemenliğinin korunması ile devlet ve vatandaşların fiziksel güvenliğinin sağlanması oturmaktadır.

Soğuk Savaş sürecinde taraflar arasında muazzam bir gerilim yaşanmasına rağmen, her iki tarafın da birbirleriyle doğrudan sıcak savaşa girmekten kaçındığını görmekteyiz. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği güçleri, Berlin Sorunu (1961) ve Küba Krizi (1962) sırasında karşı karşıya gelmişlerdir ancak yine de iki büyük güç arasında sıcak çatışma yaşanmamıştır. İki süper gücün ellerinde bulundurdukları askeri kapasitenin her iki taraf için de sıcak savaşa girmeme konusunda önemli rol oynadığı bilinmektedir. ABD ve SSCB bu dönem boyunca müttefiklerinin de desteği ile imha gücü çok yüksek muazzam askeri güce ulaşmışlardır. Ancak, askeri kapasite unsurları içinde, taraflar arasında doğrudan savaşmayı engelleyici en önemli faktörün, kitle imha silahları, özellikle de nükleer silahlar olduğu söylenebilir.¹⁰ Dünya tarihindeki ilk nükleer saldırılar olan Hiroşima ve Nagasaki kentlerinin bombalanması saldırıları nükleer silahların büyük yıkım ve imha gücünü gözler önüne sermiştir. Soğuk Savaş döneminde yaşanan silahlanma yarışı süresince taraflar devamlı olarak kitle imha silahlarının boyutunu, imha yeteneklerini, etki alanlarını ve hedefe gönderme yeteneklerini geliştirmeye uğraşmışlardır. İşte bu dönemde oluşan güvenlik dengesi kavramında merkeze oturan en önemli faktör tarafların birbirlerini karşılıklı yok edebilme yeteneğine dayanan denge hali olmuştur.

Bu dönemde yaşanan teknolojik ilerlemeler de planlı yapılacak bir savaşın her iki ülke için de ne denli ağır maddi ve manevi zararlar sonuçlanabileceğini göstermiştir. Teknolojik gelişmelerin en önemli getirisi istihbarat alanında yaşanan gelişmeler neticesinde tarafların birbirlerine sürpriz ve ani saldırı yapabilme ihtimalinin çok azalması olmuştur. İki süper güç arasında meydana gelebilecek doğrudan bir çatışmayı engelleyen

⁹ Moran, Theodore, "International Economics and National Security", Foreign Affairs, Cilt 69, No: 5, Winter 1990 – 1991, s.90

¹⁰ Gaddis, a.g.e, s. 22-25.

bir diğerk faktörün ise konvansiyonel silahlarla gerçekleşecek sınırlı bir savaşın bile top yekun nükleer savaşa dönebileceğine yönelik ortak algılama olduğu söylenebilir.¹¹

Soğuk Savaş döneminde iki süper güç arasında herhangi bir doğrudan sıcak savaş yaşanmamasına rağmen bu dönemde çeşitli sıcak çatışmaların yaşandığı görülmektedir. İki süper güç sıcak çatışma yaşamamasına rağmen bu sıcak temaslarda taraf olan aktörleri kışkırtan, yönlendiren veya destekleyen unsurlar olma özelliği taşımışlardır. Zaman zaman bölgesel aktörlerle de çatışmaya girdikleri görülmüştür. Bunun örnekleri Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam'a ve SSCB'nin de Afganistan'a yaptığı müdahalelerdir. İsrail-Arap Savaşlarında da iki süper gücün çatışmaya girmeden tarafları destekleyen ve yönlendiren unsurlar olarak tarih sahnesinde yer aldıkları bilinmektedir.

Soğuk Savaş döneminde güvenlik kavramı yüksek politika unsuru olarak ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki stratejik mücadele ekseninde belirlenmekteydi. Bu da Soğuk Savaş sürecinde lokal sorunların bir nevi üstünün örtülmesine neden olmuştur. Bu dönem boyunca kendi bünyesinde istikrarlı görünen birçok coğrafyanın aslında devam eden sorunlara sahip olduğu görülebilir. İşte bu dönem boyunca üstü örtülü kalan problemler Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte çözülmesi güç sorunlar olarak uluslar arası arenaya çıkmışlardır. Bu problemlerin temelini teşkil eden unsur etnik kökenli problemler olarak kendini göstermiştir. Bu konunun en önemli örneği Eski Sovyetler Birliği ve Yugoslavya coğrafyalarında halen devam eden çatışmalardır.

Sonuç olarak Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu bir dünya düzeni kurulmuş ancak devam eden gerginliklere ve silahlanma yarışlarına rağmen iki süper güç arasında herhangi bir sıcak temas yaşanmamıştır. Buna rağmen uluslar arası sistemde güvenlik kavramı bu iki gücün arasında yaşanan dehşet dengesi ekseninde şekillenmiş, iki blokta yer alan ülkelerin uluslar arası arenadaki hareketlerini yönlendirmiştir.

---

¹¹ Kennedy, a.g.e, s. 461.

1.1.2 Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenlik Anlayışı

1989 yılı Soğuk Savaş döneminin sona ermesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. SSCB güdümündeki Doğu Avrupa Devletlerinde var olan yönetimlere karşı devrim niteliğinde halk hareketleri yaşanmıştır. Bu gelişmeler, Doğu-Batı ilişkilerinde yeni bir dönemi işaret etmektedir. Bilindiği üzere, Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu kuvvetler dengesinin yapısal dinamiklerinin ana eksenlerini teşkil eden “Doğu-Batı” blokları arasındaki politik, askeri ve sosyo-ekonomik rekabetin, güvenlik boyutunu “nükleer silahlar” teşkil etmiştir.¹² Bu doğrultuda, NATO ve Varşova Paktları arasındaki topyekun savaş senaryolarının asli aktörlerini teşkil eden ABD ve Sovyetler Birliğinin müşterek çıkarları gereği ittifak yaptıkları nükleer savaştan kaçınmaya dayalı konsensüs, her iki ülkenin ana vatanlarının muhtemel bir nükleer yıkımdan korunması esasına dayandırılmıştır.¹³

Bu yeni döneme damgasını vuran en önemli gelişme ayrı devletler durumunda olan iki Alman devletinin birleşmesi olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası Doğu ve Batı Almanya olarak iki ayrı devlete bölünen Almanya'nın aynı zamanda Avrupa'nın NATO ve Varşova Paktları arasında bölünmüşlüğü'nün simgesi olduğu kabul edilmektedir.¹⁴ Bu sebeple iki Alman devletinin 1989 yılında birleşmesi, Avrupa kıtasının birleşmesi ve Soğuk Savaşın sona ermesi olarak algılanmaktadır. Aslında, Almanya'nın tekrar tek bir devlet olarak uluslar arası arenada yer almasının Varşova Pakti'nin lider ülkesi olan SSCB'de süregelen bir değişim sürecinin sonucu olduğu söylenebilir. Sovyetler Birliğinde yaşanan değişimin arka planında, ülkenin Batı'ya karşı olan rekabet gücünü yitirmesi ve varlığını devam ettirebilmek için reforma gitmesi gerektiğinin Sovyet yetkilileri tarafından kabul edilmiş olması yatmaktadır.¹⁵ Bu reformize hareketleri sadece SSCB'de değil diğer uluslar arası aktörlerde de kendini göstermektedir.

¹² Chalmer, Roberts, “The Nuclear Years, The Arms Race and Arms Control 1945-1970”, s. 14-27.

¹³ Luttwak, Edward N., The Pentagon and the Art of War, New York, 1985.

¹⁴ Ülman, a.g.e. s. 31

¹⁵ Brzezinski, Zbigniew, *Büyük Çöküş*, 5. bs., çev. Gül Keskil, Gülsev Paksan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000, s. 64.

Reform ve reform umudu, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin uluslar arası camia ile ilişkilerinde önemli ve olumlu değişiklikler meydana getirdi; böylece çekişme polemik ve Soğuk Savaş politikalarının durağanlığı yerine işbirliği için pratik önerilerde bulunan, ümit verici bir Doğu-Batı diyalogunun yolu açılmış oldu.¹⁶ Bu değişiklikler ise kolaylıkla meydana gelen değişiklikler olmadı. Eski Sovyetler Birliği'ndeki ve Orta ve Doğu Avrupa'nın diğer bölümlerindeki olayların da gösterdiği gibi, istikrar ve güvenlik konularında yeni endişeler doğurdu. Sovyetler Birliğinin kendi içindeki cesur reformlar yeni sorunlara ve şiddetli iç problemlere yol açtı. Ayrıca, dar ekonomik olanaklar ve birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde otoriter hükümet ve merkezden planlanan ekonomiden çoğulcu demokrasi ve serbest pazara geçişi sağlamada karşılaşılan önemli zorluklar birleşerek siyasi tahminleri belirsiz ve daimi revizyona muhtaç bir duruma getirdiler.¹⁷

Yeniden yapılandırma ve reform çalışmaları SSCB'nin 1991'de varlığını lav etmesi ile sonuçlanmıştır. Bu durumun sadece Varşova Paktı bünyesindeki devletler için değil, tüm uluslararası sistem açısından bir dönüm noktası olduğu görülmektedir. SSCB'nin tarihe karışması ile birlikte yaklaşık kırk yıl süren Soğuk Savaş dönemi sona ermiştir. Bu da hem uluslar arası arenada hem de uluslar arası güvenlik çerçevesinde önemli değişimleri de beraberinde getirmiştir. Değişimin en önemli sebebinin SSCB'nin ve Varşova Paktı'nın ortadan kalkması sonucu uluslararası sistemdeki güç dengesinde görülen değişim olduğu ortaya çıkmıştır.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte daha iyi bir dünyanın var olabileceği beklentisinin hakim olması nedeniyle uluslararası arenada bir iyimserlik atmosferi oluştuğu söylenebilir. Bu yaklaşımın temelinde uluslararası sistemin yeni bir döneme girmesi ve uluslararası kurumların tesis edilerek, küresel düzeyde barış ve güvenliğin sağlanabileceğinin kabulünün yer aldığı bilinmektedir.¹⁸ Yine de uluslararası sistemin ve güvenlik kavramının geleceğini iyimser gören tüm yaklaşımların konuya aynı yönden bakmadıkları da aşikârdır. Soğuk Savaş sonrası dönemin başlarında Fukuyama'nın

---

¹⁶ NATO Handbook, s. 69

¹⁷ Erdoğan, Hikmet, a.g.e., s.128

¹⁸ Slaughter, Anne-Marie, "The Real World Order", *Globalization and the Challenges of a New Century*, Ed. Patrick Q'meara, Howard D. Mehlinger, Matthew Krain, Indiana, Indiana University Press, 2000, s. 112.

büyük ilgi uyandıran *Tarihin Sonu mu? Çalışması* ideolojik rekabetin son bulunduğunu kesin bir dille savunmuştur. Fukuyama'ya göre dünya tarihi sona ermemiştir ancak ideolojik evrim son noktaya ulaşmıştır.¹⁹ Çünkü Soğuk Savaş sürecinde iki karşıt ideolojinin rekabeti yaşanmış ve liberal demokrasi bu rekabetten kazançlı çıkan taraf olmuştur. Yazara göre, liberal demokrasiye alternatif bir ideoloji kalmadığı için liberal demokratik modelin evrenselleştiği kabul edilebilir.²⁰ Bu teze yönelik önemli eleştirilerden biri uluslararası sistemin farklı kültürlerle mensup halklardan oluştuğu ve bu sebeple, modernleşmenin evrensel bir medeniyete zorunlu bir gidiş olmadığıdır.²¹

Soğuk Savaş sonrası dönemi ifade etmek için kullanılan bir diğer tanım; Yeni Dünya Düzeni kavramıdır. Yeni dünya düzeni kavramının içeriğinin kesin olarak net bir şekilde ortaya konmadığı söylenebilir. Yine de, başvurulan iyimser görüşler çerçevesinde, küresel barış ve güvenliğin tesis edilebileceği ve ekonomik refahın sağlanabileceği bir uluslararası sisteme işaret edildiği kabul edilmektedir. Bu yeni dünya düzeni kavramında farklılık yaratan faktör, Amerika Birleşik Devletlerinin uluslararası sistemdeki tek süper güç olarak dünyanın polisliği veya sosyal işçiliği rolünü üstlenmeye çalışmasıdır.²² Bu anlayışa göre ABD yeni kurulacak olan dünya sisteminin de hamiliğini üstlenecektir.

ABD'nin yeni meydana gelecek dünya düzeninin bir nevi polisliğini üstlenme eğilimi beraberinde karşıt düşünceleri de getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri uluslararası sistemde başat güç olarak sistemi yönlendirmeye kalksa bile ikincil güçler bu yönlendirmeyi ve düzenlemeyi etkileyecek ve ABD'nin gücünü dengeleyecek hamlelerde bulunacaklardır şeklinde eleştiriler de bu görüşe karşı oluşan tezlerden biridir.²³ Ayrıca güç dengesinin değişmesiyle birlikte meydana gelen sistemdeki sorunlar tek bir ülkenin çözemeyeceği kadar karmaşık ve sıkıntılıdır.

---

¹⁹ Fukuyama, Francis, *Tarihin Sonu mu?*, s. bs., haz. Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Ankara, Vadi Yayınları, 2002, s.23.

²⁰ Fukuyama, s. 22-23.

²¹ Gray, John, "Global Utopias and Clashing Civilizations: Misunderstanding the Present", *International Affairs*, No: 74, 1998, s. 150.

²² Carpenter, Ted Galen, "The New World Disorder", *Foreign Policy*, No: 85, Winter 1991-1992, s. 24.

²³ Carpenter, s. 27.

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin ve güvenlik kavramının nasıl tesis edileceği konusunda sadece olumlu görüşler ileri sürülmemiştir. Uluslararası sistemin geleceğine dair bir diğer yaklaşım aslında uluslararası sistemin kontrol dışı bir geçiş aşamasında olduğudur.²⁴ Bu yaklaşıma göre uluslararası sistemi tek başına bir devlet veya kurum kolaylıkla yönlendiremez. Bu konudaki en önemli görüşlerden biri Rosenau'ya aittir. Rosenau uluslararası sistemin daha önce görülmemiş bir türbülans içinde bulunduğunu ve gelecekte alacağı görünümün tahmin edilebilmesinin zor olduğunu öne sürmüştür. Yazara göre, uluslararası sistemin parametreleri daha önce hiç olmadığı kadar radikal değişimler göstermektedir.²⁵ Değişimler sistemin tüm düzeylerinde etkili olmakta ve daha iyiye bir gidiş olduğunu iddia etmeyi olanaksız kılmaktadır.

Soğuk Savaşın sona ermesi uluslararası sistemdeki aktörler açısından farklı sonuçlar doğurmuştur. Teorik olarak bağımsız olmakla beraber, aslen Sovyetler Birliği kontrolü altındaki Varşova Paktı üyesi devletler, fiilen bağımsız olarak uluslararası sistemde yerini almışlardır. Bu ülkeler, içine düştükleri kargaşa halinden kurtulabilmek amacıyla hızla reform çalışmalarına yönelmişlerdir. İktisadi ve siyasal sistemin yapısıyla ilgili sorunların yanı sıra kimlik farklılıklarından kaynaklanan gerilimler sebebiyle de parçalanmalar yaşanmıştır. Yeni dönem, Soğuk Savaştan galip çıkan NATO İttifakı devletlerin politikalarında da değişimlere neden olmuştur. Ortak düşmanın ortadan kalkmasının ardından yeni güvenlik açılımlarına kaydıkları ve birbirlerinden daha bağımsız politikalar benimsemeye başladıkları söylenebilir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde çok uluslu şirketler ve sivil toplum kuruluşları uluslararası sistemde daha rahat hareket etme şansı bulmuşlardır. Bu dönemde uluslararası sistemde yer alan devlet ve devlet dışı aktör sayısında bir artış gözlenmektedir. Aktör sayısındaki artışın, yeni dönemde güvenlik sorunlarının karmaşıklaşmasının sebeplerinden biri olduğu bilinmektedir. Bu dönemde güvenlik anlayışları değişmeye başlamış, kavrama bakış açıları da farklı şekiller almıştır. Yakın zamana kadar içeriğini koruyan güvenlik

²⁴ Rubinstein, Alvin Z., "New World Order or Hollow Victory", *Foreign Affairs*, Cilt: 74, No: 4, Fall 1991, s. 54.

²⁵ Rosenau, James N., *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*, Princeton, Princeton University Press, 1990, s. 9-10.

kavramının Soğuk Savaş sonrası dönemde içeriği değişmiş ve hacmi genişlemiştir.²⁶ Uluslararası sistemde tehdit olarak algılanan bazı faktörler bu özelliklerini kaybetmişlerdir. Soğuk Savaş dönemi boyunca kitle imha silahları ve nükleer silahların yaratacağı büyük tahrip savaşları söz konusu iken Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik kriterleri ve tehdit unsurları farklı boyutları da beraberinde getirmiştir. Çevre sorunları, insan hakları, salgın hastalıklar, kitlesel göçler, mikro milliyetçilik ve etnik çatışmalar, köktendincilik, terörizm, ekonomik sorunlar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, insan ticareti, uluslararası güvenlikte yeni sorunlar olarak ortaya çıkmışlardır.²⁷

Daha önce belirtildiği gibi Soğuk Savaş döneminde iki süper güç arasında meydana gelen askeri rekabet, Soğuk Savaş sonrasında yerini farklı tehditlere ve engellere bırakırken, güvenliğin boyutunu ve kapsamını da değişikliğe uğratmıştır. Söz konusu değişen konjonktürde ABD, mevcut gücünü muhafaza etmek amacıyla tüm dünyada bölgesel ve küresel politikalar üretirken kendi egemenliğinde yeni bir güvenlik ve yeni bir dünya düzeni oluşturmaya çalışmıştır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte iki kutuplu yapıdan sonra etkin coğrafi faktörlerin katılımıyla çok taraflı yeni bir süreç başlamıştır. Yeni bir piyasa ekonomisi, demokrasi, küresel değerler ve küresel bir diplomasiyle birlikte yeni askeri konseptler, ittifaklar ön plana çıkmıştır.²⁸ Ayrıca kitle imha silahlarını taşıyan uzun menzilli füzeler sayıca ve tesir bakımından geliştirilmiştir.

Demokrasi dışı ülkelerin elinde bulunan füzelerin yarattığı tehdit çok geniş bir alanda güvenlik riskleri oluşturmuş, geleneksel olmayan tehditleri ortaya çıkarmıştır. Bunlar düşük yoğunluklu çatışmalar yaratmış; geleneksel savaş biçimlerinin ve savaş alanlarının yapısını değiştirmiştir. Kısa sürede sonuçlandırılmasının söz konusu olmadığı bu çatışmalarda geleneksel olmayan araç ve usullerle savaşılmaktadır.²⁹ Böyle bir ortamda güvenliğin anlamı genişlerken tehdit odaklarının belirginliği ve somutluğu da giderek

²⁶ Koçer, Gökhan, “Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler’in Geleceği”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 1, No: 3, Güz 2004, s. 110.

²⁷ Koçer, Gökhan, a.g.e., s. 110.

²⁸ Gürlesel, Can Fuat ve Demir, M. Faruk, *Dünyada Çok Taraflı Denge ve Türkiye İçin Yakın Gelecek*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2002, s.12.

²⁹ Kuloğlu, Armağan, “Soğuk Savaş Sonrası Bozulan Dengeler, Irak Krizi ve Bölgesel İstikrar Arayışı”, *Stratejik Analiz*; Azerbaycan’da Devlet Başkanlığı Seçimi, ASAM, Cilt: 4, No: 44, Aralık 2003, s. 44.

kaybolmuştur. Aynı zamanda Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, ABD ve Rusya'nın askeri varlıklarının bölgesel ve yerel çatışmalardaki iddialarının yeniden söz konusu olması sonucunda, dünyanın bölgesel güvenlik komplekslerine ayrılmasına gidecek biçimde uluslararası güvenlik sisteminde bir ademi-merkezleşme (decentralization) eğilimi başlamıştır ve uluslararası güvenliğin bu biçimde bölgeselleşmesi, Soğuk Savaş sonrası askeri güvenlik düzeninin önemli bir ayırıcı özelliğidir.³⁰

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistem ve güvenlik kavramı incelenirken, açıklanması gereken bir önemli konu da uluslararası sistemde gözlenen iki hakim eğilimdir. Yeni dönemde uluslararası sistemde bütünleşme ve ayrışma eğilimleri bir arada görülmektedir. Bütünleşme eğilimlerinin gözlemlendiği bir alan, bölgesel entegrasyon hareketleridir. Ancak, bütünleşme eğiliminin asıl olarak küreselleşme süreciyle kendini gösterdiği ileri sürülebilir. Sınırların ortadan kalktığı ve küresel sorunlara ortak çözümler üretildiği bir dünyaya yönelik vurgular yoğun olarak yapılmaktadır. Ancak, aynı zamanda uluslararası sistemde ayrışma eğilimleri de gözlemlenmektedir. Etnik ve dini kimliklerin korunması, yeni dönemde önemli bir çatışma konusu olmaktadır. Bu sebeple, günümüz güvenlik sorunlarının anlaşılabilmesi için, küreselleşme süreci ve uluslararası sisteme etkilerinin incelenmesi önem kazanmaktadır.

1.2 Küreselleşen Dünyada Yeni Güvenlik Kavramı

Günümüzde, uluslararası ilişkiler alanında gözlemlenen değişimleri açıklamada kullanılan anahtar kavramın küreselleşme olduğu ileri sürülebilir. Küreselleşme sürecini açıklamak amacıyla yapılan bir çalışmanın; sürecin iktisadi ve siyasal-toplumsal boyutlarını ve oluşmakta olduğu öne sürülen bilgi toplumu ile olan etkileşimi gibi farklı yönlerini içermesi gerektiği söylenebilir.³¹ Yine de kavramın genişliğine rağmen, küreselleşme ile dünya ölçeğinde bir bütünleşme trendine atıf yapıldığı da ortaya konabilecek bir olgudur. Buna rağmen, tüm araştırmacıların aynı görüşleri taşımadığı da bilinen bir gerçektir. Küreselleşmenin, ABD'ye karşı düzenlenen 11 Eylül saldırıları

³⁰ Koçer, Gökhan, a.g.e., s. 112.

³¹ Baylis, J., "International Security in the Post-Cold War Era", *The Globalization of World Politics*, Ed. John Baylis, Steve Smith, New York, Oxford University Press, (1997), s. 193-211.

öncesinde etkisini yitirmeye başladığı ve 11 Eylül saldırıları sonrasında küreselleşme sürecinin kesintiye uğradığı iddia edilmiştir.³² Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan ekonomik krizlerin ve 11 Eylül saldırıları sonrasında terörle mücadele amacıyla insan, mal ve sermaye dolaşımına getirilen kısıtlamaların, küreselleşmenin kesintiye uğradığı savlarını destekler nitelikte görünse de buna karşı olan birçok tez de mevcuttur.

Küreselleşme;³³

“... dünyamızın (yerküre = globe) artık adeta bir tek ülke imiş gibi düşünülmesi, mevcut sınırların ve devlet kısıtlamalarının yokmuş gibi kabul edilmesi, her türlü ekonomik ve sosyal temasların engel tanımadan ve serbestçe yürütülmesi ve geliştirilmesi felsefesi ve uygulaması olgusu...”

olarak tanımlanabilir. Tanımdan da görülebileceği üzere, küreselleşme kavramı ile dünya adeta tek bir devlet gibi algılanmaktadır. Bu noktadan yola çıkılarak, mevcut devlet yapılarının ve ulusal sınırların, küreselleşme süreci önünde adeta bir engel teşkil ettiği düşünülebilir. Küreselleşme sürecinin, dünya üzerindeki farklı coğrafyaların karşılıklı bağımlılığını ve daha önce birbirlerinden bağımsız gibi görünen sorunların, ilişkisini artırdığı öne sürülebilir.³⁴ Yoğunlaşan ve karmaşıklaşan ilişkiler ağı nedeniyle eskiden lokal olarak değerlendirilen ve bu şekilde çözüm aranan sorunlar artık dünya ölçeğinde etkilere neden olmaktadır. Tüm aktörlerin birbiriyle bağlantılı oldukları bir dünyada yerel sorunları geleneksel ulus devlet sınırları ve imkanlarıyla çözebilmek zordur tezi de bu kavramın günümüze getirdiği yaklaşımlardan bir tanesidir. Günümüzde uluslararası sisteme etki eden, ekonomik gelişme, çevre, insan hakları gibi sorunların, tek bir devlet veya sektörün inisiyatifiyle çözülemeyeceği savunulmaktadır.³⁵

³² Sicherman, Harvey, “Jeopolitiğin Yeniden Doğuşu”, *Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel*, Cilt: 8, No: 4, Kış 2002, s. 104.

³³ Girgin, Biren, a.g.e., s. 81.

³⁴ Kırdar, Üner, “New Global Perspectives at the Turn of the Century”, *Perceptions*, Vol: 3, No: 3, September-November 1998, s. 8.

³⁵ s. 8.

Bu konuda en bilinen örneklerden bir tanesi uluslararası terörizm sorunudur. Belirli bir yerel coğrafyaya yönelik talepler içerse bile, terörist gruplar günümüzde, dünyanın farklı alanlarında örgütlenebilmektedir. Bu nedenden dolayı öne sürülen olgu, terörist gruplara karşı mücadelenin tek bir devletin gücünü aştığı söylemidir. Bu noktadan yola çıkıldığında, uluslararası sorunların devletler üstü bir yapı içerisinde ele alınması ve sorunların çözümüne yönelik yerel sınırlamaların aşılması savunulan faktörlerden bir tanesidir.

Küreselleşme kavramının içeriğinin anlaşılabilmesi için sorulması gereken sorulardan biri de küreselleşmeyi sürükleyen sebeplerin neler olduğudur. Bu konuda üç büyük gelişme rol oynamıştır. Bu gelişmelerin iletişim kurma, haber alma ve yatırım yapma imkânlarındaki değişimler olduğu belirtilmiştir.³⁶ Yirminci yüzyılın ikinci yarısında iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmelerde daha önce hayal edilemeyecek ilerlemeler meydana gelmiştir. İletişimde meydana gelen bu değişim ve gelişim ile teknolojinin üretimi, transferi, yazılımının kontrolü global politikaları şekillendirmiştir. Bilginin taşınması, engellenmesi, kültür ve değerlerin iletişim ortamında hızla yaygınlaşması ve karşılıklı etkileşim yaratması devlet yönetimlerine karşı dolaylı etkiler yaratmış, ülkelerin iç politika hedefleri ve dış politika hedefleri üzerinde önemli değişiklikler olmuştur. Dolayısıyla bu açıdan iletişim güvenlik kavramını tamamen değiştirmeye zorlamaktadır.³⁷ Artık ulusal ve uluslararası güvenlik sorunları iç içe geçmiş ve aralarındaki ayırım gittikçe belirsizleşmiştir. Güvenlik tehditleri, artık yalnızca ulus devletlerden değil, ulus-altı gruplardan (teröristler, milisler, etnik veya dinsel gruplar) kaynaklanabilir hale gelmiştir. Bu ulus-altı gruplar hem kendi uluslarına hem de başka uluslara yönelik tehditler yaratabiliyor, hatta devletlerin dış politikalarını, onların siyasi otoritelerinin veya halklarının istemleri dışında yönlendirebiliyorlardı. Değişen düşman ve tehdit kavramlarına bağlı olarak ülkelerin güvenlik yaklaşımları ve anlayışları ile güvenlik politikalarının değişim göstermesi ise bir zorunluluk olmuştur.

Genel anlamıyla güvenlik bir kimsenin, bir topluluğun, bir şeyin tehditlerden uzak, güven içinde olması ya da bedene zarar verebilecek tehlikeli durumları asgariye indirmeye

³⁶ Friedman, Thomas, *Lexus ve Zeytin Ağacı: Küreselleşmenin Geleceği*, İstanbul, BZD Yayıncılık, 2000, s. 71.

³⁷ Gürlesel ve Demir, S. 13.

ya da ortadan kaldırmaya yönelik etkinliklerdir.³⁸ Günümüzde güvenliğin üç boyutu söz konusudur ve kişisel, ulusal, uluslararası şekilde sınıflandırılmaktadır. Kişisel güvenlik kapsamında vatandaşların yaşamını, özgürlüğünü, mülkünü ve refahını güvenli kılmak devletlerin temel işlevidir. Bireyin güvenliği öncelikle hedefdir. Ulusal güvenlik, devletin bekası, bireylerin güvenliği ve ulusun refahını sağlamakla ilgilidir. 11 Eylül sonrası bazı ülkelerin ulusal güvenlik yapılarını güçlendirmek amacıyla değişiklikler yaptıkları gözlenmektedir. Uluslararası güvenlik ise güvenlik kavramının küresel boyut kazanmasıdır. Terörizmle mücadelede en önemli olan hususun, güvenliğin bu üç boyut arasındaki ilişkilerde dengeyi ve doğruyu bulmak noktasında olduğu ifade edilebilir.³⁹

Bu durumda ülkeler için tehditler uluslararası bağlantılarla toplumların içinde ortaya çıkarken diğer bölgelerdeki geri kalmışlık gelişmiş ülkeleri etkilemektedir. Dolayısıyla uluslararası arenada 11 Eylül ile Batı dünyasında yeni bir tartışma başlamış ve anlayış değişikliği kendini göstermiştir. Yeni tehditlere verilebilecek yanıtlar artık iç politik ve uluslararası çerçeveye bağlı stratejilerle verilebilir.⁴⁰ Uluslararası terörizmin bu kapsamda milli güvenliğe yönelik bir tehdit olduğu açıktır. Özellikle de 11 Eylül saldırılarından sonra terörizmin ABD gibi büyük devletler için bile ne denli ciddi bir tehdit oluşturduğu görülmüştür.⁴¹

11 Eylül saldırılarından sonra güvenlik kavramı yeniden militer bir yapıya dönüşmüştür. Devletin teröristlerden korunması gerektiği düşüncesi ve ulusun güvenliği yaklaşımları tekrar önem kazanmıştır.⁴² Ayrıca 11 Eylül saldırıları, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, özellikle AB tarafından göz ardı edilen bir hususu ortaya çıkarmıştır. Bu husus güvenlik ve savunmanın birbirinden ayrılmaz olduğu olgusudur. Ancak AB, aşamalı olarak bir dış politika ve güvenlik politikası geliştirme çabalarında, 1990'lı yıllarda

³⁸ Bal, Mehmet Ali, *Modern Devlet ve Güvenlik*, İstanbul, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2003, s. 17.

³⁹ Genelkurmay II. Başkani Orgeneral İlker Başbuğ, "Türkiye, NATO ve AB Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri Sempozyumu", 27 Mayıs 2004, http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2004/sempozyum_ac_is_konusmasi_240504.html, 20.07.2007.

⁴⁰ Bağcı, Hüseyin, "11 Eylül Sonrası Dönemde Türk Dış ve Güvenlik Politikalarındaki Gelişmeler ve Yeni Parametreler", *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s. 912.

⁴¹ Çiçekli, Bülent, "Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı", *Uluslararası Güvenlik Sorunları*, ed. Kamer Kasım, Zerrin Bakan, Montero Muriel, Ankara, Jeopolitik-Strateji-Terör Araştırmaları Dizisi ASAM Yayınları, 2004, s. 193.

⁴² S. 193.

güvenlik ve savunmayı suni bir biçimde birbirinden ayırmıştı. Planlarını, AB'nin dışında meydana gelen çatışmalara ya da sorunlara müdahale seçenekleriyle daraltmış ve bu çatışmaların AB topraklarına sıçrama ihtimalini göz ardı etmişti. Ayrıca gelebilecek farklı tepkileri de yok sayma eğilimine girmiştir. Ancak görünen odur ki, ABD'nin maruz kaldığı terörist saldırılar da bu ülkenin daha önceki politikalarına bir tepkidir.⁴³

Günümüzde kendini güvende hissedemeyen devlet; ekonomik anlamda güçlü, siyasi anlamda uluslararası örgüt üyesi olma hakkına sahip devlet konumuna gelmeliyken, her devlet kendi güvenlik stratejisini oluşturmak zorunda kalmıştır. Bu bakımdan her ülke menfaatlerini korumak amacıyla güvenliklerini değişen şartlara uydurmak zorundadır. Günümüz dünyası tehditlerin yaygın ve belirsiz, çatışma ihtimalinin her an söz konusu olabileceği bir ortam olmuştur.

Yirmi birinci yüzyılda dünyanın karşı karşıya kalacağı en önemli tehdidin terörizm, köktendincilik, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, kitle imha silahlarındaki artış ve bu silahların serbest dolaşımı, etnik milliyetçilik vb. alt başlıklarda tanımlanabilecekken, bu tehdit unsurlarının kaynağı ve bunlarla nasıl mücadele edileceği konusu netlik kazanmamıştır. Sorunlar artık sadece ekonomik, siyasal ya da askeri kaynaklı olmazken, ilişkiler ve çatışmalar karmaşık bir hal almıştır. Artık bir ülkede güvenliğe karşı baş gösteren tehdit kolaylıkla yayılabiliyor, bir bölgeyi hatta dünya barışını istikrarsızlığa sürüklüyor hale gelmiştir.

Ana hatlarıyla incelenmeye çalışılan güvenlik sorunları, güvenlik kavramında bir değişim yaşanmasını zorunlu kılmıştır. Güvenlik anlayışı sadece askeri meseleler çerçevesinde düşünülmemeli ve ekonomik, siyasal, sosyal meseleler güvenlik analizine eklenmelidir. Uluslararası yeni terörizm ve bilgi savaşı operasyonları gibi yeni tehdit kaynakları, yeni bir güvenlik anlayışının gerekli olduğunu savunmak amacıyla incelenebilir. Yeni bir güvenlik anlayışının geliştirilmesi gerektiğine işaret edebilmek

---

⁴³ Buharalı, Can, *Avrupa Güvenliğinde AB ve Türkiye*, İstanbul, ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 2002, s. 42.s

amacıyla incelenmesi gereken örnekler terörizmin yeni boyutları ve asimetrik savaş olgusudur.

1.3 Terörizmin Tanımı

Yapılan bir araştırmada 1936-1981 yılları arasında 109 adet farklı terörizm tanımı yapıldığı ortaya konmuştur.⁴⁴ Yine de tanımlamaların ortak noktası terörizmin bir şiddet hareketi olduğudur. Diğer şiddet türleriyle kıyaslandığında daha az can kaybına neden olduğu görülse de onlara oranla daha büyük bir sorun olarak kabul edildiği bir gerçektir.

ABD Dış İşleri Bakanlığının tanımında terörizmi diğer şiddet hareketlerinden ayıran üç önemli husus mevcuttur.⁴⁵ Bunlardan ilki terörizmin siyasi anlamda güdülenmiş, siyasi bazı amaçlar elde etmeye yönelik şiddet hareketi olmasıdır. Adam kaçırmaya gibi bir eylem şahsın kişisel amaçlarıyla ilgiliyken terörizmde amaç devletleri veya hükümetleri etkilemek, zarar vermek, politikalarını değiştirmeye zorlamaktır. Bu tanımlamada ikinci önemli nokta terörist eylemlerin savaşmayanları hedef almasıdır, yani hedef alınan kişilerin silahlı güvenlik kuvvetleri mensubu olmamalarıdır. Bu ve bazı benzeri tanımlar terörizmin sivil, silahsız, savaşmayan kişilere karşı yöneltilen şiddet eylemi olarak gösterdiklerinden, sivillere karşı yapılan her eylemin terörist eylem olarak nitelenmesi gerçeği ortaya çıkabilir. Buradan da şu noktaya ulaşılabilir: Devletler tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri, sivil kayıp yaşanda dahi terörist eylem olarak nitelenmez.

Tanımlardan bazılarında terörizmi belirli alt grupların veya alt-ulusal grupların siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için kullandıkları şiddet hareketleri olarak görmekteyiz. Bu da devletler tarafından yapılan politik şiddet hareketlerinin (ABD'nin Hiroşima'ya

---

⁴⁴ Schmid, Alex P. ve Jongman, Albert, *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, New Brunswick, Transaction Books, 1988.

⁴⁵ Patterns of Global Terrorism 2001, 2002: p.xvi

atom bombası atması veya Pearl Harbor'ın bombalanması gibi) terörist hareket olarak nitelenmemesi için farklı bir eksen oluşturmaktadır.

Terörizmle mücadelede en önemli faktör ortak, genel geçer uluslar arası bir tanımlamanın yapılması gerektiği gerçeğidir. Ortak bir tanım etrafında bu şiddet hareketlerine karşı alınacak tedbirler ve uluslar arası dayanışma daha etkin ve faydalı olacaktır. Ortak bir tanım konusunda uzlaşmaya varılmamasının terörle mücadelede en büyük engeli teşkil edeceği ortaya konmuştur.⁴⁶

Buna en büyük örnek 1996'da yapılan konferanstır. Mısır'da terörü geniş kapsamlı bir şekilde tanımlamak amacıyla bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta anlaşmaya varılamayan nokta hangi eylemlerin terör kapsamına girdiği, hangilerinin bu tanımın dışında kaldığıdır. Bu nedenle konferans bir uzlaşmaya varılmadan ve terörün geniş kapsamlı bir tanımlanmadan dağılmış ve çalışmalar sonuçsuz kalmıştır.

Politik şiddet hareketlerinin belirli amaçlarının ötesinde farklı görüşler de mevcuttur. Bağlantısızlar Hareketi, baskı ve sömürüye karşı kullanılacak her türlü yolun ve yöntemin meşru sayılacağını savunan görüşlere sahiptir. Bu görüş düşman olarak nitelenen karşı tarafla savaşırken kullanılacak bir yöntem gibi gösterilmektedir. Ancak bu tanımlama terörü önemli bir şekilde meşrulaştıracaktır. Bu tarz bir tanımla kabul etmek demek ordu-asker, savaş ve terör kavramları arasında var olan ayırımların tamamen ortadan kalkması demektir.⁴⁷

1986'da yapılan bir terör tanımla Bağlantısızlar Hareketi'nin görüşlerine açıkça karşı çıkmaktadır. Bu tanımla göre terörizm; "politik veya sosyal hedeflerin devamı için sivil halkı veya hükümeti zorlamak veya sindirmek amacıyla tertiplenmiş hukuka aykırı güç veya şiddet kullanımı" olarak verilmiştir. Bu tanımla vurgulanan en önemli nokta

⁴⁶ Başaren, Sertaç H., "Terörizm, Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele", *Avrasya Dosyası*, Cilt:1, No: 4, Kış 1994, s. 163.

⁴⁷ Doyle, James H. Jr, *Military Operations and International Law Prize Essay Competition*, 2002.

terörizmin hukuka aykırı olduğudur, bu da bir savaş yöntemi olarak kullanılamayacağını ifade eder.

Terörizmin şiddet içeren bir eylem olduğu yapılan birçok tanımda özellikle belirtilmiştir. Yonah Alexander'ın tanımı buna bir örnek teşkil etmektedir⁴⁸:

“Bireyler ulusaltı gruplar veya devletler tarafından politik, sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla hedef toplumda saldırılan veya tehdit edilen kurbanlardan daha geniş bir etki alanı içinde bunaltıcı, karşı konulamaz bir korku yaratmak niyetiyle gerçekleştirilen şiddet eylemidir.”

İngiliz Terörü önleme yasalarında terör şu şekilde tanımlanmıştır:⁴⁹

“Terörizm siyasi amaçlar için şiddetin kullanılması anlamına gelir ve halkın veya halkın bir bölümünü korkuya sevk etmek amacıyla her türlü şiddetin kullanılmasını içerir.”

Terörizmin tanımında şiddete dikkat çekenlerden tanımlardan biri şu şekilde ifade edilmiştir:⁵⁰

“Toplumda paniğe neden olmak, yöneticileri görevden uzaklaştırarak siyasi değişime sebep olmak amacıyla devlet otoritesinin dışında şiddet kullanılması”.

Uzun yıllardır çeşitli şekillerde terörle mücadele eden bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'nda terör şu şekilde tanımlanmıştır:⁵¹

⁴⁸ Alexander, Yonah, “Terrorism in the Twenty-first Century; Threats and Responses”, *De Paul Business Law Journal*, Vol: 2, 1999, s. 59-95.

⁴⁹ Kaya, İbrahim, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, Ankara, USAK, 2005.

⁵⁰ Laqueur, Walter, “Post Modern Terrorism”, *The New Global Terrorism*, ed. Charles W. Kegley Jr, Prentice Hall, 2003, s. 151-159.

⁵¹ 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, Sayı 20843 Mükerrer Tertip: 5, Cilt: 30, S. 125, 12.04.1991.

“Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik, düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir.”

Yapılan bu benzeri tanımlamalar dikkate alındığında terörizmde dört önemli öğrenin varlığı önem arz etmektedir: şiddet, politik amaç, masum insanlar ve seyirci kitlesi.⁵² Bu dört bileşenden hareket ederek, genel hatlarıyla bir terörizm tanımı yapılacaktır. Bu durumda terörizm; politik, dinsel, ideolojik ya da ayrılıkçı amaçları gerçekleştirmek için halkı ya da halkın belirli bir kesimini ve/veya mülkünü hedef almak suretiyle geniş halk kitleleri arasında korku yaymak ve onları sindirerek iktidarları zayıflatmak için rasgele gerçekleştirilen örgütlü ve sistemli, kural tanımaz şiddet hareketleridir.

Görüldüğü üzere farklı gruplarca, bu grupların çıkarları doğrultusunda hazırlanmış farklı ve çok sayıda terörizm tanımlarından söz etmek mümkündür. Bu durumda terörizme karşı ortak bir yasal yaptırımın oluşturulmasına engel teşkil etmektedir.⁵³ Bu nedenden dolayı terörle mücadelede ortak bir strateji belirlenmemekte ve bu durum, terörle mücadeleyi zayıflatırken terörist örgütlerin oluşan boşluktan yararlanarak güçlenmelerine neden olmaktadır.

Terörizm kavramıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan bir diğer sorun ise, uluslararası arenada kabul görmüş ortak bir tanım olmaması nedeniyle, devletlerin kendi görüşlerine

⁵² Combs, Cindy, *Terrorism in the Twenty First Century*, Upple SaddleRiver, Prentice Hall, 2000, s. 15.

⁵³ Cooper, H. H., “Terrorism The Problem of Definition Revisited”, *American Behavioral Scientist*, Vol: 44, No: 6, February 2001, s. 881-893.

karşı çıkan ve iktidara muhalefet eden neredeyse tüm yönetim karşıtı grupları terörist olarak tanımlamak istemeleridir.⁵⁴ Bunun nedenlerinden bir tanesi, bu şekilde yasa dışı ilan ettikleri karşıt gruplarla mücadeleyi yasal bir zemine oturtmak istemeleri ve bu şekilde onlarla mücadelenin daha kolay olacağına dair inançlarıdır. Terörizm tanımlamasındaki sorunlardan biri de yukarıda belirtilen duruma ek olarak, içindeki karşıt gruplardan değil de, dışarıdan terörist saldırılara maruz kalmış devletlerin de terörle mücadele konusunda yaptığı eylemleri meşrulaştırmak için kendi terör tanımlarını yapmalarıdır.⁵⁵ Tüm bu sorunlardan çıkarabileceğimiz sonuç, terörizmin tanımlanmasındaki en önemli problemin bu kavramın farklı ideolojik ve politik değer yargılarını yansıtmaya müsait olmasıdır.

Terörizmin bu geniş yansıtma rolü beraberinde bir problemi daha getirmektedir. Devletlerin teröristin kim olduğuna dair bir soruya tek başlarına cevap vererek terörizm problemini ortadan kaldırmaları mümkün değildir. Devletlerin bu soruya ortak bir yanıt verememeleri, bir devletin terörist kabul ettiği birey ya da grubun bir başka devlet tarafından ‘özgürlük savaşçısı’, ‘gerilla’ olarak nitelendirilmesine, dolayısıyla da bu kişi ya da grupların yasal korumadan yararlanabilmelerine yol açacaktır. Terörizm yalnızca tanım sorununu değil, aynı zamanda belirsizliği ve çifte standardı da içinde bulunduran bir problemdir. Ortak bir tanımın oluşturulması terörizme karşı uluslararası mücadelede işbirliği için atılacak en önemli adımlardan biri olacaktır.

1.4 Terörizmin Tarihçesi

Bazı araştırmacılar terörizmin geçmişini M.S. 6. yüzyıla kadar götürmektedirler. M.S. 6–135 tarihleri arasında mücadele eden ve dini bir kimliğe sahip olan Zealot adlı bir örgütün Roma kurallarını değiştirmek amacıyla Romalılara, Yunanlılara ve Yahudilere karşı giriştiği suikastlar ve vur-kaç eylemleri ilk terör eylemleri olarak bilinmektedir.⁵⁶ Siyasi amaçlı ilk terörist hareket ise, İsmaililer’in bir kolu olan ve 11. yüzyılda ortaya

⁵⁴ Jenkins, Bryan M., “International Terrorism”, *The Use of Force, Military Power and International Politics*, ed. Robert J. Art, Kenneth N. Waltz, Oxford, Oxford University Press, 1999, s. 17.

⁵⁵ Çınar, Bekir, *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*, Ankara, SAM Yayınları, 1997, s. 182.

⁵⁶ Laqueur, Walter, *The Age of Terrorism*, Little, Brown and Com., 1987, s. 12

çıkıp, 13. yüzyılda Moğollar tarafından ortadan kaldırılan ‘Haşhaşiniler’ ile tarihte adını duyurmuştur. İran’da üslenen ‘Haşhaşiniler’ yüksek memurları, valileri, halifeleri ve Kudüs’ün Haçlı Kralı Conrad’ı öldürmüşlerdir.⁵⁷

1789 Fransız İhtilalini izleyen 1793 Konvansiyon döneminde Jakoben yönetimce uygulanan sistematik şiddet politikası, siyaset ve hukuk alanlarında "terörizm" kavramının doğmasına yol açmıştır.⁵⁸ Fransa’da ihtilal döneminde siyasi iktidarı elinde bulunduran jirandemler 31 Mayıs 1793 günü ihtilalin diğer bir gücünü oluşturan Jakobenler tarafından iktidardan düşürüldü. Böylece başlayan Jakobenler dönemi 28 Temmuz 1794 günü eylemin öncülerinden Robespierre’nin giyotinde öldürülmesine kadar sürdü. Jakobenler iktidarda buldukları sürede selamet komiteleri adıyla birtakım kuruluşlar yarattı. Şüpheliler kanunu diye özel kanunlar çıkarıp, ihtilal mahkemelerini düzenledi. İhtilalin gerçekleşmesine öncülük etmiş bazı kişilerde dâhil binlerce kişiyi giyotinlerde öldürttü. Jakobenlerin kanla iktidarını sürdürdüğü bu döneme “terör” adı verildi.⁵⁹ Yani terör deyimi bir sürecin adıdır. Bu sözcük zaman içerisinde konuşma dilinde Büyük Korku, Dehşet, Tedhiş sözcükleri eş anlamda kullanılmıştır.

Modern anlamda Fransız devrimiyle başlayan terörizm, 19. yüzyılın sonlarına doğru anarşizm olarak anılmaya başlanmıştır. Yaklaşık kırk yıl boyunca devam edecek olan bu anarşist dalganın önderliğini Pierre Joseph Proudhon, Peter Kropotkin, Mihail Bakunin gibi anarşist kuramcılar yapmıştır. 1881’de Londra’da toplanan anarşizm kongresinde alınan kararda da belirtildiği gibi anarşizm; kurulu düzenin herhangi bir temsilcisini, düzeni değiştirmek ve zorbayla mücadele etmek için öldürmeyi meşru kılan bir öğretisi haline getirilir.⁶⁰

⁵⁷ Daftary, Farhad, “The “Order of the Assassins”: J. Von Hammer and the Orientalist Misrepresentations of the Nizari Ismailis (Review Article)”, *Iranian Studies*, Vol: 39, No: 1, March 2006, s. 71

⁵⁸ Öktem, Emre, “Uluslararası Hukukta Terörizm”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, (online) <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d5/M00068.pdf> 10.09.2007.

⁵⁹ Fields, Louis G., “Contemporary Terrorism and the Rule of Law”, *Military Law Review*, Vol: 113, 1986, s.1-15.

⁶⁰ Güzel, Cemal, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s. 9.

Anarşist terörizmin yaşandığı bu dönemin en önemli terörist örgütü Narodnaya Volya (Halkın İradesi) örgütüdür. Çarlık Rusya'sının despotik olduğunu iddia ettikleri yönetimine karşı başlattıkları suikastlar zinciri, örgüt tarafından “zorbalara karşı direnme hakkı” zemininde açıklanmıştır.⁶¹ Narodnaya Volyacılar terörü bir strateji olarak kullanmışlar ve kendilerini gerilla olarak değil terörist olarak tanımlamışlardır.⁶² 1878'de St. Petersburg valisi Trepov'a karşı giriştikleri suikast saldırısı ile başlayan eylemlerinin zirve noktası, 1888'de Çar II. Alexander'ın vurularak öldürülmesi oldu.⁶³ Anarşist kuramcılarının söylemleri ve 1881'de gerçekleştirilen anarşist kongresiyle de öldürmenin meşru kabul edilmesi 1898'de Avusturya İmparatoriçesi Elisabeth'in, 1900'de İtalya Kralı I. Umberto'nun öldürülmesi şeklinde yankı bulmuştur.

Narodnaya Volya'nın sahneden çekilmesinden hemen sonra ise Sosyalist Devrimciler aynı görevi devralmışlar, önce devlet bakanı Plehv'i, sonra da dük Sergei'i düzenledikleri suikastlarla eylemlerine kurban seçmişlerdir. Eylem stratejisi olarak devletin önemli mevkilerindeki seçilmiş hedeflere karşı suikastları tercih eden her iki örgütün de, ideolojik motivasyonu, yukarıdan gelen şiddet ve zorbalık eylemlerinin sorumlusu olarak gördükleri kişileri yok etmek ya da cezalandırmak olarak tarif edilmişti. Kullandıkları eylem stratejisi anlamında 11. yüzyılda Hasan Sabbah'ın liderliğinde kurulan Haşhaşinlerin takipçisi olan bu örgütler uyguladıkları terörün kapsamını oldukça sınırlı tutmuş ve toplumun geneline yönelmekten ziyade, siyasette ağırlığı olan, simgesel anlama sahip yöneticileri hedef almışlardı. Terörizm, onların seçtikleri eylem stratejisinde direkt olarak sorumlu tutulan kişiyi hedeflemişti.⁶⁴

Terörizmin bir başka yüzle karşımıza çıkışı I. Dünya Savaşı sonrasındadır. Var olan imparatorlukların parçalara ayrılması, savaştan yenik çıkan devletlerle çok ağır şartlarda imzalanan antlaşmalar, dünyada tepki gösterilecek yeni bir oluşumun vücut bulmasına neden olmuştur. 1920'lerde başlayıp 1960'lara kadar devam edecek olan terörist

⁶¹ Arıboğan, Deniz Ülke, *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna Terörü Anlamak ve Anlamlandırmak*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2003, s. 20.

⁶² Rapoport, David C., “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, *The New Global Terrorism*, ed. Charles W. Kegley Jr, Prentice Hall, 2003, s.38-39.

⁶³ Arıboğan, a.g.e., s. 20.

⁶⁴ Arıboğan, a.g.e.,s. 20.

saldırıların yeni hedefi, emperyalist ülkeler olacaktır. Bu dönemde baskı altında bulunan halklar, self-determination ilkesi doğrultusunda kendi ulusal kimliklerini bulma arayışı içine girmişler ve bu arayış sürecinde engel olarak gördükleri sömürgeci ülkeler karşı terörizmi bir strateji olarak kullanmayı tercih etmişlerdir.

Terörü bu şekilde kullanmayı tercih eden dalga içerisinde faaliyet gösteren ve terörü bir yöntem olarak kullanan grupların başında IRA (Irish Republican Army) gelmektedir. Bunun dışında bir ülke olarak İsrail'in kuruluş döneminde bazı Siyonist grupların da terörü bağımsızlık mücadelesinde bir araç olarak kullandığı bilinmektedir. Özellikle de dönemde bağımsızlık mücadelesi veren grupların terörü bir yöntem olarak sıklıkla kullandıkları bilinen bir gerçektir. Ancak bağımsızlık mücadelesi verilirken başvurulacak yegane kaynağın terörizm olmadığı Türk Kurtuluş Savaşı yıllarında verilen Bağımsızlık Mücadelesi örneğinde kendini göstermektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren terörizmin değişim süreci içerisinde kurbanlar kötü gidişten sorumlu tutulanlar değil, sorumlulara mesaj ileten kişilerden seçilmeye başladılar. Bu şekilde direniş hakkı olarak nitelendirilen tavır, suçlu olarak kabul edilenlere değil, vekil olarak görülen hedeflere yöneldi. Modern terörizmin temel özelliklerinden bir tanesi de bu evrimin sonucunda masum kurbanların seçilmesi haline geldi.⁶⁵

Sömürge karşıtı terörist dalga içerisinde yer alan terörist grupların en temel özelliklerinden birinin bağımsızlık mücadelesi içinde oldukları olgusu daha önce belirtilmişti. Bu mücadele süresince bu gruplar terörist eylemlerini meşru ve haklı gösterme ihtiyacı içine girmektedirler. Bu nedenle kendilerini terörist olarak değil, özgürlük savaşçısı olarak nitelendirmeyi tercih ederler.⁶⁶ Kendilerini özgürlük savaşçısı gibi insanlar üzerinde olumlu çağrışımlar yaratabilecek kelimelerle ifade etmeye girişmeleri bu terörist örgütlerin insanların düşüncelerini ve kamuoyunun eğilimlerini

---

⁶⁵ Arıboğan, a.g.e., s. 20-21.

⁶⁶ Rapoport, a.g.e., s. 41.

önemsediklerini göstermektedir. Aynı zamanda her bağımsızlık mücadelesine giren grupları terörist olarak nitelemek de doğru gözükmemektedir.

Vietnam Savaşının sonuçları dünyada terörizm kavramının yeni boyutlara ulaşmasında önemli rol oynamıştır. Dünya bu savaşla birlikte Batı'nın yenilmez olmadığını görmüş, bu da terörizmde yeni bir süreci beraberinde getirmiştir. 1960'lardan 1990'lara uzanan bu süreçte etkin olan terörizm dalgası sol terörizm kanadı olmuştur. Sol terörizmin amacı kapitalizmi yıkmak ve yerine sosyalist bir devlet kurmak idi. Zamanla sol terörist örgütler üçüncü dünya sömürge ülkelerinin de sözcülüklerini üstlenmeye başlamışlardır. Giderek tüm dünya üzerinde Sovyetlerin de desteğiyle muazzam bir Batı karşıtlığı oluşmaya başlamıştır.⁶⁷ Sovyetler Birliği klasik yollarla hedeflerine ulaşamayacağını görünce yöntem olarak terörizme bir nevi destek vermiş ve dış politikasının bir aracı olarak görmüştür. Bu dönemde sol terörizm desteğini SSCB'den almış ve sol akımlar bağımsızlık mücadelesinde şiddetle buluşmaya başlamışlardır.

Sol terörizmin diğer dalgalardan farkı kapitalizme karşı birleşen ve kapitalizm tarafından ezildiğine inanan tüm halkların temsilciliğini üstlenmesidir. Bu şekilde farklı ülkelerdeki farklı terörist grupları belirli ve aynı bir hedefe karşı ortak bir noktada birleştirmek amacını taşımıştır. Bu ortak hedefin birleştirici özelliklerinden bir tanesi birbirinden farklı terörist grupların ortak hedefler konusunda birlik olmaları ve zaman zaman da birbirleri için teröristler yetiştirmeleri ve eğitmeleridir.

İletişim ve haber alan yollarının hızla gelişmesi ile farklı ülkelere ve milletlere mensup terör örgütleri mensuplarının birbirleriyle bağlantı kurarak terör faaliyetlerini ulusal sınırların dışına çıkardıkları bilinen bir gerçektir. Terörist örgütler sadece belirli bir sınır içinde değil, dikkati çekecek şekilde uluslararası boyutta eylemler gerçekleştirmeyi planlamaktadır. 1972 Münih Olimpiyatları'nda İsraili sporculara karşı girişilen eylem; daha fazla ses getirecek hedeflere yönelmenin en önemli örneklerindendir.

---

⁶⁷ Rapoport, a.g.e., s. 41.

Diğer terör dalgalarında olduğu gibi sol terörizm dalgası dünyadaki olayların ve gelişmelerin etkisiyle 1980’li yıllarda eski gücünü yitirmeye başlamıştır. Bu dönemde yeni bir terörizm dalgasının habercisi olan önemli olaylar gündeme gelmiştir. 1979 yılında gerçekleştirilen İran devrimi, İran’ın rejimini tüm İslam ülkelerine yayma gayesi, Soğuk Savaş sırasında ABD’nin Sovyetlere karşı Afganistan’da dinci ve dini örgütleri desteklemesi, bu bölgede yaşayan Sünni ve Şii halkın İran tarafından birbirlerine karşı kışkırtılması bu yeni terörizm dalgasının habercisi olmuştur. Bu dönemde başlayıp günümüze kadar gelen dinci terör dalgası, yıkıcılığı ve dini unsurları ön plana çıkarması bakımından dikkat çekicidir.

Dinci terör dalgasıyla birlikte gündeme gelen bir husus da intihar eylemleri olmuştur. Bu saldırılar özellikle belli kesimlerce İslam’a mal edilmeye çalışılsa da intihar saldırılarının dinci terör örgütlerinden çok daha önce bir yöntem olarak kullanıldığı tarihsel bir gerçektir. İlk intihar saldırılarının tarihsel arka planına bakıldığında bu saldırıların 2000 yıllık bir geçmişi olduğu görülmektedir. İlk olarak Zealot dinsel terör örgütü tarafından, daha sonraları da Hasan Sabbah tarikatına mensup kişiler tarafından Haçlı ordularına ve devlete karşı, modern çağda da Çarlık Rusyası rejimine karşı, II. Dünya Savaşı sırasında ABD’ye karşı intihar saldırıları gerçekleşmiştir. Buradan anlaşılabilceği üzere intihar saldırıları ne yeni bir yöntem ne de dine özgü bir harekettir. Bu noktada ise yoğunluğu artmış ve daha sık kullanılmaya başlanmış bir taktik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.⁶⁸

Günümüzde etnik-ayrımçı, ideolojik, dinci, sömürge karşıtı ve sol terör hareketleri çeşitli ülkelerde devam etmektedir. Ancak özellikle 11 Eylül 2001’de Pentagon’a ve Dünya Ticaret Merkezi’ne gerçekleştirilen saldırılar terörizmin dinci olan boyutunu daha güçlü bir şekilde gündeme getirmiştir. Bu saldırılar terörizmi ve terörizm faaliyetlerini artık küresel bir boyuta taşımış ve El Kaide terör örgütünün bu saldırıları yaparken İslam

---

⁶⁸ Caşın, Mesut Hakkı, “Uluslararası Terörün Yeni Çıkmazı: İntihar Saldırıları”, *Stratejik Öngörü*, Sayı: 7, 2005, s. 42- 43.

dinini referans olarak kabul ettiklerini her fırsatta beyan eden açıklamaları nedeniyle ‘dinci’ terör olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

1.5 Terörizmin Kaynakları

Terörizmin özellikle günümüzde uluslararası bir boyut kazandığını göz önünde bulundurursak, terörizm kavramının kaynağını tek bir sebepte ya da tek bir ülkede aramak gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır.

Terörizm, bir yaklaşımda “temeli” bakımından irdelenmektedir. Buna göre, siyasal karşıtlıklar ve ekonomik sıkıntılar tüm terörist eylemlerin temelindeki asıl nedendir. Gereksinim duyulan temel ihtiyaçların asgari düzeyde karşılanamaması, terörün bunun aracı olması sonucunu doğurmaktadır. Ulusal ve uluslararası terörizm arasında davranışsal farklılıklar bulunsa da, her iki tür de birbiri ile etkileşim içinde olduğundan, oluşum nedenleri de bir noktada birleşmektedir. Buna karşı olan görüş ise, terörizmin siyasal ve tarihsel bir süreç içinde incelenmesi gereken patolojik bir olgu olduğunu ileri sürmektedir. Terörizmin kötü yaşam koşullarından değil, amaçlanan doğrultuda belirli bir karar mekanizması tarafından yönlendirilen planlı bir şiddet eyleminin sonucudur. Her iki görüşün de uzlaştığı konu ise terörizmin bir ideal uğruna değil, ama bir siyasal sonuç uğruna gerçekleştirildiğidir.⁶⁹

Terörün kaynakları konusunda da farklı görüşler ortaya konmuştur. Terörün sebepleri konusunda ileri sürülen görüşlerden bir tanesi egemen güçlerin zaman içinde düşüşe geçmesi ve buna paralel olarak yeni güçlerin vücut bulması gösterilebilir. Egemen gücün etkinliğinde meydana gelebilecek azalma ve söz konusu devletin özellikle baskıcı olarak adlandırabileceğimiz otoriter ya da totaliter tarzda bir yönetime sahip olması, ayrılıkçı ya da diğer muhalif hareketlerin ve bu amaca yönelik olarak da terörizmin yükselmesine neden olabilecektir. I. Dünya Savaşı öncesi önemli güçler olan Osmanlı,

⁶⁹ Gün, Rengin Ö., “Uluslararası Terörizm, Dünya Savaşının Yeni Boyutu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2, No: 4, 2000, s. 4.

Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının savaş sonrasında daha önceden hakim oldukları bölgelerdeki etkinliği yitirerek ayrılıkçı hareketlerle ve buna bağlı şiddet eylemleriyle karşılaşmaları bu durma örnek gösterilmektedir.⁷⁰ Bu görüşün aksine söz konusu devletlerin yaşadıkları bu durumun büyük devletlere karşı etnik bazı grupların bağımsızlık mücadelesi adı altında terörizme başvurmaları olarak kabul edildiği de bir gerçektir.⁷¹

Ekonomik ve siyasal memnuniyetsizlik, etnik ayrımcılık, sınıf çatışmaları ve yönetim şekli teorisyenlerin ulusal terörizmin temeli olarak gördükleri unsurlardır. Ancak buna milliyetçi çatışmalar, kültürel çeşitlilik, dinsel fanatizm, planlı ya da tesadüfi şiddet unsuru ile medya ilgisini de eklemekte yarar vardır. Toprak talepleri, uluslararası hukukun boşlukları, sınırları ve yetersizliği, anarşiyi önleyecek devletler üstü kurumların eksikliği, kolonileşme ve küresel zenginliğin eşitsiz dağılımı, uzmanlarca uluslararası terörizmin temeli olarak kabul edilmektedir. Ancak, bazı devletlerin terörü desteklemeleri, dış finansman, uluslararası silah ticareti ve kamuoyu yaratma kabiliyeti gibi unsurları da uluslararası terörizmin nedenleri arasında önemli bir yeri bulunduğunu da kabul etmek yerinde olacaktır.

Terörizmin bir yöntem olarak ortaya çıkmasındaki en büyük etkenlerden bir tanesi içerisinde etnik azınlıklar bulunan ülkelerin yaşadıklarıdır. Ülke içindeki demokratik uygulamaların yetersizliği kadar, farklı görüşlere mensup insanların beklentilerine ulaşmak için yasal yolları kullanma şanslarının ellerinden alınması da terörizmin bir yöntem olarak seçilmesinin arkasında yatan sebeplerdendir. Sovyetler Birliği dağılınca bünyesindeki azınlıklar kendi devletlerini kurmak için ayaklandılar. Bu da 1990’larda Kafkaslarda artan terör olaylarını açıklayan bir olgudur. Bu anlamda Çeçenlerin giriştiği eylemler oldukça dikkat çekicidir. Hükümetlerin zayıflamaları nedeniyle yarattıkları boşlukların bazı etnik gruplar tarafından terör amacıyla kullanılması da bir realitedir.⁷²

---

⁷⁰ Bergesen, Albert J. ve Lizardo, Omar, “International Terrorism and the World-System”, *Sociological Theory*, Vol: 22, No: 1, March 2004, s. 47-48.

⁷¹ Topal, Ahmet Hamdi, *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*, İstanbul, Beta Yayınevi, 2005, s.

⁷² Topal, a.g.e., s. 35.

Terörizmi yöntem olarak kullanmak isteyen etnik grupların arka planında bazen kendilerine verilen demokratik ifade özgürlüğünü; ülke bütünlüğünü bozacak, ayrılıkçı hareketleri körükleyecek ve ülkenin üniter yapısına zarar verecek şekilde suiistimal etmek istemeleri yatmaktadır. Bu nedenle verilen hakların ülke birlik ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde kullanılması gerekmektedir. Devletin güçlü olması, halkın devlete ve yönetime olan güveninin tam olması, istikrar ve güven ortamının tesis ve muhafaza edilmesi, ülkenin birlik ve beraberlik duygusunun güçlendirilmesi gibi olguların varlığı, ayrılıkçı terör örgütü mensuplarının halktan destek alabilmelerinin yolunu keseceğini söylemek doğru olacaktır.

Terörizmin kaynaklarından biri de terörist grupların bir ya da birden fazla ülke tarafından desteklenmeleridir. Bu destekleme finansal olarak olabileceği gibi, terörist örgütün eylemlerine göz yumulması şeklinde de olabilmektedir. Bu durum terörist dinamikleri harekete geçirmekte ve terörist saldırıların hem sayısında hem de meydana getirdiği kayıplarda artışa neden olmaktadır.⁷³ Etkili bir terör eylemi için gereken en önemli unsur maddi kaynak ve doğru istihbarattır. Bu iki önemli gereksinimi karşılayacak en etkili donanım ise devletlerde mevcuttur. Bu nedenle söz konusu bilgi ve araçların bir takım kanallar aracılığıyla terörist örgütlere ulaştırılması terörist eylemlerin zararını ve etki alanını artıracaktır.

Devletin terörizm üzerindeki etkisi üzerine farklı görüşler de bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi devlet desteği olmadan da terörün artış ve gelişme kaydedebileceği gerçeğidir. Bu görüşe göre terörizmi ateşleyen üç ana unsur mevcuttur. Bunlar; özgür ortamlardaki açık ortam, şiddet yaratabilecek teknolojilere çok kolay ulaşabilme ve nefretin radikal ve küresel bir ideoloji haline gelmesi olarak belirtilmiştir.⁷⁴

Yukarıda anlatılanlara ek olarak yapılacak bir değerlendirme; terörizmin günümüz kaynaklarından en önemlisinin teknolojik gelişmeler olduğu söylenebilir. Teknolojinin

⁷³ Johnson, Larry C., "The Future of Terrorism", *American Behavioral Scientist*, Vol: 44, No.6, February 2001, s. 911.

⁷⁴ Fareed, Zakaria, "The Best Ways to Beat Terror", *Newsweek*, Vol: 143, Issue 15, December 2004, s. 35.

gelişmesiyle birlikte bilgi transferi ve haberleşme muazzam boyutlara varmış ve bu şekilde terörizme şekil veren veya terörizme özünü veren ideolojilerin sınırlar arasında rahatlıkla yayılması kolaylaşmıştır. Küreselleşme dünya toplumlarına iletişim, ulaşım, teknoloji ve ticaret açısından daha bağlantılı ilişkiler sunarken bu durum teröristler için de yeni imkânlar doğurmaktadır.⁷⁵ Her türlü patlayıcı maddeye, formül bilgilerine, silah çeşitlerine ve mermilerine kolaylıkla ulaşabilmek terörizm faaliyetlerini gerçekleştirenler için birer fırsat olarak görülmektedir.

Terörizme neden olan kaynaklardan bir tanesi de sömürgecilik anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁶ Gelişmekte olan ülkelerin ya da üçüncü dünya ülkelerinin doğal kaynaklarının gelişmiş ülkeler tarafından sömürülmesi ve bu ülkelerin sahibi oldukları kaynakları kendilerinin yeterince kullanamamaları terörizmi tetikleyen bir başka etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu durum, kaynakları büyük güçler tarafından sömürülen devletin vatandaşlarının anti-emperyalist düşünceler edinmesine ve bu kişilerin emperyalist olarak adlandırdıkları devletlere yönelik şiddet eylemlerine girişmelerine neden olabilmektedir. Küreselleşmenin getirdiği bir rüzgârla baskın bir takım kültürler az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeleri kültürel anlamda kontrol altına almak istemektedirler. Bu da bu ülke vatandaşlarının kültürlerine daha tutucu bir şekilde bağlanmalarına ve kültürel özlerini korumak için terörü bir yöntem olarak kullanmalarına neden olmaktadır.⁷⁷

Yakın tarihte ise dini aşırılığın yükselmesi terörizme neden olan başka bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Dini bir takım unsurlar adına ölmenin kutsanması bazı radikal dinci gruplar tarafından kullanılmaktadır. Dini radikalliğin yükselmesi dinin terörizme alet edilmesine neden olmaktadır.

---

⁷⁵ Ridge, Tom, "Fighting Terrorism, Working Together", *Vital Speeches of the Day*, Research Library Core, Vol: 71, No: 4, February 2005, s. 230.

⁷⁶ Topal, a.g.e., s. 41.

⁷⁷ Howell, Llewellyn D., "Is the New Global Terrorism a Clash of Civilizations? Evaluating Terrorism's Multiple Sources", *The New Global Terrorism*, ed. Charles W. Kegley Jr., Prentice Hall, 2003, s. 177-178.

1.6 Terörizmin Çeşitlenmesi, Günümüze Yansımalar

Ulusal ve uluslararası terörizmin ana sınıflandırmasının altında, terörizmin pek çok çeşidi bulunmaktadır. Bu çeşitlilik, kullanılan araçlar, açıklanan amaçlar, uygulanan metotlar ve destek alınan kaynaklara göre oluşmaktadır.

Başlıcaları;

- Siyasal terörizm (political terrorism),
- Karşı-siyasal terörizm (anti-political terrorism),
- Sivil terörizm (urban terrorism),
- Biyolojik ve kimyasal terör (chemical and biological terrorism),
- Nükleer terör (nuclear terrorism),
- Din odaklı terör (religious terrorism),
- Etnik terör (ethnic terrorism),
- İdeolojik terör (ideological terrorism)
- Teknolojik terör (technological terrorism) olarak adlandırılmaktadır.

Siyasal terörizm devlet terörü olarak da adlandırılmaktadır. Odağında devlet kimliğinde iktidar bulunmaktadır ve zor kullanma en önemli araçtır. Sansür, işkence, iletişimin kontrolü, ani ev baskınları ile sık ve nedensiz ifade alma gibi eylemlerle gerçekleştirilmekte; bunlar yeterli olmazsa doğrudan silahlı eylem yolu seçilmektedir. Fransız İhtilali sırasında Robespierre ve 20.yüzyılda Lenin ile özdeşleşmiştir.⁷⁸ İktidardakiler teröriste dönüşmekte ve karşı görüştekiler rejim aleyhtarı ilan edilerek uygulamalar yasallaştırılmaya çalışılmaktadır.

Karşı-siyasal terörizm, 14 devlete karşı terör şeklinde de adlandırılmıştır. Devletin kurumsal varlığını ve yönetimi tehdit eder. Siyasal sistemi yıkmayı hedefleyen gruplar, devlete karşı yığınlar halinde harekete geçme arayışı içindedirler ve bu yönde çalışırlar. Ayrılıkçı akımlarla devleti yıkmayı hedefleyen gruplar, küçük gruplarla büyüyen bir

---

⁷⁸ Field, Louis G., a.g.e., s. 1-15.

kitlesel ayaklanma ile kendi bağımsız yönetimlerini kurmayı hedefler. Çoğunlukla küçük şiddet eylemleri kullansalar da, şiddete başvurmeyen ayrılıkçı hareketler de bulunmaktadır. Genellikle etnik ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır ancak bazı özel ayrılık hareketleri ve bunların şiddet kullanmamaları da değerlendirilerek etnik terörden farklı değerlendirilmektedir. 15 Kine dayalı terör ile devleti hedef alan gruplar, şiddet kullanarak belirli bir devletten öç almayı hedeflerler. Ermeni terörü bu konuda en iyi örneklemedir.

Sivil terörizm, 16 kent terörizmi olarak da adlandırılmaktadır. Bu gruptakiler demokratik toplumların istikrarını bozmayı hedefler. Menkul ve gayrimenkullere zarar verme, öldürme amaçlı bombalama, silah ve füze kullanma, adam kaçırma, rehin alma, uçak kaçırma ve şantaj yaparak göz dağı verme taktikleriyle amaçlarına ulaşma arayışındadırlar. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), İrlanda Kurtuluş Örgütü (IRA), Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ve Bask Bölgesi'nin Bağımsızlığı Hareketi (ETA) gibi örgütler, sivil terörizm yolunu kullanan terörist organizasyonlara en iyi örneklerdir.

Kimyasal ve biyolojik terör⁷⁹, uluslararası sistemin parçası olmayan grupların, sistemde söz sahibi olma hedeflerini gerçekleştirme çabalarıyla doğmuştur. Kimyasal toksitlerin ve biyolojik hastalıkların kısa sürede kitlesel imha kabiliyetleri olması bakımından oldukça etkili bir terörist yöntemdir. Kimyasal ve biyolojik silahların araştırmaları büyük finansal destek ve beyin gücü gerektirmektedir. Bu bakımdan genellikle devletlerin birbiri aleyhinde, olası bir savaş sırasında kullanmak üzere gerçekleştirdikleri silahların teröristlerin eline geçmesi sonucu oluşmaktadır. Bu silahların yarattığı tehdit oldukça büyük olduğundan, anılan tehdit unsuru ile hedefe ulaşılmaya çalışılmaktadır. Yayılma riski, etkileyeceği alan ile etki süresi ve şekli bakımından terörün en korkunç türlerinden kabul edilmektedir.

Biyolojik silah kapsamında olan patojen mikroorganizmaların, tarihin çok eski çağlarından beri değişik yöntemler ile kullanıldığına dair bilgiler vardır. 1347 yılında Tatarların Kırım Savaşında veba (plague) salgınından ölen insan ve hayvan leşlerini

⁷⁹ Prof.Dr.Ecz.Kd.Alb. Turan KARAYILANOĞLU vd., "Kimyasal ve Biyolojik Terörizm", Gülhane Askeri Tıp Akademisi, NBC Ana Bilim Dalı, <http://www.gata.edu.tr/saglikbilimleri/nbc/Kimyasal%20ve%20Biyolojik%20Ter%C3%B6rizm.pdf>

mançınıklarla fırlatarak Cenevizlileri mağlup ettikleri tarihi bilgiler arasındadır. İkinci Dünya Savaşı sırasında sınırlı bir şekilde biyolojik ajanlardan veba basili ve trichothecene mycotoxin (Yellow Rain) kullanılmıştır.⁸⁰ 1979 Nisan'ında eski Sovyetler Birliğinde, aerosol formunda Anthrax sporlarının bir Mikrobiyoloji Araştırma Enstitüsünden salınımı 200-100 arasında ölümlere yol açtığı bugün bilinmektedir. 1991 yılında patlak veren Körfez Savaşı sırasında Irak'ın anthrax, botulinum toxini, aflotoxin ve ricin gibi birçok biyolojik ajanı roket ve sprej tanklarda silah halinde bulundurduğu saptanmıştır.

Nükleer terörizm, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ile değişen dünya dengelerinin uluslararası terörizme yeni bir boyut eklemesiyle oluşmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle SSCB tarafında oluşan siyasal boşlukta kontrolsüz kalan nükleer silahlar, terörist grupların ya da terörü kullanan devletlerin -Irak ve İran gibi- eline geçmiştir. Konvansiyonel silahların çeşidine ve miktarına göre terörist tehditler de çeşitlilik göstermektedir. Nükleer silahların etki süresi oldukça kısa, etki alanı, boyutu ve şekli ise son derece büyüktür. Kullanımı, insanlığı geri dönüşü olmayan bir yola sürükleyebilir. Bu nedenlerden ötürü, nükleer terör tehdidi etkili ve verimli bir niteliğe sahiptir. Nükleer terörün 21.yüz yılda uluslararası terörizmin en etkili çeşidi ve dünyanın en önemli tehdidi olacağı düşünülmektedir.

Din odaklı terör, terörist eylemler kullanarak dini-politik amaçlarını gerçekleştirmeyi hedefler. Ayrımcılık, din temeline dayalı faktör üzerine kurulmuştur ve kendi dini inançları doğrultusunda kurulacak bir yönetim sistemi kurma çabasıdır. Şiddet kullanımı, amaçlarını gerçekleştirene dek dini bakımdan da uygun bulunduğundan oldukça tehlikeli şekillere bürünebilmektedir; zira gerçekleştirilenlerin Tanrı adına olduğu inancı bulunmaktadır. Özellikle İslami terör bugün ve gelecekte uluslararası sistemin en büyük tehdidi niteliğindedir.

İdeolojik terör, siyasal görüşlerin kutuplarına göre şekillenen ve sağ ile sol kanat olmak üzere iki alt grupta toplanan amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen terörizm çeşididir. Terörist eylemler içindeki gruplar ait oldukları ideolojiyi öncelikle belirli bir coğrafyada

---

⁸⁰ a.g.e.

egemen kılmak ve daha sonra tüm dünyaya aynı ideolojiyi yaymak amacını hedeflemişlerdir. Irkçı bir yayılcılık niteliği vardır. Nazi Almanya'sı ve yeniden canlanan Neo-Naziler ile Amerika'da Ku Klux Klan⁸¹, sağ kanattaki; Kızıl Tugaylar ise sol kanattaki ideolojik terörün çarpıcı örnekleridir.

Etnik terör, devletlerin bütünlüğünü ve kurumsal kimliğini tehdit eden belirli bir etnik grubun, siyasal taleplerini gerçekleştirmek amacıyla gerçekleştirdikleri eylemlerdir. Küçük yığınların terör eylemleri sonucunda kitlelerin devlete karşı örgütlü eyleme geçmelerini ve nihayetinde terörün siyasallaşması ile siyasal taleplerini elde etmeyi hedefler. Devlete karşı terör ile benzer nitelikleri bulunmaktadır. Ancak Kosova ve Bosna gibi örneklerde görüldüğü gibi etnik temizlik hareketlerine de girişebilmektedir. Bu bakımdan uluslararası barışa ciddi bir tehdit de oluşturmaktadır.

Teknolojik terör, terörün en gelişmiş çeşidi olarak kabul edilmektedir. Teknolojik gelişmeler insanların hayatını kolaylaştırdığı kadar, teröristlerinkini de kolaylaştırmış ve terörün yeni bir boyutunu ortaya çıkarmıştır. Teknolojik gelişmeler, terörist araçların çeşitliliğini artırmış, ulaşılabilir kılmış ve fiyatlarının da ucuzlamasını sağlamıştır. Telekomünikasyonda yaşanan gelişmeler -taşınabilir telefonlar, bilgisayar ve internet sistemleri gibi teknolojik terörü oluşturan faktörlerdir. Teknolojik terör, siber-terörizm (cyber terrorism) ya da modern terörizm olarak da adlandırılmaktadır. Teröristler bilgisayar teknolojisini ve internet sistemlerini kullanarak kurumların ve ülkelerin güvenliğini tehdit edebilmektedir. Bu sistemler aracılığıyla devletlerin gizli ve stratejik bilgilerini ele geçirerek bunları terörist eylemlerini hazırlamada veri olarak değerlendirmektedirler. Hayatın büyük bir bölümünün bilgisayar sistemleriyle düzenlendiği bir ortamda, tüm bunlarda ayrı olarak saatlerce ya da günlerce bu sistemleri kilitleyerek yaşamı felce uğratabilmektedirler.

---

⁸¹ Norton, Mary Beth vd., *A People and A Nation, A History of the United States*, 4th ed., Vol 1, Houghton Mifflin Company, s. 483.

Teknolojik terör yeni bir terörist tanımlaması da geliştirmiştir. Teknolojik terör; teröristlerin yakalanma riskini azaltmakta, bilgisayarlar eyleme karşı korunmasız hedeflere dönüşmekte ve terörist can güvenliğini tehlikeye atmamaktadır. Bu nedenlerle 21.yüzyılda teknolojik terörün insanlık için çok ciddi tehlikeler yaratacağından korkulmaktadır. Zira tüm ekonomik işlevlerini bilgisayar teknolojisi ile yürüten Amerika ve Batı Avrupa'nın, sağlık sistemleri, finans dünyası, ulaşım ağı, güvenlik sistemleri, telekomünikasyon sistemleri, askeri sistemler gibi bilgisayar ağlarının çökmesi çok ciddi ve onulmaz tehlikeler yaratabilir. Üstelik siber-terörizmde saldırının nereden geldiğini tespit etmek ve nasıl bertaraf edileceğini çözümlmek hiç de kolay değildir. Bu anlamda bilgisayarın bir savaş aleti haline dönüştüğünü belirtmekte yarar vardır ve siber-terörizm bilgi savaşları şekline de gelmiştir. Ancak siber-terörizm bilgisayarı yalnızca savaş aleti olarak değil; aynı zamanda reklâm yapma ve taraftar toplama aracı olarak da kullanılmaktadır. Web-sistemleri sayesinde terörist örgütlerin çoğunun artık birer web-sayfaları da bulunmaktadır. Bu sayfalar, propaganda yapmak ve kendilerine karşı düşünceleri çürütmek amacıyla da taşımaktadır. Tüm web-sayfaları internette tüm dünya kamuoyuna açık olduğundan, terörist örgütlerin birbirleri hakkında bilgi edinmeleri de bu sistemlerle mümkün olmaktadır. Anılan bilgilenme ideolojilerin ve amaçların çakışması sonucunda tehlikeli işbirliklerini de doğurma tehlikesi içermektedir. Tüm bu nedenlerle teknolojik terörün gelecek yüzyılda uluslararası sistemin ve barışın en önemli tehdit unsurlarından biri olacağı düşünülmektedir.

1.6.1 Asimetrik Savaş Unsuru

Soğuk Savaş döneminde güç kullanımı daha önce belirtilen nedenlerle kontrol altında tutulmuştur. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte güç kullanımı üzerindeki denetimin ortadan kalktığı ve kısıtlanmamış savaş kültürünün oluşmakta olduğu ileri sürülebilir. Bu noktadan yola çıkarak küreselleşme sürecinin etkisiyle yeni savaş olarak adlandırılabilir bir durumun oluştuğu öne sürülmüştür.⁸² Küreselleşmenin etkisiyle devletin otoritesinin zayıflaması ve yeni devlet dışı aktörlerin güç kazanması yeni savaşın

---

⁸² Kaldor, Mary, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Cambridge, UK Polity Press, 1999, s. 1.

gelişmesini mümkün kılmaktadır. Üstelik yeni savaşlarda asker-sivil halk ayrımı yapmadan sivil halka yönelik şiddet uygulanmasının adeta yeni bir çatışma trendi haline geldiği de ortaya konmaktadır.

Yeni savaşın iki önemli özelliği olduğu öne sürülebilir. Öncelikle yeni savaşlar genellikle kimlik problemlerinden kaynaklanmakta ve geleneksel savaş yöntemleriyle değil, gerilla savaşı tarzında gerçekleşmektedir.⁸³ Yeni savaşlarda devlet dışı faktörlerin aktif rol oynaması sebebiyle devletler tarafından kabul edilmiş savaş kuralları sıklıkla ihlal edilebilmektedir. Yeni savaşların aktörler, sebepler ve şiddet kullanımı yönünden oldukça karmaşıklaşan yapısı, bu savaşların asimetrik savaş anlayışı içinde değerlendirilmesine sebep olmaktadır.

Asimetrik savaş kavramı artan bir kullanımla geleceğin savaşma biçimi olarak tanımlanmaktadır. Aslında kavram, terör eylemlerinden, kitle imha silahlarının yayılmasına ve savunma çevrelerinde yeni bir gözde kavram olan bilgi savaşı konseptine kadar farklı alanlarda günümüz güvenlik sorunlarını ifade etmede kullanılmaktadır. ABD'ye düzenlenen 11 Eylül saldırılarından sonra bu kavram dünya gündeminde yerini almıştır.

Asimetrik savaş, özellikle arttığı kabul edilen yeni terör tehdidi çerçevesinde ve terörizmi devlet politikası olarak benimseyen geri kalmış devletlerin Batı dünyasına karşı uygulayabileceği yeni savaş metodu olarak algılanmıştır. Dolayısıyla asimetrik savaşın, savaşta gelenek dışı yöntemlerin kullanımı ile özdeşleştiği kabul edilebilir.

Asimetrik savaş olgusunu tanımlama ve inceleme amacıyla yapılan çalışmalarda, ABD'nin öncü ve yönlendirici bir rol oynadığı bilinmektedir. ABD'nin asimetrik savaş olgusuna verdiği önemin arka planında ABD savunma çevrelerinde, ülkenin üstün askeri gücü sebebiyle düşmanları tarafından ancak asimetrik yöntemlerle tehdit edilebileceğine

---

⁸³ Kaldor, a.g.e., s. 6-7.

yönelik yaygın kanaatin rol oynadığı söylenebilir.⁸⁴ Bilgi devrimi ve küreselleşme sürecinin etkisiyle, yeni dönemde uluslararası sistemde yer alan güçsüz aktörlerin, güçlü aktörlerle mücadele edebilme konusunda yeni yetenekler kazandığı kabul edilmektedir.

Söz konusu yeni yeteneklerin bazılarının güçsüz aktörlerin kitle imha silahları elde etme imkânına kavuşmaları ve bilgi savaşı yoluyla yeni saldırı imkânları kazanmaları olduğu bilinmektedir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle güç kullanma üzerindeki tekelin sona ermesi sonucu, bilgi savaşı gibi yeni mücadele yöntemlerinin, terörizm ve düşük yoğunluklu çatışma gibi geleneksel yöntemlerle birleştirilebilmesi olanaklı hale gelmiştir.

Asimetrik stratejiler geliştirecek olan aktörlerin, terörizmden bir asimetrik tehdit yöntemi olarak faydalanmaya çalışabileceğine, asimetrik savaş incelemelerinde dikkat çekilmektedir. Terörizm, doğasından kaynaklandığı öne sürülebilecek belirsizlik ögesi ve hedef toplumun savaşma iradesine verebileceği zarar nedeniyle, önde gelen bir asimetrik savaş yöntemi olarak kullanılabilir. Soğuk Savaş sonrası dönemde geliştiği gözlenen yeni terörizm trendinin, terörün asimetrik savaşta geçmişe oranla daha etkili kullanılabilmesine yol açabileceği dikkati çeken bir husustur.

Soğuk Savaş dönemi terörizm anlayışı ile yeni terör dalgası arasındaki önemli bir farklılığın, terörist grupların amaç ve motivasyonlarında yaşanan değişimle, söz konusu değişimin şiddet kullanma anlayışı üzerine olan etkisinden kaynaklandığı öne sürülebilir. Geleneksel terör grupları, politik hedeflere ulaşabilmek amacıyla şiddet eylemlerine başvurmuşlardır.⁸⁵ Motivasyonlarının kaynağı politik hedefe ulaşabilme arzudur. Politik hedeflere ulaşma arzusu nedeniyle Soğuk Savaş dönemi terör örgütlerinin, hedef kamuoyu nezdinde meşruiyetlerini korumak ve sempati elde edebilmek amacıyla kısıtlı şiddet kullanımına başvurdukları öne sürülebilir.⁸⁶ Yeni terör dalgasına mensup terör örgütleri ise geçmişten farklı olarak daha farklı amaçlara ve güdülenmelere sahiptir. Yeni terör

⁸⁴ Cyruik, Joseph C., "Asymmetric Warfare and the Threat to the American Homeland", AUSA Institute of Land Warfare, Landpower Essay Series, No: 99/8, November 1999, s. 2.

⁸⁵ Stevenson, Jonathan, "Pragmatic Counter-Terrorism", *Survival*, Cilt: 43, No: 4, Winter 2001-2002, s. 35.

⁸⁶ Simon, Steven ve Benjamin, Daniel, "The Terror", *Survival*, Cilt: 43, No: 4, Winter 2001-2002, s.5.

dalgasına mensup terör örgütlerini, teröre başvurma konusunda güdüleyen etkenin, etnik ve dini kimliklere yönelik hassasiyetten kaynaklandığını söyleyebiliriz.⁸⁷ Dini amaç uğruna mücadele verdiğini iddia eden bir örgüt, söz konusu dine inanan bireylerin yaşadığı tüm devletlerde etkili olabilecektir. Yeni dalga terör örgütlerinin politik bir hedefe ulaşmaktan ziyade düşman olarak gördükleri aktörleri tamamen yok etmeyi kendileri için ulaşılması gereken ana hedef olarak gördükleri öne sürülebilir.⁸⁸ Bu gruplar hedef aldıkları kamuoyunda yaratacağı etkiyi dikkate almadan ölçsüz şiddet kullanabileceklerdir.

Terörizm, asimetrik savaş kapsamındaki çatışmalarda sıklıkla başvurulan bir mücadele yöntemi olarak gözükmektedir. Öncelikle, terörizm hedef aktörün kamuoyunu etkileyerek, karar alma sürecinin düşmanın istediği doğrultuda yönlendirilmesine sebep olabilir. Yeni dalga terör grupları şiddet kullanma konusunda kendilerini kısıtlı hissetmediği için hedef kamuoyunda büyük korku ve panik yaratabilecek terör eylemleri düzenleyebilirler. Kitle imha silahları da bu amaç doğrultusunda kullanılabilir. Günümüzde terör örgütlerinin kitle imha silahları yoluyla terör eylemleri gerçekleştirebilmelerini sağlayacak yeni imkânlar kazandıkları ve bu silahları kullanma kararlılığına sahip oldukları öne sürülmüştür.⁸⁹ Bu sebeple devlet veya devlet dışı aktörlerin askeri açıdan güçlü düşmanlarına karşı kitle imha silahlarının kullanıldığı terör eylemleri organize edebilecek olması geleceğin asimetrik çatışmalarında karşılaşılabilecek bir ihtimal haline gelmiştir.

1.7 Ulusal Terörizme Bakış

Terörizm, destek alınan kaynaklar, uygulanan metotlar ve ulaşılacak istenen amaçlar gibi unsurlar dikkate alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir.⁹⁰ Ancak

⁸⁷ Tavas, Taner, “Terörizm: Psikolojisi ve Hedefleri”, *Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar*, Ha. Ümit Özdağ, Osman Metin Öztürk, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000, s. 24.

⁸⁸ Tavas, a.g.e., s. 24.

⁸⁹ Falkenrath, Richard, “Confronting Nuclear, Biological and Chemical Terrorism”, *Survival*, Cilt: 40, No: 3, Autumn 1998, s. 53.

⁹⁰ Gün, Ö. Rengin, “11 Eylül Sonrasında Başat Tehdidin Yeni Adı: Uluslararası Terörizm Olgusu”, *Stratejik Analiz*, Cilt:2, No: 24, Nisan 2002, s. 115.

terörizmin etki alanının giderek genişlemesi ve küreselleşme dinamiklerinin terörist örgütlenmeler tarafından daha etkin bir şekilde kullanılmaya başlanması nedeniyle terörizmde genel hatlarıyla “ulusal” ve “uluslararası” olmak üzere bir ayrıma gidildiği bilinmektedir.

Bu iki terörizm arasındaki farkın ayırımına gitmek küreselleşen terörizm olgusuyla birlikte gittikçe karmaşıklaşmaktadır. Yine de kavramsal olarak inceleme yararlı olacaktır.

Ulusal terörizm (domestic – national terrorism), bir devletin kendi ulusal sınırları içerisinde meydana gelen, dış kaynaklı hiçbir terör örgütü ile kayda değer herhangi bir bağlantıya girilmeden ve eylemin gerçekleştirildiği devletin dışında başka hiçbir devletin veya şahsın yarar ya da zararının amaçlanmadığı terör eylemidir.⁹¹ Bu tarz terör eylemleri uluslararası unsur barındırmamaları ve gerçekleştirildikleri devletin hukuki düzenini hedef almaları itibariyle devletin kendi yargı yetkisi içerisinde yer alan cezai nitelikteki eylemlerdir.⁹²

Ancak küreselleşme ile birlikte her türlü ilişkinin birbiriyle temas halinde olduğu dikkate alınacak olursa yukarıdaki tanımlamalarda bahsi geçen şekliyle saf bir ‘ulusal terörist’ eylemin gerçekleştirilmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu noktada ulusal terörün bir derecesi olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.⁹³ Bir terör eyleminin ulusal terör sayılmasında etkili olan üç husus mevcuttur; bir terörist eylemin hedef kitlesinin ağırlıklı olarak neresi olduğu, diğer ülkelerin bu eylemleri destekleyip desteklemediği ve terör örgütünün birden fazla ülkede hedefinin bulunup bulunmaması hususlarıdır. Bu bağlamda IRA, ABD ve diğer İrlanda diasporalarından para toplayan, genellikle Kuzey İrlanda’da faaliyet gösteren bir terör örgütüdür. Fakat asıl amacı Kuzey İrlanda’nın

---

⁹¹ Zafer, Hamide, *Ceza Hukukunda Terörizm*, İstanbul, Beta Yayınları, 1998, s. 70.

⁹² Topal, a.g.e., s. 52.

⁹³ Taşdemir, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara, USAK Yayınları, 2006, s. 34.

bağımsızlığıdır.⁹⁴ Bir terör örgütü olarak ETA da değişik ülkelerde faaliyet göstermiş ancak temelde İspanya’da hedefler seçmiştir.

1.7.1 Ulusal Terörizmde Türkiye

Türkiye farklı dönemlerde farklı terör saldırılarının hedefi olmuş bir ülke özelliği taşımaktadır. Osmanlı’dan bugüne kadar olan zaman diliminde meydana gelen terör faaliyetleri incelendiğinde Türkiye’de terörizmin tarihsel gelişimini;

- Ermeni Terörizmi
- Sol-Sağ Terör
- Hizbullah Terörü (dinci terör)
- PKK Terörü (bölücü terör)
-

şeklinde sınıflandırabiliriz.

Türkiye’nin terörle mücadelesinde Ermeni terörizminin kaynakları Osmanlı dönemine kadar gitmektedir. 1877-1878 Savaşı sonrası dönem ve yapılan anlaşmaların ardından Ermenilerin tutumları değişmeye başlamış ve Ermeniler Batılı ülkeler tarafından Osmanlıyı parçalamada bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Rusya’dan da aldıkları destekle bağımsız bir Ermeni devleti kurmayı amaçlayan Ermeniler terörü bir yöntem olarak seçmişlerdir. I. Dünya Savaşı sırasında bu olaylardan etkilenen bazı Osmanlı Ermenileri ordudan ayrılarak çeşitli yerlerde isyanlar çıkarmışlar ve savunmasız Osmanlı yerleşimlerine saldırmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti 27 Mayıs 1915 yılında bölgedeki Ermenilerin savaş dışı bölgelere nakledilmesini amaçlayan ve tarihte ‘Ermeni Tehciri’ olarak bilinen duruma yol açan bir kanun çıkarmıştır.⁹⁵

⁹⁴ Laçiner, Sedat, *İngiltere, Terör, Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları*, Ankara, ASAM Yayınları, 2001.

⁹⁵ Halaçoğlu, Yusuf, *Ermeni Tehciri*, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2005, s. 71.

1920 – 1973 yılları arasındaki dönem Ermeni terörizminin örgütlenme girişimleri bakımından aktif bir dönem olmuştur. Bu dönem Ermeni tehciri kullanılarak Türk düşmanlığı üzerine Ermeni kimliğinin yaratılmaya çalışıldığı ve ileriki yıllarda gerçekleşecek terör saldırılarının zemini ve gerekçesinin hazırlandığı yıllar olmuştur. Yapılanmasını bu yıllar arasında gerçekleştiren Ermeni terörizmi 27 Ocak 1973 yılında Mıgırdıç Yanıkyan tarafından Los Angeles'taki Türk Başkonsolosu Mehmet Aydar ve yardımcısı Bahadır Demir'in öldürülmesi ile sonuçlanan münferit bir saldırıyla yeniden alevlenmiştir.⁹⁶

Türkiye diplomatlarına yönelen bu saldırılarla birlikte iki yeni Ermeni terör örgütü ile tanışmıştır: ASALA (Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu – Armenian Secret Army for Liberation of Armenia) ve JCAG (Ermeni Soykırımı için Ermeni Adalet Komandoları). Bu iki örgütten ASALA'nın kuruluş tarihi ve lideri kesin olarak bilinmemekle birlikte 20 Ocak 1975'te Lübnan'da kurulduğu ve liderinin de Agop Agopyan olduğu söylenmektedir. Hınçak yanlısı ve Marksist-Leninist bir ideolojiye sahip olan terör örgütünün temel hedefi Doğu Anadolu Bölgesini SSCB Ermenistan'ına katmak olarak bilinmektedir.⁹⁷ ASALA Türkiye'ye ve Türk diplomatlarına yönelik gerçekleştirdiği saldırılarla etkinliğini giderek artırmıştır. Bu örgütün bu denli etkinliğini artırmasında Fransa, İngiltere, Yunanistan ve SSCB gibi ülkelerin örgüte verdikleri örtülü desteğin payı çok büyüktür. ASALA'nın 15 Temmuz 1983 yılında Orly Havaalanı THY Bürosuna yaptığı saldırı dünya kamuoyunda büyük tepki uyandırmıştır. Bu saldırıdan sonra verilen örtülü destekte azalmalar başlamıştır.⁹⁸ Bu iki Ermeni terör örgütünün 1973-1984 yılları arasında gerçekleştirdikleri saldırılarda 28 Türk diplomatı ile 34 yabancı uyruklu kişi hayatını kaybetmiş, 300 kişi de yaralanmıştır.⁹⁹

⁹⁶ Şimşir, Bilal N., "Ermeni Terörü ve Şehit Türk Diplomatları Üzerine", *Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt*, ed. Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ankara, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No: 3, 2003, s. 399.

⁹⁷ Çitlioğlu, Ercan, "Ermeni Terörü Üzerine Analiz", *Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt*, ed. Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ankara, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No: 3, 2003, s. 429.

⁹⁸ Özoglu, Ali, *Şifre Çözüldü: Masonlardan Türkiye'ye Kanlı Hediye ASALA-PKK*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005, s. 34.

⁹⁹ Saray, Mehmet, "Ermeni Terörü", *Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt*, ed. Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ankara, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No: 3, 2003, s. 388.

Ermeni terörizminin 1985'ten sonra fiilen ve ismen sona erdiği görülmektedir. Bunda Ermeni terör örgütlerinin eylem yapılan ülkelerdeki meşruiyetlerini kaybetmeye başlamaları, kendi aralarındaki fikir ayrılıkları ile bölünmeler gibi nedenler etkili olmuştur. Diğer yandan bakıldığında 1987 ve 1990 yılları arasında ASALA ve PKK arasında yapılan anlaşmalarla Ermeni terörizminin bitmediği, aksine bunun yeni bir terör dalgasını getireceği görülmektedir.

1968 – 1980 arasında yaşanan sağ – sol çatışmaları ise Türkiye'nin Ermeni teröründen sonra karşı karşıya kaldığı yeni bir terör dalgası olmuştur. 1961 Anayasasının getirdiği özgürlük ortamını en iyi değerlendiren aşırı solun etkin bir biçimde örgütlendiği bu dönemde görülebilmektedir. Aşırı sol örgütlenmelerin özünde yatan görüş ekonomik kalkınmanın Sosyalist bir rejimle mümkün olduğuna inanmalarıdır. TKP Türkiye'de faaliyet gösteren ilk aşırı sol kanatta yer alan ilk örgüt sayılmaktadır. 1961 Anayasasının özgür ortamından yararlanan TKP siyasi parti, işçi kuruluşu, öğrenci örgütü gibi oluşumlar içerisine girmeye çalışmıştır.¹⁰⁰ TİP (Türkiye İşçi Partisi), DİSK (Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonu), ve FK (Fikir Kulüpleri) bu girişimlerin sonucu olarak kurulmuşlardır. Kulüplerin birleşmesiyle FK, FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) adını almış daha sonra adını ve tüzüğünü değiştirmiş ve 1969'da Dev-Genç adını almıştır.¹⁰¹

Dev-Genç içerisinde zamanla meydana gelen bölünmeler nedeniyle Mahir Çayan ve arkadaşları THKP/C (Türkiye Halkın Kurtuluş Partisi Cephesi), Doğu Perinçek ve arkadaşları TİİKP (Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi) yi kurmuşlardır. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan da THKO (Türkiye Halkın Kurtuluş Ordusu)nu kurmuşlardır. Bu örgütler 1970'lerden itibaren adam öldürme, gasp, soygun, adam kaçırma gibi yasa dışı faaliyetlere başvurmaya başlamışlar, bunun sonucunda da devletin bütünlüğünü tehdit eder hale gelmişlerdir. Bu nedenle 12 Mart 1971'de verilen muhtıra ile tutuklamalar gerçekleşmiş, bazıları da idam edilmiştir. 12 Mart sonrasında ise bu örgütler

¹⁰⁰ Bal, İhsan ve Laçiner, Sedat, "The Challenge of Revolutionary Terrorism to Turkish Democracy 1960-1980", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 13, No: 4, Winter 2001, s. 97.

¹⁰¹ YÖK, Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, Ankara, YÖK Yayınları, 1985, s. 83-84.

toparlanma çalışmalarına girişmişlerdir. Ayrılmalar da devam etmiştir. THKP/C bünyesinden ayrılarak kurulan DEV-SOL (günümüzde DHKP-C) terör örgütü halen eylemlerine devam etmesi itibariyle tehdit olmayı sürdürmektedir.

Günümüzde bu sol terör örgütleri içerisinde DHKP-C zaman zaman faaliyetlerde bulunmaktadır. Örgütün gerçekleştirdiği en son terör eylemi 9 Ocak 1996'daki Özdemir Sabancı suikastıdır. Bu olay Türkiye ile NATO üyeleri arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilemiştir. NATO üyesi olan Belçika katil zanlısı Fehriye Erdal'ı suikast sırasında yarı otomatik silah kullanması ve bu suikastın terörist bir saldırı sayılabilmesi için tam otomatik silahla gerçekleştirilmesi gerektiğini belirterek terör suçuyla yargılamayı reddetmiştir. Diğer suçlardan suçlu bulunan Fehriye Erdal, Belçika istihbaratının gözetiminde olmasına rağmen kaçmayı başarmıştır. Bu olay Türkiye'nin terör konusunda NATO üyelerine ve AB'ye duyduğu güvensizliği derinleştirmiştir.

Ermeni ve Sol terör örgütlerinin yanında Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı bir başka terör dalgası ise adını özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonra duyuran dinci bir kimliğe sahip Hizbullah terör örgütüdür. Hizbullah kelime anlamıyla 'Allah'ın partisi' anlamına gelmektedir. Hizbullah adı Türkiye'de ilk kez 1983–1984 yıllarında polisin İstanbul'un Kasımpaşa semtinde terörist bir grubu ortaya çıkarmasıyla duyulmuştur. Ancak Hizbullah'ın Türkiye'deki varlığı 1980'lerin başından itibaren Güneydoğu Anadolu'da oluşan gruplaşmalarla kendisini göstermiştir.¹⁰²

Türkiye'deki Hizbullah'ın amacı kendi anlayışları doğrultusunda Türkiye'de İslami esaslara dayanan bir rejim kurmaktır. Örgüt İslami öğeleri nedeniyle PKK ile çatışmış, bu çatışmalar sonucunda iki taraftan da kayıplar yaşanmıştır. Güvenlik güçlerinin devamlı baskınları ve operasyonları sonucu yer değiştiren ve pasif konuma geçen örgüt sesini tekrar 2001 yılında duyurmuştur. 24 Ocak 2001 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürü A. Gaffar

---

¹⁰² Çiçek, Hikmet, *Hangi Hizbullah*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2000, s. 131.

Okkan'a düzenledikleri saldırının¹⁰³ yanı sıra İstanbul'daki İngiliz Konsolosluğuna, sinagog ve HSBC binalarına yaptıkları saldırılarla yeniden gündeme gelmişlerdir.

Tüm bu terör dalgalarının yanında Türkiye için günümüzde hala en büyük tehdit kapsamında yer alan terör dalgalarından biri PKK terörüdür. II. Dünya Savaşının bitmesiyle Orta Doğu'da Kürtçülük hareketleri yeniden canlanmış ve diğer ülkelerin desteğiyle örgütlenmeye yönelmiştir. Orta Doğu'da tırmanışa geçen Kürtçülük hareketleri 1960'lardan itibaren Türkiye'deki sol işçi örgütlenmeleri ve öğrenci hareketleri içerisinde görünür hale gelmeye başlamıştır. 1967'de Türkiye'nin Doğusundaki sorunları gündeme getiren halk toplantıları düzenlenmiş, Kürtlerin çıkarlarının korunması için örgütlenmelere girilmiştir. Kürt aydınlar öncelikle kendilerine Sosyalistler arasında müttefik aramışlar ancak sonrasında kendi yapılanmalarına gitmişlerdir. 12 Mart muhtırasından sonra TİP'in kapatılmasıyla Kürt hareketi kendi örgütlenmesi yoluna gitmiştir. Bu dönemde Abdullah Öcalan ve Osman Bayık gibi isimlerin yer aldığı grup Doğu ve Güneydoğu illerinde faaliyetlere başlamıştır.¹⁰⁴

Bu faaliyetler sonrasında Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Fis köyünde 27 Kasım 1978'de yapılan ve I. Kongre olarak adlandırılan bir toplantıyla PKK (Kürdistan İşçi Partisi – Partiya Karkarani Kürdistan) kurulmuştur. Bu örgütün amacı bağımsız, birleşik, demokratik bir Kürdistan kurmaktır. 12 Eylül 1980'de Türkiye'de gerçekleşen darbe ile sol örgütler üzerinde artan baskı Marksist-Leninist ideolojiyi baz alan PKK için de aynı sonuçları doğurmuştur. Lübnan'a geçen Öcalan'ın burada yaptığı II. Kongre ile örgüt silahlı mücadele kararı almıştır. Bu kararın hemen ardından örgüt 15 Ağustos 1984'de Siirt'in Eruh ilçesinde ve Hakkari'nin Şemdinli ilçesinde kanlı eylemlerine girişmiştir.

Bu baskınlarla terör örgütü seçtiği yöntemin şiddet kullanımını olduğunu göstermiştir. Terör örgütü ilk başlarda hedef olarak kendine askeri birlikleri ve personeli

¹⁰³ Hiçyılmaz, Semih, *Halklara Karşı Bir Örgütlenme: NATO Kuruluşundan İstanbul Zirvesine*, İstanbul, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2004, s. 30.

¹⁰⁴ Gürses, Emin, *Ayrılkçı Terörün Anatomisi / IRA – ETA – PKK*, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001, s. 82 – 83.

seçmiş, bu da ağır kayıplar vermesine neden olmuştur. 1986'da Şam'da yapılan kongreyle sivil halkın da hedef haline gelmesine karar verilmiştir. Bu karardan sonra teröristler Doğu ve Güneydoğu illerimizdeki köylere de saldırmaya başlamışlardır. Artan PKK saldırıları üzerine 10 ili kapsayacak şekilde Olağanüstü Hal İlanı edilmiştir. PKK silahlı eylemlerini artırırken bir yandan da 1986'da siyasi kanat olarak lanse edilen ERNK'yı kurmuştur. ERNK (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) nin amacı Kürtlere yapılan sözde insan hakları ihlallerini tespit ederek bunları dünya kamuoyuna yaymak ve bu şekilde destek sağlayarak kendilerine meşruiyet kazandırmaktı.¹⁰⁵

1986 ile 1992 yılları PKK terör örgütünün en yoğun saldırılarını yaptığı dönem olmuştur. Bunda Körfez Savaşında Türkiye ve İran'a Irak'tan göç edilmesi, ABD'nin Kuzey Irak Kürtlerini Irak'a karşı koruma girişimleri PKK'nın kendini uluslararası arenada güçlü olduğu hissine kapılmasına neden oldu. Örgüt bu dönemde karakol baskınlarını artırmış, Kürdistan hükümetini kurma hedeflerine yönelmiş ve 1992 Nevruz'unu genel bir ayaklanma için kullanmak istemiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri bu gelişmeler üzerine Ekim 1992'de Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyon düzenlemiştir.¹⁰⁶ Bu operasyonda Türk Silahlı Kuvvetlerinin elde ettiği başarılar Abdullah Öcalan'ın tek taraflı ateşkes ilan etmesiyle sonu vermiştir. Ancak örgütün ilan ettiği bu ateşkes 24 Mayıs 1993'de Bingöl-Elazığ karayolunda 33 askerimizin PKK tarafından şehit edilmesiyle sona ermiştir.¹⁰⁷

PKK terör örgütü Mayıs 1990'da bir kongre düzenlemiş ve bu kongrede siyasal alanda da varlık gösterme kararı çıkmıştır. Bu kararın ardından 1990 yılında HEP (Halkın Emek Partisi) kurulmuş ve 1991 genel seçimlerinde SHP (Sosyalist Demokrat Halkçı Parti) bünyesinde yer almışlardır. Ancak HEP bu parti mensuplarının aleni PKK propagandaları, mecliste Kürtçe yemin etmeye kalkmaları gibi nedenlerle 1993'de Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmıştır. Bu kapatılma kararından önce partililer tarafından DEP (Demokratik Parti) kurulmuş, bu parti de PKK ile bağlantısı nedeniyle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Bu partinin de kapatılmasından önce

¹⁰⁵ Manaz, Abdullah, *Türkiye'ye Yönelik Terör Odakları*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 26.

¹⁰⁶ İlhan, Suat, *Terör: Neden Türkiye*, Ankara, ASAM Yayınları, 2002, s. 142.

¹⁰⁷ Manaz, a.g.e., s. 27.

HADEP kurulmuş, bu parti de benzer sebeplerle kapatılınca yerini DEHAP almıştır.¹⁰⁸ PKK bu şekilde siyasal alanda faaliyet göstermeye çabalamıştır.

Siyasi faaliyetlerin yanında şiddet içeren terör eylemlerinden vazgeçmeyen kanlı terör örgütü 1996'dan itibaren taktik değiştirmiş ve intihar saldırılarına başlamıştır. Bu dönemde PKK'nın Karadeniz'e açılma çalışmaları da göze çarpmaktadır, bu amaçla DHKP-C örgütüyle protokol imzalanmış ancak Karadeniz'e açılma amaçları başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1998 yılında Türkiye'nin Suriye'ye hem askeri hem de siyasi kanadından yaptığı uyarılarla Abdullah Öcalan Suriye'den çıkmış, sırasıyla Rusya, İtalya, Yunanistan ve Kenya'ya götürülmüştür.¹⁰⁹ Şubat 1998'de de Türk yetkililer tarafından yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir.

Abdullah Öcalan yargılandığı mahkemede idam cezasına çarptırılmasına rağmen Türkiye'de idam kaldırıldığından cezası müebbet hapse çevrildi. Yakalandıktan sonra verdiği ifadeler, Türk bayrağıyla verdiği pozlar, duruşması esnasında Türk devletinin hizmetinde olduğuna dair yaptığı açıklamalarla sorunun silahlı mücadeleyle değil demokratik atılımlarla çözülebileceğini vurgulayan ifadeler içine girmiştir. Öcalan buradan yaptığı açıklamalarla terör örgütü mensuplarının Kuzey Irak'a çekilmelerini de ifade etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti AB ile uyum çerçevesinde idam cezasını kaldırmış, Devlet Güvenlik Mahkemelerini (DGM) kapatmış, Kürtçe dâhil anadilde yayın ve dil öğrenimi olanağı sağlayan düzenlemeyi yapmış, ayrıca dileyenlerin çocuklarına Kürtçe isimler

¹⁰⁸ Bila, Fikret, *Satranç Tahtasındaki Yeni Hamleler, Hangi PKK?*, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004, s. 61-62.

¹⁰⁹ Gunter, Michael M., "The Continuing Kurdish Problem in Turkey after Öcalan's Capture", *Third World Quarterly*, Vol: 21, No: 5, October 2000, s. 849-850.

koymasının da yolunu açmıştır.¹¹⁰ Terörle Mücadele Yasasının 7. ve 8. maddeleri değiştirilmiş; böylece şiddete teşvik etmeyen propaganda, açıkça bölünmez bütünlüğe aykırı olmadıkça suç olmaktan çıkarılmıştır. Bunun yanında AB uyum yasaları çerçevesinde hazırlanan 7. uyum paketi ile Türk Ceza Kanunu'nun 169. maddesinde değişikliğe gidilmiş ve PKK'ya yiyecek ve giyecek yardımında bulunan köylüler hakkında başlatılan soruşturmalar ve açılan davalar düşürülmüştür.¹¹¹

PKK terörü NATO üyeleri ile Türkiye arasında oluşan güven bunalımlarında sürekli ön planda olmuştur. NATO üyelerinin PKK'yı görmezden gelip örgüte karşı hoşgörülü davrandığını düşünen Türkiye Cumhuriyeti bu konuda NATO üyelerine güvenememektedir.

1.7.2 Ulusal Terörizmde Diğer Ülkeler

Dünya üzerinde Türkiye haricindeki başka ülkeler de ulusal boyutta terörizm ile karşılaşmışlar ve bunun yansımaları terörizmle mücadele kavramına farklı şekillerde yansımıştır.

Özellikle dünya konjonktürünü yönlendirmeye yetenekli ülkeler sıklıkla terörizmle mücadele etmektedirler. Coğrafya ve bilimsel ekonomik güç terörizmin ilgi alanını oluşturmaktadır. Terörizmin asıl amacının halk üzerinde korku ve panik yaratarak menfaat sağlamak olduğu düşünülürse gelişmiş ülkelerin bu soğuk savaş sonrası oluşan terörizm gerçeğiyle karşı karşıya kaldıkları veya kalacakları aşikârdır.

---

¹¹⁰ Şimşek, Sefa, "New Social Movements in Turkey since 1980", *Turkish Studies*, Vol:5, No:2, Summer 2004, s. 136.

¹¹¹ Bila, a.g.e., s. 172-173.

Dünya üzerinde terörizm problemiyle karşılaşan ülkelerin başında İngiltere ve ABD gelmektedir. Terörle mücadele konusunda İngiltere'nin ilk ciddi deneyimi IRA (Ireland Republican Army) isimli terör örgütüne karşı verdiği mücadeledir. IRA'nın oluşumunda ve gerçekleştirdiği eylemlerin kökeninde; İngiltere'nin İrlanda Adasını işgal ederek Birleşik Krallığın bir parçası olarak ilan etmesi ve adadaki Katolik halkın buna karşı çıkması yatmaktadır. Adanın işgali sonrasında İngiltere tarafından İrlanda adasına getirilen Protestanlarla Katolik halk arasında ekonomik bağlamda yaşanan sürtüşmeler de sorunun büyümesine neden olmuştur. Bu sürtüşmeler zamanla artmış, bu da beraberinde çatışmaları getirmiştir. Çatışmalar neticesinde Katolik İrlandalılar, İngiltere'den bağımsız bir Cumhuriyet kurma arayışına girmişlerdir.

IRA'nın terörizm sahnesinde kendi adıyla ortaya çıkışı 1916 yılında meydana gelen Paskalya ayaklanmasıyla gerçekleşmiştir. IRA, 1960'lı yılların ortalarına kadar çeşitli bombalama eylemlerinde bulunarak birleşik bir İrlanda yaratma düşüncesini gerçekleştirmeye çalışmıştır. IRA'nın eylemlerinin 1970'li yıllardan itibaren İngiltere'ye sıçraması ve örgütün İngiltere'de 3'ü milletvekili olmak üzere 100'ün üzerinde insanın ölümüne sebep olması İngiltere'nin bu örgüte karşı çeşitli önlemler almasına sebep olmuştur. Alınan tedbirler polise ve iç işleri bakanlığına olağanüstü yetkiler vermiş, bu da keyfi tutuklamalara neden olmuştur. Uluslararası kamuoyundan alınan büyük tepkiler neticesinde 1976 yılında bu keyfi uygulamalara son verilmiştir.

1980'li yıllardan itibaren İngiltere IRA ile anlaşma yollarına gitmiş, çeşitli zamanlarda masaya oturlsa da kesin çözümler bulunamamıştır. 2006 yılında IRA'nın silahlı eylemlerine son vermesi ve bunu kamuoyuna duyurması neticesinde günümüze kadar ılımlı bir atmosfer süregelmiştir.

Ulusal terörizm sorunuyla karşılaşan bir başka ülke de İspanya'dır. İspanya terör problemiyle ilk olarak ETA (Euskadi ta Askatasuna – Bask Ülkesi ve Özgürlük) terör örgütünün eylemleri neticesinde karşılaşmıştır.

1961 yılında eylemlerine başlayan ETA çeşitli dönemlerde farklı amaçlara yönelik bir terör örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk toplantısında ‘ulusal kurtuluş için savaştan Devrimci Bask hareketi olarak’ tanımlanan örgüt, 1964 yılına gelindiğinde kendisini anti – kapitalist bir örgüt olarak tanımlamaya başlamıştır.¹¹²

ETA 1964 Nisanında silahlı mücadele ilanında bulunmuş ve kanlı eylemlerine başlamıştır. Bu eylemlerin içinde bombalamalar ve suikastlar yer almaktadır.¹¹³ ETA’nın kanlı eylemleri Bask bölgesi de dahil İspanya’dan büyük tepkiler çekmiş, ETA’nın eylemleriyle mücadele edebilmek adına İspanya 1983 yılında GAL (Group de Anti-Terroriste de Liberation) ‘ı kurmuştur. İspanya’daki demokratikleşme hareketleri ETA’nın gücünü zayıflatmıştır. İspanya’nın Fransa ile yaptığı antlaşmalar ve ETA’nın siyasi kanadının uğradığı yenilgiler örgütü zayıflatmış olsa da halen varlığını devam ettirmektedir. 11 Eylül saldırılarını yaşayan ABD tarafından 11 Eylül’den sonra terör örgütü olarak kabul edilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri 1960’lardan itibaren kökenleri farklı çeşitli örgütlerin hedefi olmuştur. Ancak Körfez Savaşı sonrası dönemde yaşadığı saldırılar kendi evinde terörle yüz yüze gelmesine neden olmuştur.

ABD’nin terörizme karşı aldığı ilk tedbirlerden biri 5 Haziran 2000’de Amerikan Kongresi tarafından görevlendirilen ve bağımsız bir birim olan Ulusal Terörizm Komisyonu (National Commission on Terrorism) tarafından yayınlanan rapordur. Raporda, uluslararası terörizmin Amerika için giderek büyüyen bir tehdit haline geldiği, bu çerçevede terörist eylemlerin önlenmesine yönelik istihbarat çabalarını yoğunlaştırmak gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca terörizmi destekleyen devletlere de değinilmiş ve ABD’nin bu devletleri hedef alması gerektiği üzerinde durulmuştur. Kitle İmha Silahları İçeren Terörizme Karşılık Verme Kapasitesini Değerlendirme Danışma Kurulu (Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction) da 1999 yılında yayınladığı ilk raporunda terörizmde biyolojik ve

¹¹² Gürses, 2001, s. 65.

¹¹³ Calvoconessi, Peter, *World Poiltics since 1945*, London: Longman Publishers, 1992, s. 275.

kimyasal silahların kullanılması yolundaki eğilimin arttığını belirterek¹¹⁴ terörizm tehdidinde farklı bir noktaya dikkat çekmiştir.

Eylül 2001’de gerçekleşen saldırılar ABD’nin teröre bakışında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişiklikler de ABD’nin terörle mücadele konusunda çok daha ciddi adımlar atmasını sağlamıştır. 11 Eylül sonrası ABD terörle mücadele kavramında; terörle mücadelenin tek başına ABD kuvvetleri ile gerçekleştirilmesi, terörle mücadelenin ABD’nin liderliğinde geniş çaplı bir koalisyon tarafından gerçekleştirilmesi veya terörle mücadelenin NATO önderliğinde gerçekleştirilmesi olarak nitelendirebileceğimiz üç farklı alternatifle karşı karşıya kalmıştır.

İşbirliği kavramı terörle mücadelede uluslararası örgütleri gündeme getirmiştir. Bu bağlamda en fazla ön plana çıkan örgüt, ortak savunma ve güvenlik amacını taşıyan ve özellikle Soğuk Savaş’ın bitimiyle birlikte yeniden yapılanma sürecine giren NATO olmuştur. Öte yandan ABD kendisinin önderliğinde diğer devletlerin desteklediği bir işbirliği girişimini tercih etmiştir.

1.8 Uluslar arası Terörizm Kavramına Bakış

Uluslararası terörizm kavramı, 1960’lardan bu yana artan şiddet eylemlerinin devletlerarası bir boyut kazanması sonucu, uluslararası ilişkiler disiplinde yer bulmuştur.¹¹⁵ Genel kavram olarak “içeriği ve tekrarı uluslararası sonuçlar doğuran terörist faaliyetler” olarak tanımlanmaktadır. Ancak terörün uluslararası niteliği bununla sınırlı kalmamaktadır. Bir yabancı devletin ya da bir uluslararası örgütün politikasını etkilemek üzere gerçekleştirilen şiddet eylemleri de uluslararası nitelik taşımaktadır.¹¹⁶ Bunun yanı sıra, bir ya da birden fazla devletin desteğini alarak terörist eylemlerde bulunulması durumu da aynı çerçevede değerlendirilmektedir. Yabancılar veya yabancılar ait hedeflere yönelen terörizm de uluslararası boyutludur.

¹¹⁴ Çakmak, Cenap, “ABD’nin Uluslararası Terörle Savaşı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Stratejik Öngörü*, Sayı: 7, 2005, s. 76.

¹¹⁵ Gün, Rengin Ö., “Uluslararası Terörizm: Dünya Savaşının Yeni Boyutu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 2000, s. 81.

¹¹⁶ Gün, 81.

Terörizmin küresel boyutlara ulaştığı günümüzde, terörizmle mücadeleyi sadece egemen devletlerin birbirlerinden izole bir şekilde aldıkları önlemlere bırakmak uluslararası sistemi çok sayıda egemen aktörün koordine edilmemiş davranışlarıyla karşı karşıya bırakacaktır. Bu durum zaman içerisinde devletlerin aldıkları önlemlerin bir başkası tarafından tehdit olarak algılanmasına neden olabilecek ve gelinen bu noktada terörle mücadele için alınan önlemler devletler arasında bir anarşinin doğmasına yol açabilecektir.¹¹⁷ Bu nedenle terörizmle mücadelenin başarılı olabilmesi için öncelikle egemen devletlerin uluslararası işbirliği konusunda istekli olmaları ve böyle bir işbirliği girişimini kabul etmeleri gerekmektedir.

Söz konusu işbirliği arayışlarının ürünü olarak devletler, terörizmin önlenmesi, cezalandırılması ve terörizmle mücadelenin yasal bir statüye kavuşturulması amacıyla çok sayıda uluslararası sözleşme ve konvansiyon yapmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- 1937 tarihli Terörizmle Mücadele ve Terörizmin Önlenmesine Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)
- 14 Eylül 1963 tarihli Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşme (Tokyo Sözleşmesi)
- 16 Aralık 1970 tarihli Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme (La Haye Sözleşmesi)
- 23 Eylül 1971 tarihli Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (Montreal Sözleşmesi)
- 27 Ocak 1977 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (Strasbourg)
- 17 Aralık 1979 tarihli Rehine Alımına Karşı Uluslararası Sözleşme
- Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme (1980)

---

¹¹⁷ Koehler, Hans, "The United Nations and International Terrorism: Challenges to Collective Security", *International Conference on International Terrorism and Anti-terrorism Cooperation*, Shanghai – China, November, 2002.

- 1987 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Bölgesel Kalkınma İçin Güney Asya Birliği Sözleşmesi (Kathmandu)
- Denizcilik Seyrüsefer Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1988)
- Plastik Patlayıcıların Tespit Edilmesi Amacıyla İşaretlenmesi Hakkında Sözleşme (1991)
- Nisan 1998 tarihli Uluslararası Terörizmle Mücadeleye Dair İslam Konferansı Örgütü Sözleşmesi (Kahire)
- Terörizm Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1999)
- Nükleer Terörizm Faaliyetlerinin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (2005)
- Uluslararası Terörizm Kapsamlı Sözleşmesi¹¹⁸

Terörizmin önlenmesi ve terörizmle mücadelede genel bir çerçeve oluşturulmasına ilişkin hazırlanan bu sözleşmeler terör suçlarını tanımlamaktan çok devletlerin rehine, uçak kaçırma gibi belli olayları iç hukuklarında yasaklamalarını öngörmektedir. Bu anlamda söz konusu olayların arkasındaki siyasal hedef ve amaçları göz ardı etmektedir.¹¹⁹ Bu sözleşmelerin terörizmle mücadelede yeterli olmadıkları görülmektedir.

Bu noksanlığı gidermek amacıyla Birleşmiş Milletler, 1994’de üye devletlerine terörizmin önlenmesi ve ortaya çıkmasının engellenmesine yönelik uluslararası hukuk hükümlerinin kapsamının gözden geçirilmesi yolunda bir çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı sonrasında yapılan çalışmaların ürünü olarak 15 Aralık 1997’de Terörist Bombalamaların Önlenmesine Dair Sözleşme (New York) ile 19 Aralık 1999’da Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Sözleşme (New York) kabul edilmiştir. Ancak biri terörizmin finansmanı, biri bombalama eylemleri üzerine odaklanan bu iki sözleşmenin de terörizmin önlenmesi konusunda kapsayıcı olduklarını söylemek pek mümkün görünmemektedir.¹²⁰

¹¹⁸ Kaya, İbrahim, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, Ankara, USAK, 2005, s. 27-47.

¹¹⁹ Saul, Ben, “Attempt to Define ‘Terrorism’ in International Law”, *Netherlands International Law Review*, LII, 2005, s. 58.

¹²⁰ Kaya, İbrahim, “Uluslararası Terörizmin Yasaklanması Çabaları”, *Türk Harb-iş*, Sayı: 210, Ekim, 2004, s. 50.

Kabul edilen sözleşmeler terörizmle uluslararası mücadelenin hukuksal bir zemine oturtulmasını sağlamaktadır. Ancak, terörizmle etkin şekilde mücadele edebilmek için hukuksal yöntemlerin yanı sıra askeri ve diplomatik yöntemlere de ihtiyaç vardır.

Bu bağlamda, terörizmle mücadele için alınabilecek askeri önlemleri anti-terör ve karşı terör hareketleri olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Anti-terörizm, terör saldırılarına karşı bireylerin ve malların kayıplarını engellemek üzere alınan savunma tedbirleri olarak tanımlanabilir. Bu tedbirler sınırlı karşılık verme ve askeri kuvvetlerin kullanımını içermektedir. Karşı terörizm ise terörizme karşılık vermek, caydırmak ve engellemek üzere alınan tedbirleri içermektedir. Özellikle 1972 yılında Münih Olimpiyatları sırasında yaşanan terörist saldırılar devletlerin askeri anlamda terörizmle mücadele etme konusundaki zayıflığını ortaya koymuş ve bu olayların ardından İngiltere, ABD, Batı Almanya, Fransa kendi savunma kapasitelerini yeniden değerlendirerek özellikle rehin alma konularıyla ilgilenecek özel askeri ve polis birimleri kurmaya başlamışlardır.¹²¹

Terörizmle mücadelede kullanılması gereken bir diğer yöntem ise hem terör örgütüne hem de onu destekleyen devletlere karşı diplomatik tedbirlerin alınmasıdır.¹²² Bu bağlamsa Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte terörizmi finanse eden ya da destek veren devletlere karşı uluslararası işbirliğinin artmaya başladığı görülür. Örneğin ABD'ye karşı gerçekleştirilen birçok terör eylemine destek veren Libya'ya karşı 1990'lı yıllardan itibaren daha önceden desteklediği terörist saldırılar nedeniyle cezalandırma amaçlı diplomatik girişimler artmaya başlamıştır.¹²³ Maddi yardımın yanı sıra, terörizme verilen desteklerden biri de teröristlerin iade edilmemesi veya teröristlere iltica hakkının tanınması olduğu düşünülürse özellikle teröristlerin himayesinin önlenmesi konusunda devletlerin uluslararası bir kararlılık sergilemeleri önem taşımaktadır.

¹²¹ Johnson, Larry, C., "The Future of Terrorism", *American Behavioral Scientist*, Vol. 44, No. 6, February, 2001, s. 897.

¹²² Parachini, John, "Putting WMD Terrorism into Perspective", *The Washington Quarterly*, Autumn, 2003, s. 45.

¹²³ Johnson, 2001, s. 898.

Terörizmle mücadelede önemli bir adım olan terörizmin tanımlanması konusundaki uluslararası hukuk çabaları özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ivme kazanmıştır. Bu çerçevedeki temel oluşum Kapsamlı Taslak Konvansiyonu/Uluslararası Terörizm Kapsayıcı Sözleşmesi (Draft Comprehensive Convention) dır. Taslak, devletlerin başka ülkelerde işlenecek terörist suçlarda kendi topraklarının kullanılmasını hususunda gerekli önlemleri almaları, sığınmacı statüsü verilmeden önce bu amaçla talepte bulunan kişinin terörist faaliyetlerde bulunmadığından emin olunması, ülkesinde terör eylemi gerçekleştirmiş kişilerin yargılanması ya da iade edilmesi yükümlülüğü gibi hususlara yer vererek¹²⁴ terörizmle mücadele konusunda önemli bir adım atmıştır.

Devletler arasında, 2003 yılında taslağın iki maddesi konusunda anlaşmazlık yaşanmış ve çıkan bu anlaşmazlık taslağın imzaya açılmasını engellemiştir. Bunlardan biri, self determinasyonu içinde barındıran terör hareketlerinin terörizm olarak kabul edilip edilmeyeceğidir. Bazı ülkeler, ‘ yabancı devletlerin işgali, saldırıları, kolonileştirme eylemleri ve hegemonya kurma gibi oluşumlarına karşı hakların silahlı direnişinin’ terörizm olarak kabul edilmemesi gerektiğini belirtirken, bazı devletler herhangi bir terör hareketi self determinasyonu içinde barındırsa da terörizm olarak kabul edilmelidir görüşünü savunmuşlardır. İkinci anlaşmazlık konusu ise, devletlerin askeri güçlerinin uluslararası hukuka aykırı eylemler gerçekleştirmeleri durumunda bunların konvansiyon kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususudur.

Uluslararası terörizm, içeriği ve tekrarı uluslararası sonuçlar doğuran terörist faaliyetlerdir. Ayrıca bir yabancı devlet ya da uluslararası örgütün politikasını etkilemek üzere gerçekleştirilen şiddet eylemleri de uluslararası niteliktedir.¹²⁵ Uluslararası terörizm, ihtilalci terörizmin bir alt grubu olup, değiştirilecek siyasi sistem uluslararası hukukun temsil ettiği sistemdir. Dolayısıyla, uluslararası terörizm; sistem dışında sisteme karşı mücadele olarak da tanımlanabilir. Nitekim 11 Eylül terör saldırısıyla terör uluslararası bir nitelik kazanmış ve bütün dünyanın en önemli gündem maddesini oluşturmuştur.

¹²⁴ Kaya, 2004, s.51.

¹²⁵ Gün, Rengin, Ö., “11 Eylül Sonrasında Başat Tehdidin Yeni Adı Uluslararası Terörizm Olgusu”, *Stratejik Analiz; Terör ve Çatışma*, ASAM Yayınları, Cilt 2, Sayı 24, Nisan 2002, s. 114.

Terörün giderek yaygınlaşması, gelişen teknolojiden yararlanarak şiddet unsurunu güçlendirmesi, bütün terör örgütlerinin uluslararası bağlar kurarak terörün uluslararası niteliğinin genel özellik haline gelmesiyle uluslararası teröre karşı mücadele artmıştır.¹²⁶

Terörist eylemlerin kişiler, toplumlar ve devletler üzerinde caydırıcı şiddet içermesi ve bunun uluslararası toplumu etkilemesi karşısında kuşkusuz en etkili araç uluslararası işbirliğidir. Bu nedenle NATO, BM, AB, Avrupa Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) gibi örgütlerin gündeminde ve uluslararası hukukta uluslararası terörizm önemli yer tutmaktadır.¹²⁷ Özellikle NATO açısından iki kutuplu dönem sonrasında, etnik temel üzerine kurulup işletilen, devlet destekli uluslararası silahlı terör faaliyetleri en önemli güvenlik riski olarak kabul edilmiş ve bu durum AGİT, BAB, NATO'nun resmi kararlarına yansıtılmıştır.

Uluslararası terörizm, bugün artık sadece bir ülkenin sınırları içinde kalan ve sadece o ülkede yaşayan insanlarla bağlantılı bir terör örgüt ve faaliyeti olmaktan çıkmış, hatta terörizm ulusal ve uluslararası niteliğinin yanı sıra uluslar-üstü bir niteliğe dönüşmüştür. Dolayısıyla artık ABD'nin terörizme karşı başlatmış olduğu mücadelede uluslararası örgütler ve ülkeler arasında işbirliği bütün dünyada kabul görmektedir. Çünkü uluslararası terörle mücadelede ve 1991'den beri BM ve AGİT gözetiminde başlatılan kriz yönetimi, barışı koruma görevlerinde NATO'ya ve uluslararası örgütlere halen gereksinim duyulduğu görülmektedir.

¹²⁶ İlhan, Suat, *Terör: Neden Türkiye?*, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s. 177.

¹²⁷ Gün, 2002, s. 114

2. BÖLÜM

TERÖRİZMLE MÜCADELE VE NATO

2.1 NATO'nun Kavramsal Çevresi

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan yeni uluslararası ortam beraberinde birçok şeyi de değişikliğe uğratmıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği ve ABD iki süper güç olarak ortaya çıkmış, birçok ülke de Sovyet egemenliği altına girmiştir. Hatta bu durumun meydana getirdiği olası değişimler savaş bitmeden görülmeye başlamış ve savaş sırasında oluşsan ittifaklaşma yıkılmaya yüz tutmuştur.

Gelinen bu noktada Avrupa, Baltık Denizi'nden başlayıp Adriyatik'e kadar uzanan 'Demir Perde' adı verilen bir hatla ikiye ayrılmıştır.¹²⁸ İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan dönüşümün unsurlarının kapitalist ve sosyalist olmak üzere iki ayrı ideolojiyi benimsemiş olmaları, savaş sonrası şekillenen yeni dünyanın bu iki ideoloji üzerinde yükselen iki farklı kutuptan oluşmasına neden olmuştur.

Söz konusu iki kutuplu yapılanma özellikle güvenlik ve tehdit algılamalarında belirgin bir değişime yol açmıştır. İki kutbun ve çevre ülkelerinin öncelikli tehdidi karşı kutup haline gelmiş, tehdit tanımlamaları ve buna paralel olarak güvenlik gereksinimleri bu doğrultuda şekillenmeye başlamıştır. Bu nedendir ki, devletler kendi güvenliklerini sağlamak için bireysel bir yapılanmaya gitmekten çok kurdukları savunma örgütleri yoluyla güvenliklerini sağlama arayışı içine girmişlerdir. Bunun en belirgin örneği Soğuk Savaş dinamiklerinin yarattığı ve Soğuk Savaş bitmesine rağmen farklı misyonlar

---

¹²⁸ Akalın, Cüneyt, *Soğuk Savaş ABD ve Türkiye-1 Olaylar-Belgeler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 15-16.

yüklenerek varlığını devam ettirmekte olan NATO (North Atlantic Treaty Organization – Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü)dur.

İttifaklar kuruluş amaçları itibariyle her ne kadar güvenlik ya da savunma amaçlı olarak kurulmuş gibi görünseler de daha genel anlamda kendilerine yönelebilecek ekonomik, siyasi ve/veya ideolojik bir takım saldırılara karşı koymak, bu konularda avantaj sağlamak amacıyla kurulmaktadır.¹²⁹

İttifakların ilk etapta askeri bir görünüm sergilemelerinin sebebi ise, kuruluş amaçlarını oluşturan söz konusu hedefleri gerçekleştirebilmek için ittifakı askeri bir yapılanmaya tabi tutarak bu hedefleri koruyacak silahlı bir güç oluşturmak istemeleridir. Bu bağlamda NATO, askeri yönü ile ön planda olan, esas itibariyle ideolojik bir ittifak olarak dikkat çekmektedir.

NATO'nun askeri yönü ön plana çıkan bir ittifak olarak anılmasındaki bir diğer neden de, birçok ittifakta olduğu gibi NATO'nun da 'caydırıcılık' (deterrence) esasına dayandırılması¹³⁰ ve caydırıcılığın Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5. maddesinde belirtildiği üzere 'ortak savunma' ile sağlanmaya çalışılmasıdır.

Söz konusu askeri unsur bu ittifakın görünen yüzünde yer alsa da, NATO'nun oluşumuna zemin hazırlayan ve ittifakın özünü oluşturan asıl unsurun ideoloji olduğu görülebilmektedir. Bilhassa İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte kapitalist bloğun lideri ABD'ni ve Avrupa'nın önderliğinde kurulan NATO, bu konumu itibariyle Batı'nın ideolojik yapılanmasının dünyadaki savunucusu olarak belirmiştir.

Sovyet tehdidine karşı bir savunma örgütü olarak kurulan NATO aynı zamanda dünya barışının, ekonomik-sosyal hayatın teminatı olarak görülmüştür. Bu teminatı da anlaşma maddelerine yansımıştır.

¹²⁹ Gürses, 2001, s.71

¹³⁰ Evans, Graham ve Newham, Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, London, Penguin Books, 1998. s 351.

NATO Antlaşması, ABD'nin geçmişteki dünya siyasetiyle bağlarını kopardığını ve komünizmle savaşa kararlı biçimde başladığının göstergesi olmuştur. Artık, ABD'nin güvenliği deniz aşırı faktörlerden etkilenmektedir. Bunun için de ABD, savaşta olduğu gibi, barışta da yabancı ülkelerle askeri işbirliği içinde bulunacaktır.¹³¹

NATO'nun en önemli özelliklerinden birisi de ittifakça alınan kararların oy çokluğu ile değil oy birliği ile alınmasıdır. Bakanlar Konseyinden çıkacak her karara üye ülkelerin tamamının oy vermesi gerekmektedir. Bir ülkenin karşı çıkması kararın iptaline sebep olmaktadır. Aynı zamanda NATO'dan ayrılmak isteyen üye ülkeler bir yıl önceden İttifak'a haber vererek İttifak'tan çıkabilirler. Bunu önleyici herhangi bir antlaşma hükmü, bir plan veya karar yoktur. Dolayısıyla, Kuzey Atlantik Antlaşmasının üyeleri üzerinde hiçbir zorlayıcı etkisi yoktur. İttifak'ın dinamizmi açısından önemini sürdürebilmesi için NATO'nun değişen önceliklerini karşılayabilecek şekilde sürekli olarak kendisini yenilemesini gerektirmektedir. NATO'nun güvenlik konusunda ne kadar önemli olduğu düşünülürse, üye ülkelerin ittifak ile yakın bir ilişki kurmak istemeleri de doğaldır. Aynı zamanda ittifak, üyeler için cazip bir girişim olmayı ve onların beklentilerini gerçekleştirmeyi sürdürmelidir. Buna göre antlaşma hükümleri değişen uluslararası konjonktüre göre barışın devamını sağlayacak ve değişime uğrayacak niteliktedir.

2.1.1 NATO'nun Kuruluşu ve Soğuk Savaş Dönemi Stratejileri

Sovyetler Birliği'nin büyük bir hızla yayılmaya devam etmesi ve siyasi baskısı; Batı'nın ortak savunmayı öngören askeri bir yapılanmayı oluşturmasını da hızlandırmıştı. 1948 yılının ilkbaharında Kanada Başbakanı Louis Saint-Laurent, Kuzey Amerika'yı da kapsayacak şekilde Brüksel Antlaşması'nın genişletilmesi çağrısında bulunmuştu. Başkan Truman'ın da onayı ile Dışişleri Bakanlığı Atlantik Bölgesinin güvenliği konusunda Senatör Arthur H. Vandenberg ve Senatör Tom Connally ile görüşmeye başladılar. Bu

¹³¹ Bostanoğlu, Burcu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi, 1999, s. 260.

kişiler ve diğerleri için, ABD'nin artık bir daha Avrupa işlerinden uzak kalma lüksüne sahip olamayacağı ortadaydı.¹³² Senatör Vandenberg'in senatoya sunduğu karar tasarısı, ABD'nin mili güvenliği ile BMA'ya uygun olan bölgesel savunma anlaşmalarına askeri yardımda bulunulmasını içeriyordu. Vandenberg kararları 11 Haziran 1948'de kabul edildi. Böylelikle Amerikan dış politikası dönüm noktası geçirmekteydi zira kendi güvenliğini korumak için dahi olsa ittifaklara öncelik verecekti.

Bu arada, görüşmeler devam etmiş ve 10 Aralık 1948'de, Washington'da Brüksel Antlaşmasını imzalayan beş devletin (İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) temsilcileri ile Kanada ve ABD temsilcileri arasında Kuzey Atlantik Antlaşması'nı kaleme almak için müzakereler başlamıştı.

15 Mart 1949'da da Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz'i de Antlaşmaya resmen katılmaya çağrılmıştı. Müzakereler sonrasında ise 18 Mart 1949'da Kuzey Atlantik İttifakı hususunda görüş birliğine varıldı ve bunun neticesinde aynı gün Kuzey Atlantik Antlaşması'nın metni açıklandı.¹³³ Dünyayı ideolojik kamplara bölen İkinci Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen jeopolitik boşluğu, Amerika demokrasiyi yayarak, örgütlenerek sağlamak isterken; Sovyetler Birliği de kendi hegemonyası altında bir Avrupa oluşturarak devam ettirmek istiyordu. Dolayısıyla bu duruma yönelik savunma amaçlı ilk oluşum NATO oldu.

İkinci Dünya Savaşının ortaya çıkmasının en önemli nedeni Nazi Almanya'sının Avrupa'da kuvvet dengesini tamamen bozan seviyede güçlenmiş olmasıydı. Almanya'nın bu gücüne karşı koyabilecek güçte bir ülke de Avrupa'da söz konusu değildi. Rusya tarafından böyle bir durumun yeniden ortaya çıkmakta olduğunu gören Avrupa ülkeleri, NATO ittifakında, kendilerinde olmayan güce sahip olan ABD'yi Avrupa'da güç dengesini kuracak kuvvet unsuru olarak bulmuşlardır.¹³⁴ Antlaşma Berlin'in Sovyet güçleri

¹³² Huntley, James Robert, *NATO Hikayesi*, Ankara, Yarın Yayınları, 1969, s.34.

¹³³ Duman, Halis, *Gezilerim: NATO, AET ve OECD Tarihten Bazı Kısımlar*, İstanbul, Acar Yayınları, 1987, s. 229.

¹³⁴ Alacakaplan, Aydın, *Atlantik İttifakı*, Ankara, Türk-Atlantik Derneği Yayını, 1996, s.29.

tarafından ablukaya alınmasıyla birlikte on iki Batı ülkesinin Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşmasını imzalamasıyla ortaya çıkmıştı. Antlaşmadan 5 hafta sonra Berlin Ablukası kaldırılmıştı. Antlaşma, 5. madde çerçevesinde üye ülkelerden birine bir saldırı olmasında toplu halde saldırıyı deklare etmekteydi.¹³⁵

Antlaşmaya taraf olan ülkeler BMA'ya uygun olarak barış ve milletlerarası güvenliği korumayı ve Kuzey Atlantik bölgesinde istikrar ve refahı geliştirmeyi taahhüt etmişlerdir. NATO Antlaşması İkinci Dünya Savaşından sonra birbiriyle işbirliğine giren ülkeler arasında muhtemel saldırılara karşı hür milletlerin toprak bütünlüğünü korumak amacıyla oluşturulmuştur.

NATO uluslararası bir kuruluş olarak oluşturulmuştu ve BM'ye üye bazı uluslar kendi aralarında yeni bir birleşme, dayanışma örgütü olarak NATO'yu kurmuşlardı. Daha sonra NATO'ya 1952 yılında Türkiye, 1954 yılında Yunanistan, 1982 yılında da Batı Almanya ve İspanya katılmıştır.¹³⁶ 1999'da Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya NATO'ya üye olurken; 2002 Prag Zirvesi'nde alınan kararlar gereğince de 2004 yılında Bulgaristan, Estonya, Litvanya, Romanya, Slovakya, Slovenya, Letonya NATO'ya üye olmuşlardır.

NATO, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliğini ortak bir potada değerlendiren ve bu bölgedeki tüm aktörlerin benzer güvenlik ve savunma stratejilerine sahip olduklarını savunan bir anlayışın ürünü olarak da kendini göstermektedir.¹³⁷ Özellikle ittifakın kurucu antlaşmasında taraflardan herhangi birinin kendisini tehdit altında görmesi durumunda karşılıklı istişarelerde bulunulacağını hükme bağlayan 4. maddenin yanı sıra taraflardan birine yapılacak saldırıyı diğer üye devletlerin kendilerine de yapılmış sayacaklarını belirten 5. madde, bölgedeki aktörlerin benzer güvenlik ve savunma stratejilerine sahip olduğunu vurgular niteliktedir. Bu iki madde NATO üyesi devletlerin güvenliklerinin birbirine endeksli olduğunu göstermektedir.

¹³⁵ Hanning, Hugh, *NATO Our Guarantee of Peace, RUSI: Brassey's Defense YearBook*, 1986, s. 14.

¹³⁶ "NATO Günü", <http://www.memocal.com/bgvh/NatoGunu.asp>, 14.10.2007

¹³⁷ Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s. 232.

NATO kurulduğu günden beri Sovyetler Birliği ile ilişkilerini dört önemli sürece ayırmış ve bu süreçlere uygun stratejiler planlayarak uygulamıştır. Bu süreçler sırasıyla şu şekildedir: a) Gerginlik Dönemi (1949–1962), b) Yumuşama (detant) dönemi (1962–1968), c) Uzlaşma Dönemi (1968–1990), d) 1990 sonrası yeni stratejik konsept dönemi.

NATO, İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen uluslararası ortamda kendisini koruyacak stratejiler üretmiştir. Bunlardan en önemlisi ise, devletler için en fazla caydırıcılık unsuru taşıyan, rekabete ve silahlanmaya dayanan topyekûn karşılık stratejisidir. ABD'nin 1945 yılında Japonya'ya attığı nükleer bombalar ve Sovyetler Birliği'nin 1949'da yaptığı nükleer silah denemesinin ardından nükleer silahlar, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler stratejisinin tespiti ve yürütülmesinde en temel unsur olarak öne çıktı. Bu bağlamda iki süper güç Topyekûn Karşılık ve Esnek Karşılık olarak kavramsallaştırılan caydırıcılık stratejileri geliştirilirken, taraflar arasındaki güç dengesi özellikle 1960'lı yıllarda dehşet dengesine, (MAD) karşılıklı silahlanmaya dönüştü.¹³⁸

Dünyada 1950'li yılların ortası, Batı Avrupa hükümetlerinin NATO'nun üzerindeki Amerikan nükleer şemsiyesinin güvenilirliği konusunda şüphelerin olduğu ve Batı Avrupa halklarının ABD'nin Batı Avrupa'nın savunması amacıyla nükleer silahları kullanma doktrininden çıkardıkları anlamdan rahatsızlık duydukları bir dönemdi.¹³⁹

1953 yıllarının sonlarında ABD Genel Kurmay Başkanı tarafından hazırlatılan “Yeni Bakış” ismiyle bilinen rapor NATO'da yeni strateji olarak kabul edilmişti.¹⁴⁰ Bu yeni strateji ile aynı zamanda Amerikan ekonomisinin büyük bir ordu besleyerek düştüğü ağır durumun önüne geçmek hedeflenmiştir.¹⁴¹ O dönemin şartları göz önüne alınırsa bu stratejinin yersiz olmadığı görülecektir. İkinci Dünya Savaşından zaferle çıkan güçlü

¹³⁸ Cafersoy, Nazım, “ABD-Rusya İlişkilerinin Ana Çıkmazı: Ulusal Füze Savunma Sistemi”, *Stratejik Analiz; İsrail-Filistin Çatışması Sürecinde Uluslararası Bir Çözüm Arayışı: Mitchell Komisyonu*, Sayı 17, Eylül, 2001, s. 40.

¹³⁹ Carpenter, Ted Galen, *NATO at 40 Confronting A Changing World*, Washington D.C, CATO Institute, 1990, s. 242.

¹⁴⁰ Sander, Oral, *Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)*, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979, s. 90-92.

¹⁴¹ Gürkaynak, Muharrem, *Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası*, Ankara, Asil Yayınları, 2004, s.31.

Rusya karşısında baş edebilecek yeterlikte bir Avrupa olmaması ve artık klasik silahlar kullanılarak savaşın engellenemeyeceği gerçeği topyekûn karşılık stratejisini doğru kılmaktadır.

Topyekûn Karşılık stratejisi 1957 yılından itibaren yerini Esnek Karşılık stratejisine bırakmaya başlamıştır. Kıtalararası füzelerin bulunması, Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki termonükleer silah ve bu silahı hedefe götürme bakımından bir denge sağlamıştı. Her iki bloğun lideri olan rakipler arasında korkuya ve dehşete dayanan bir denge meydana gelmişti. Eisenhower ve Krushev'in atom silahlarının yayılmasını önlemek ve zararlarını azaltmak için sürdürdüğü çabalar, 1957 yılında Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın kurulması, 1959 yılında da Antarktika Anlaşmasının yapılması ile sonuçlanmıştır.¹⁴² Böylece iki süper güç atom silahlarının kullanılmasının yaratacağı tahribatın bilincine vararak, bu silahların sınırlandırılmasına yönelik girişimlere başlamış ve daha esnek stratejiler oluşturmuşlardır.

1962 yılında Küba Krizi'nin iki blok liderini direkt olarak karşı karşıya getirmesi ve bir savaş tehlikesinin ortaya çıkması her iki ülkeyi de korkutmuştu. Zira her iki blokta birbirlerini yok edecek derecede silahlara sahipti. Bu kriz sonrasında ise Batı'nın yumuşama "Detant", Doğu Bloku'nun da birlikte yaşam diye adlandırdığı dönemece girilmişti. Detant dönemi karşılıklı bloklar arasında yumuşamayı temin etmektir. NATO bir taraftan bütünlüğünü tam olarak korumaya gayret gösterirken, bir taraftan da Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yakınlaşmayı geliştirmeyi amaçlamıştır.

Esnek Karşılık Stratejisi; "nükleer eşik"i yükseltmek, diğer bir ifadeyle nükleer silahlara başvurma ihtimalinin azaltılması, konvansiyonel silah sistemlerinin yaygınlaştırılması, geliştirilmesi ilkesine dayanmıştır. Stratejinin, Topyekun Karşılık stratejisinden farkı; NATO savunmasının başarılı olamaması veya tehlikeye düşmesi durumunda nükleer silahların caydırıcılık etkisini artırmasıdır.¹⁴³ NATO'nun bu strateji ile

¹⁴² Gönübol, Mehmet, *Uluslararası Politika*, Ankara, Atilla Kitapevi, 1993, s.846.

¹⁴³ Bilbilik, Erol, *NATO İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi*, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004, s.29.

amacı, Doğu Bloku'nun da kendileri gibi davranmasını sağlayarak nükleer silah kullanılması riskini azaltmak istemesidir.¹⁴⁴

Yine de her iki süper güç de, öbürünü yok etmeye öyle yeterli hale gelmiştir ki; bu durum hemen MAD karşılıklı yok etme diye adlandırılmış ve nükleer silah yarışını çeşitli biçimlerde denetlemek için düzenlemeler oluşturulmaya başlanmıştır.¹⁴⁵

1957 yılında Sputnik uydusunun fırlatılmasıyla SSCB uydu ve füzeleriyle tüm Avrupa'yı ve özellikle de ABD topraklarını vurabilir hale gelmiştir. Buna paralel olarak ABD topraklarının da tehdit altına girmesi Avrupa'da NATO'nun Sovyetlere karşı caydırıcılığının sarsılmasına neden olmuştur. NATO söz konusu krizi çözebilmek için 'Esnek Karşılık Politikası'na yönelmiştir. 1967–1991 yılları arasında uygulanan bu strateji, Avrupa'ya çok sayıda alt-stratejik nükleer silahların konuşlandırılmasını ve bunların bir tırmanma tehdidine karşı ABD'nin stratejik nükleer silahlarıyla desteklenmesini öngörmektedir. Konvansiyonel güç anlamında ise, her zaman hazır durumda olan çok sayıda küçük NATO birliklerinin kurulmasına karar verilmiştir.¹⁴⁶

Soğuk Savaş'ın 'Yumuşama Dönemi' ve 'Uzlaşma Dönemi' olarak bilinen dönemleri boyunca 20 yıla yakın bir süre uygulamada kalan 'Esnek Karşılık Stratejisi' süresince silahsızlanma ve silahların kontrolü ile ilgili yapılan görüşmeler de iki kutup arasında esnekliğin arttırılmasına destek vermiştir.¹⁴⁷

1980'lerin sonlarına doğru Soğuk Savaş'ı hafiflemesiyle silahsızlanma, silahların kontrolü ve düşman ittifaklar arasında güven artıran önlemler dikkat çekmeye başlamıştır. 1990'daki Londra Deklarasyonu İttifak'ın yeni stratejisinin ve dönüşümünün habercisi olmuştur. Kasım 1990'da NATO ve Varşova Paktı, Paris'te Avrupa Konvansiyonel

¹⁴⁴ Çakmak, Haydar, *Avrupa Güvenliği*, Ankara, Akçağ Yayın, 2003, s. 201.

¹⁴⁵ Salıhoğlu, Yaşar Hacı, *Yeni Dünya Düzeni Arayışları ve Türkiye Jeopolitik Analiz*, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2001, s.27.

¹⁴⁶ Erdoğan, a.g.e, s.83

¹⁴⁷ Bilbilik, a.g.e., s.29

Kuvvetleri Anlaşmasını ve Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nı imzalamışlardır.¹⁴⁸ Bu taahhütler Soğuk Savaş'ın bittiğini göstermiştir.

2.1.2 Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Değişen Yüzü

Haziran 1990'a ilan edilen Turnberry Deklarasyonu Soğuk Savaş'ın bitimini ilan etmiş ve yeni bir düzenin habercisi olmuştur. Bunun yanı sıra NATO'nun bundan sonraki geleceğine dair soruları da beraberinde getirmiştir. NATO'nun ilk Genel Sekreteri olan Lord Ismay'ın NATO'nun 1989 öncesindeki amacının “Sovyetler Birliği'ni dışarıda, ABD'yi içeride, Almanya'yı aşağıda tutmak” olarak¹⁴⁹ tanımladığı düşünülürse ve Almanya'nın birleşmesi ile Sovyetlerin parçalanması dikkate alınırsa bu soruların oluşması normal bir durum olarak görülecektir.

Bu durum karşısında bir yanda Neo-realist K. N. Waltz gibi NATO'nun Soğuk Savaş'ın bitimiyle görevini tamamlayan bir örgüt olarak lağvedilmesi gerektiğini düşünenler, diğer yanda ise dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher gibi Sovyetler Birliği'nin yıkılmasına karşılık Rusya'nın askeri gücünün hala devam ettiğini ve bu nedenle NATO'nun varlığının devam ettirilmesi gerektiğini savunan iki farklı görüş ortaya çıkmıştır.¹⁵⁰

Soğuk Savaş boyunca ABD, büyük ölçüde söz sahibi olduğu NATO aracılığıyla hem Batı Avrupa'yı kontrol etmiş hem de uyguladığı “çevreleme politikası” ile Sovyetler Birliği ve diğer müttefik devletleri bir ölçüde denetimi altında tutmayı başarmıştır. Söz konusu ittifak Soğuk Savaş sonrası sona ermiştir, bu da ABD'nin kontrol mekanizmasını zayıflatmıştır. Geline bu noktada, NATO'nun tamamen lağvedilmesi değil, gelişen ve

¹⁴⁸ Caşın, Mesut Hakkı, *Çağdaş Dünyada Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma*, Ankara, Savunma Sanayi Müsteşarlığı Yayınları, s.300.

¹⁴⁹ Calleo, David P., “Transatlantic Folly: NATO vs. the EU”, *World Policy Journal*, Fall, 2003, s.20

¹⁵⁰ Evans, Graham ve Newham, Jeffrey, a.g.e., s. 352-353.

değişen konjonktüre göre yenilenmesi ve yeni bir stratejiyle devam etmesi gerektiği fikri ön plana çıkmıştır.

Bunun bir göstergesi olarak 1990'da NATO Londra Zirvesi'ni gerçekleştirmiştir. Burada NATO'nun amacı, yeni dünya düzeni içerisindeki rolünü tanımlamak ve buna uygun yapılandırmaya gitmek olmuştur. Bu zirvede ön plana çıkan olgu 'Yeni Stratejik Kavram'dır. Bu yeni kavram NATO'nun askeri gücü üzerinde değişiklikler öngörmüştür.

Bu yeni kavrama göre NATO'nun sahip olduğu askeri güç daha esnek, hızlı hareket edebilen acil müdahale birlikleri şeklinde yeniden yapılandırılmalıydı. Bu da ittifakın askeri gücünde önemli bir azaltmaya gidilmesi demektir.¹⁵¹ Avrupa'daki bu askeri gücün azaltılması ABD'nin NATO'nun askeri etkinliğini azaltmak istemesi şekline yorumlanmamalıdır. ABD kendi askeri gücünü kendi topraklarında tutmak istemiştir. Bu sayede, çeşitli tehditlere müdahale ederken kendi askeri gücünün yıpranma payını en aza indirmeyi planlamıştır.

NATO'nun yeni 'Stratejik Kavramı'nda, İttifak'ın temel amacının, üyelerinin kolektif güvenliğinin sağlanması olduğu vurgulanmakla birlikte, güvenliğin askeri boyutu yanında siyasi boyutuna ağırlık verilerek, istikrarın yaygınlaştırılması için İttifak'ın hedeflerini paylaşan, fakat üye olmayan çevre ülkelerle yakın işbirliği öngörülmüştür. Bu yöntem Avrupa-Atlantik güvenliğini artırmanın önemli bir aracı olarak kabul edildi ve uygulamaya konuldu.

Bu bağlamda ilk olarak, 1991 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) kurulması ile işe başlandı. Bu konsey NATO ile Avrupa-Atlantik bölgesindeki üye olmayan ülkeler arasında temel danışma ve işbirliği ortamı görevini üstlendi. Ancak, KAİK Orta ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan yeni demokrasilerin güvenlik endişelerine tam bir güvence sağlayamamış olduğu için bu ülkeler tarafından o tarihte geçici bir çözüm olarak nitelendirilmiştir.

---

¹⁵¹ Dedeoğlu, Beril, a.g.e, s238.

KAİK 1997 yılında yerini AAOK'ye (Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi) bırakmıştır.¹⁵² Bu konseyin öncelikli hedefi; yeni bağımsızlığını kazanmış olan devletleri ortak bir siyasi ve askeri dayanışma forumunda bir araya getirmektir.¹⁵³ Bunun dışında konseyin, söz konusu ülkelerde sağlam demokratik temellerin atılmasında katkıda bulunmak, siyasi istikrarı, silahlı kuvvetlerin modernize edilmesi ve Avrupa güvenlik ortamına katkıda bulunması gibi amaçları olduğu da belirtilmelidir. Konseyin 26 ülkenin yanı sıra 20 tane de ortağı bulunmaktadır¹⁵⁴ (Arnavutluk, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Hırvatistan, Finlandiya, Gürcistan, İrlanda, Kazakistan, Makedonya, Moldova, Özbekistan, Kırgızistan, Rusya, İsveç, İsviçre, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna).

NATO içerisinde yenileşmenin önemli adımlarından biri de Barış İçin Ortaklık (BİO) adlı girişim olmuştur. BİO'nun bir amacı NATO ile Orta-Merkezi Avrupa ve Rusya Federasyonu çevresinde yer alan yeni demokrasiler arasında güven ortamının tesis edilmesidir. Bir diğer amacı, BİO ülkelerinin NATO'nun yönettiği barışı koruma operasyonlarına katkılarını sağlamaktır. 1995 yılından sonra, İttifak NATO'nun Bosna-Hersek ve Kosova müdahalelerinde kilit rol oynayan SFOR (Bosna-Hersek'teki İstikrar Gücü) ve KFOR (Kosova Gücü) barışı koruma operasyonlarında BİO'da deneyim kazanmış ülkelere yararlandı.

Bosna ve Kosova'ya düzenlenen NATO operasyonları bir yandan yeni dünya düzeni içerisinde NATO'nun varlığını koruması gerektiğini savunanların bir ispatı olarak ortaya sunulurken, bir yandan da NATO'nun Soğuk Savaş döneminden çok farklı yönlere gittiğini ve bunun sorgulanması gerektiğini savunanların seslerini de iyice yükseltmiştir. Bu bağlamda, NATO'nun Bosna müdahalesi sırasında BM'nin verdiği yetkiyle hareket

¹⁵² Yost, David S., *NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security*, United States Inst. Of Peace Press, 1999, s.2.

¹⁵³ Ceylan, Musa, "Soğuk Savaş'ın Sonu, Yeni NATO ve Türkiye", içinde *Yeni NATO Soğuk Savaş'tan Sıcak Savaşa*, Musa Ceylan (der.), Ülke Kitapları, 1999, s. 11.

¹⁵⁴ Yılmaz, Mehmet, "NATO İsmi de Değiştirmeli", *Aksiyon*, Sayı: 500, 2004, Temmuz, s. 35.

etmesine rağmen, 1999 Kosova Müdahalesi sırasında böyle bir yetkilendirmeye haiz olmaması¹⁵⁵, NATO'ya yönelik yeni soru işaretlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁵⁶

1995 yılında NATO ve Akdeniz'deki altı ülke arasında işbirliğini geliştirmek ve bölgenin güvenliğini sağlamak amacıyla Akdeniz Diyalogu oluşturulmuştur. 1997 Madrid Zirvesi'nde Akdeniz Diyalogu'nun geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁵⁷ Temelleri 1995 yılında atılan bu kurumsal yapıya ek olarak ortak ülkelerin üyeliğe hazırlanmasına yardımcı olmak, silahlı kuvvetlerini İttifak'la uyumlu hale getirmelerini sağlamak amacıyla 1999 yılında Washington Zirvesi'nde MAP (Üyelik Eylem Planı) oluşturulmuştur.

NATO, Soğuk Savaş sonrasında, birçok zirve gerçekleştirmiştir ve bunların hepsinde önemli kararlar alınmıştır. Bütün bu zirveler ve alınan kararlar arasında en önemlisi, ABD'ye gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarından sonra gerçekleştirilen ve terörizmle mücadeleyi ittifakın misyonları arasına açıkça yerleştiren 2002 Prag Zirvesi'dir. Zirvede, NATO'nun terörizmle mücadelede atabileceği adımlara yönelik önemli kararlar alınmıştır. Aynı zamanda bu zirvede, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın üyelik müzakerelerine başlamalarına karar verilmiştir. Bu durum, 1999'da Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin İttifaka katılmaları ile başlayan genişleme sürecinin ve İttifak'ın Soğuk Savaş sonrasında uygulamaya koyduğu 'açık kapı politikası'nın devam ettirileceğinin bir göstergesidir.

Yedi yeni ülkenin (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) İttifak'a üyeliklerinin teyit edilmesiyle NATO'nun 26 üyeli bir ittifak haline geldiği Haziran 2004'de gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi ise, gerek terörizmle mücadele, gerekse Irak ve Afganistan'a yönelik NATO misyonlarının konuşulduğu bir zirve olması açısından önem teşkil etmektedir.

¹⁵⁵ Akalın, Cüneyt, "NATO (Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü) Yayıldıkça Krize mi Sürükleniyor?", *Jeopolitik*, Yıl: 3, Sayı: 11, Yaz, 2004, s. 90.

¹⁵⁶ Taşar, M Murat ve Ünaltay A. Altay, "Kosova'ya NATO Müdahalesi ve Yeni Uluslararası Sistem", içinde *Yeni NATO: Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa*, Musa Ceylan (ed.), Ülke Kitapları, 1999, s.28.

¹⁵⁷ Erdoğan, Hikmet, a.g.e, s.223-225.

2.2 NATO ve Terörizmle Mücadele

Soğuk Savaş döneminde terörizm konularına fazla eğilim göstermeyen NATO, Soğuk Savaş sonrasında terörizm konusunu daha fazla ele almaya başlamıştır. Özellikle 11 Eylül saldırılarının meydana gelmesi ve yeni dünya düzeninde güvenlik konusunda meydana gelen değişimler NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemde bu düzen içerisinde gerçekleştirdiği zirvelerde terörizmin önemli bir konu olarak ele alınmasına sebep olmuştur. Bundan da öte, terörizmle mücadele boyutunda NATO'nun kendine yüklediği misyonları bu zirveler aracılığı ile göstermesi önem taşımaktadır.

2.2.1 Soğuk Savaş Döneminde Terörizm ve NATO

NATO'nun kurulduğu yıllardaki jeopolitik durum incelendiğinde, ittifakın kuruluş amacında yatan asıl etkenin komünizm tehdidi ve kuzeyden gelebilecek bir komünist işgali önlemek olduğu görülmektedir.¹⁵⁸ Bu dönemde karşımıza çıkan siyasi toplu durum, sahip olunan güvenlik algılamalarındaki en önemli unsurun, güvenlik tehditlerinin düşman devletlerinin silahlı kuvvetlerinden gelebileceği düşüncesini ortaya koymaktadır. Bu beklentinin bir getirisi ise terörizm gibi hareketlerin kitlesel askeri tehditler içerisinde yer almaması olarak görülmektedir.

Bu bağlamda NATO, Soğuk Savaşın bitimine kadar olan sürede terörizm sorununu herhangi bir şekilde gündeme taşımamıştır. Terörizm kavramını kendi misyonlarının arasına yerleştirmesi ise 11 Eylül terör eylemlerinin ardından gerçekleşmiştir.

Her ne kadar Soğuk Savaş sürecinde terörizm kavramı NATO'nun görev tanımları ve misyonları arasında yer almasa da, NATO üyesi ülkeler bu sorunla hem Soğuk Savaş

---

¹⁵⁸ Hiçyılmaz, Semih, a.g.e, s.88.

döneminde hem de sonrasında sıklıkla uğraşmak durumunda kalmışlardır. 1949-2001 yılları arasında Türkiye’de Kürt ve Ermeni terörü ile ilgili kayıplar, İngiltere’de Ulster ile ilgili kayıplar, İspanya’da Bask ayrılıkçı hareketi, Almanya, İtalya ve Yunanistan’da sol hareketlerin sonucunda meydana gelen kayıplar, Kuzey Atlantik Anlaşması alanı içerisinde meydana gelen terörist unsurlar içeren hareketlerden kaynaklanmıştır.¹⁵⁹

1949–2001 yılları arasında NATO’nun kendi üyelerini de tehdit eden terörizm konusunda yoğun bir çalışma yaptığı söylenemez. Bu da özellikle komünist düşüncelere sahip gruplar arasında NATO’nun terörü bir nevi gizli ordularla desteklediği konusundaki söylentilerin çıkmasına sebep olmuştur. Gizli servisler tarafından yetiştirilen bu birliklerin Batı Avrupa’nın Sovyetler tarafından işgal edilmesini engellemek ve iktidarı ele geçirecek komünist partilere engel teşkil etmek amacıyla kurulduğu vurgulanmaktadır.

Bu bağlamda konuya bakıldığında ABD, NATO’nun kuruluşundan itibaren bu anlaşmayı imzalayan devletlere komünistlerin yasal yollardan iktidarı ele geçirmeleri durumunda söz konusu ülkelere müdahale etme hakkını kabul ettirmiş olmaktadır.¹⁶⁰

Bu illegal örgütlenmelerin; İtalya’da Gladio, Yunanistan’da Koyun Postu, Belçika’da SDRA-8, Hollanda’da NATO Command, Batı Almanya’da Gehlen Harekatı, Stay Behind ya da Sword, Avusturya’da Schwert, Fransa’da Rüzgar Gülü, İspanya’da Anti-terör Kurtarma Grubu (GAL), İngiltere’de ise Secret British Network olarak bilindiği ülke yetkilileri olarak açıklanmıştır.¹⁶¹ Örgüt Türkiye’de Kontrgerilla olarak bilinmektedir.

Bunun yanı sıra Avrupa Parlamentosu “birçok ülkede buna benzer örgütlenmenin var olduğu Avrupa hükümetleri tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu örgütlerin demokratik

¹⁵⁹ Bebbler, Anton, “NATO and Transnational Terrorism”, *Perceptions*, Vol.IX, No.4, Winter, 2005, s. 161-162.

¹⁶⁰ Yurtsever, Haluk, “NATO’yla Mücadele ve İşçi Sınıfı” içinde *NATO’yla Nasıl Mücadele Etmeli?* (Uluslararası Konferans Belgeleri), NK Yayınları, İstanbul, 2004, s.44.

¹⁶¹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Gladio>, erişim 08.07.2007

kontrolden çıkarıldığı ve NATO ile işbirliği halinde ABD gizli servislerince yönetildiği anlaşılmıştır” şeklinde açıklama yapılmıştır.¹⁶²

Bu tarz açıklamalar ve söylemler, ancak 11 Eylül sonrasında terörizmi misyonları arasında gösteren NATO’ya güvensizlik doğurmaktadır. Uzun süre boyunca her yönden mücadele içerisinde olan ABD ve Sovyetler büyük bir savaşı kaldıramayacak durumdaydılar. Bu nedenle topyekûn bir savaşa girmektense karşı tarafın gücünü azaltacak eylemlere girişmişlerdir. Birbiriyle çatışmayı göze alamayan bazı ülkeler de bazı terör örgütlerini ve terörü yöntem olarak kullanan ayrılıkçı oluşumları desteklemişlerdir.

Soğuk Savaş döneminde NATO ve bazı üye ülkeleri terörü güç dengesinin bir parçası olarak görmüşlerdir. Bu konuda en önemli örnek Türkiye örneğidir. 1970’li yıllar boyunca çeşitli odakların terör eylemleri konusunda sıkıntılar yaşayan Türkiye NATO’dan gerekli desteği görememiştir.

2.2.2 Soğuk Savaş Sonrasında Terörizm ve NATO

1989 yılı Soğuk Savaş döneminin sona ermesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Sovyetler güdümündeki Doğu Avrupa devletlerinde varolan yönetimlere karşı devrim niteliğinde halk hareketleri yaşanmıştır. Bu gelişmelerin, Doğu-Batı ilişkilerinde yeni bir dönemi işaret ettiği söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Doğu ve Batı Almanya olarak iki ayrı devlete bölünen Almanya’nın aynı zamanda Avrupa’nın NATO ve Varşova Paktları arasında bölünmüşlüğüünün simgesi olduğu kabul edilebilir.¹⁶³

¹⁶² <http://tr.wikipedia.org/wiki/Gladio>, erişim 08.07.2007

¹⁶³ Ülman, Haluk, “Dünya Nereye Gidiyor?”, *Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*, 3. bas., ed. Sabahattin Şen, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1994, s.31.

Soğuk Savaşın sona ermesi uluslararası sistemdeki aktörler açısından farklı sonuçlar doğurmuştur. Teorik olarak bağımsız olmakla beraber, aslen Sovyetler Birliği kontrolü altındaki Varşova Paktı üyesi devletler, fiilen bağımsız olarak uluslararası sistemde yerlerini almıştır. Yeni dönem, Soğuk Savaştan galip çıkan NATO ittifakı içindeki devletlerin de politikalarında değişimlere sebep olmuştur. Ortak düşmanın ortadan kalkmasının, ittifak üyelerinin birbirlerinden bağımsız iç ve dış politika belirlemesine olanak sağladığı söylenebilir.

Bir güvenlik teşkilatı olan NATO'nun da yeni koşullar doğrultusunda yeniden yapılandırılması gerektiği savunulmuştur.¹⁶⁴ 1990–91 yılları arasında yaşanan jeopolitik değişimler sonucunda NATO kendisini yeni ortama adapte edebilmek amacıyla bir dizi reformlardan geçmiştir.

Öncelikle 1990 yılında gerçekleştirilen Londra Zirvesi'nde İttifak'ın sürdürülmesi kararı alınmıştır. Zirve'den çıkan kararlar doğrultusunda, NATO'nun yeni bir güvenlik kavramı çerçevesinde dönüştürülmesi, uluslararası iktidarsızlık, uyuşturucu ticareti gibi konularda önlemler alınması gerektiğine karar verilmiştir. Kısacası bundan sonra NATO, uluslararası güvenliği tehdit eden unsurlara karşı mücadele etmekle görevlendirilmiştir.¹⁶⁵

Lakin, 1999 yılına kadar terörizmin herhangi bir şekilde ciddi olarak hiçbir NATO belgesinde geçmediğini görmekteyiz. Bu konuyu dönemin Genel Sekreteri ilk kez olarak gündeme getirmiştir.

NATO'nun gerçekleştirdiği çeşitli zirvelerle ve aldığı kararlarla hem yeni dönemin tehditlerini ortaya koyduğunu hem de bu tehditler karşısında yeniden yapılandırıldığını sinyallerini verdiğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda yeni bir tehdit olarak terörizmden ilk kez

---

¹⁶⁴ Laos, K., Nicolas, "International Security in the Post-Cold War Era", *Perceptions*, cilt:4, No:4, December 1999 – February 2000, s. 71-72.

¹⁶⁵ Akalın, a.g.e, 2004, s. 88.

Stratejik Konsept'te bahsedilmiştir. Fakat burada terörizm öncelikli olarak değil alt bir tehdit başlığında yer almıştır.

Yeni Stratejik Konsept ile İttifak'ın gelecekteki görevleri tanımlanırken NATO yapılarına bu görevleri yerine getirmesi için gerekli yeteneğin kazandırılmasını sağlamıştır. Artık NATO, müttefiklerinin güvenliğine yönelik tehditler NATO dışından ve bazen Avrupa'nın coğrafi sınırlarının çok ötesinden kaynaklanacaktı. Bu kapsamda, NATO'nun yeni amacı yalnız belli bir bloktan gelebilecek saldırılara karşı ittifak üyesi ülkeleri korumak değildir, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce (BMGK) yürütülmesi gereken uluslararası jandarma misyonunu da üstlenerek, global anlamda tüm dünyada barışı sağlamaktır. NATO'nun bu yeni politikasına dayanak teşkil eden ve uluslararası jandarma misyonunu yükleyen unsurlar, İttifak'ın hukuki veya siyasi statüsündeki bir farklılaşma değil, tamamen konjonktürel yapıdaki değişikliklerdir. Müttefikler her defasında BM onayına başvurulup başvurulmadığı üzerinde tartışıp NATO'ya uygun olarak hareket edilmesinde uzlaşacaklardır. Bu durum, NATO'nun amacını zorunlu olarak değiştirmiştir. Bu amaçla, transatlantik bir bağlantıyla Avrupa'nın güvenliğinin garantörlüğü devam edecek, NATO'nun Avrupa'ya doğru genişlemesinin önü açılacak ve daha kapsamlı işbirliği geliştirilecekti.

24 Nisan 1999'da NATO'nun Washington Zirvesi'nde yayınlanan Bildirinin 9. maddesi; 'AB'nin NATO'nun olayın bütününde yer almadığı durumlarda; karar verebilmek ve askeri eylemini onaylayabilmek için özerk hareket edebilme' yeteneğine sahip olduğunu öngörmektedir. AB; esas olarak AGSK süresince kurulacak düzenlemeler ile NATO'nun hareket ve kuvvet planlama yeteneğinden sürekli ve kesintisiz bir biçimde yararlanmak istemektedir. Yine, bu bildiri AB'ye NATO'nun imkan ve yeteneklerine güvenceli bir şekilde sürekli erişim hakkı vermektedir. AB, bu imkan ve yeteneğe kavuşunca kendi belirleyeceği özellikler ve hedefler çerçevesinde icra edeceği tüm hareketlerin askeri-teknik planlama ve hazırlıklarını NATO'ya yaptırabilecektir.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Çomak, Hasret, "Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP", *Jeopolitik Bilimsel Araştırma Dergisi*, Sayı:3, Yıl:1, Yaz, 2002, s. 64.

Bu şekilde NATO desteğine sahip AB operasyonları NATO-BAB arasındaki mevcut yapıya dayanarak, AB üyesi olmayan Avrupalı devletlerin de katılımını en üst seviyede tutma amacına yönelik olurken; değişime uğrayan güvenlik ortamı da yeniden tanımlanmıştır. NATO üyelerinin güvenliğini sağlamada önceden hazır bulunulması ve geniş çapta karşı koyabilecek yeteneklerin olması gerektiği üzerinde de durulmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında değişen uluslararası koşullara ilişkin olarak Washington Bildirisinin 20. maddesinde de bazı tespitler yer almaktadır. Bildirinin 20. maddesinde; “İttifak’a karşı geniş çaplı bir saldırı ihtimalinin kısa vadede azaldığı, bununla beraber bu, ihtimalin uzun vadede gerçekleşebileceği, İttifak üyelerinin güvenliklerinin, askeri ve askeri olmayan tahmini güç birçok risklerle karşı karşıya bulunduğunu bildirmiştir. Bu risklerin, Avrupa-Atlantik bölgesinde ve bu bölge çerçevesinde belirsizlik ve istikrarsızlık yarattığı, bazı ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlarla karşı karşıya bulunduğu, etnik ve dini rekabetin bu bölgeyi istikrarsızlığa sevk ettiği, bazı ülkelerde çökme olasılığı bulunan devlet yapılarını ve hatta bölgesel istikrarsızlığa yol açabileceği ve bu istikrarsızlıkların komşu ülkelerin yanı sıra NATO ülkelerine de sıçrayabileceği ifade edilmiştir.”¹⁶⁷

NATO bundan böyle üyelerinin sadece doğrudan saldırıya karşı değil, aynı zamanda, Konsept’in 20 ve 24. maddelerinde sayılan, etnik ve dinsel rekabet, bölgesel uyuşmazlıklar, yetersiz ya da başarısız ihtilal gayretleri, insan hakları ihlalleri, devletlerin dağılması, kitle imha silahlarının yayılması, terörizm, sabotaj ve örgütlü suçlar gibi risk faktörlerine karşı da koruyacaktı. Ayrıca Konsept’in 18. maddesinde, evvelce 1994 ve 1996 yılı kararlarında teyit edildiği gibi, NATO’nun BAB tarafından yürütülecek operasyonlarda, İttifak’ın imkan ve kabiliyetlerinin BAB’ın kullanımına sunulmasıyla, AGSK’nın İttifak içinde geliştirilmesinin desteklendiği belirtildi.

¹⁶⁷ Pulat, Mustafa, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler AnaBilim Dalı, Ankara: Yayınlanmış yüksek lisans tezi, 2002, s. 38.

45. maddede de “NATO, İttifak içinde AGSK’nın daha da geliştirilmesini desteklemektedir” ifadesi yer aldı.¹⁶⁸ İttifak üye ülkelerin toprak bütünlüğünü korurken; barış ve güvenliği sağlamakla ve bunun teminatını vermekle görevli olmalıydı. AGSK’nın NATO içinde geliştirilerek görev alanının genişlemesi NATO’nun teminatı içinde olacaktır.

Bütün bu alınan kararlara rağmen, İttifak’ın terörizmle mücadele konusuna yeteri kadar ilgi göstermediğini söylemek yanlış olmayacaktır. NATO üyelerine tehditler arasında terörizm de sayılmış, ancak terörizmle mücadelede alınacak önlemler üzerinde durulmamıştır. Bunun en önemli sebebi, İttifak üyelerinin terörizmi iç sorun olarak değerlendirmeleri ve bu alanda NATO’nun rol alması gerektiği konusunda bir fikir birliği oluşturamamalarıdır. Bu sebeple İttifak üyeleri, terörizm konusuyla ilgili kararlarda terörizmin doğası, nedenleri ve İttifak’ın terörizme karşı uygulayacağı politikalar, ve bu politikaları uygulamadaki kabiliyetleri üzerinde ciddi bir tartışmaya girmemişlerdir.¹⁶⁹

Terörizm üzerinde ciddi bir tartışmaya girilmemesindeki bir diğer sebep de 11 Eylül saldırılarına kadar İttifak üyesi devletlerin tehdit algılamalarında esas tehlikenin hala devletler olduğunu düşünmeleridir. 11 Eylül öncesinde terörist eylemler, tüm ülkelerin ulusal çıkarlarına zarar verecek bir tehdit olarak algılanmamıştır.

2.2.3 11 Eylül Sonrası NATO ve Terörizm

11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan saldırı, Dünya ve ABD için yeni bir başlangıç olmuş, gündelik yaşamdaki hakların kısıtlanmasından, küresel stratejilere, yeni müttefiklere ve düşmanlıklara kadar pek çok şeyde değişiklik yaşanmıştır. Tarihin sonuna gelindiğine dair ortaya atılan kuram yıkılmıştır.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Erhan, Çağrı, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, eds. Refet Yinanç, Hakan Taşdemir, Ankara, Seçkin Yayınları, 2002, s. 76.

¹⁶⁹ Bennett, Christopher, “Combating Terrorism”, *NATO Review*, Spring:5 -7, 2003, s. 6.

¹⁷⁰ Chomsky, Noam, *11 Eylül*, İstanbul, Om Yayınevi, 2002, s. 30.

Tüm dünyaya meydan okuyan bu saldırı Amerikan dış politikasında önemli değişikliklere neden olmuş ve ABD tarafından çok geçmeden karşılık bulmuştur. İlk olarak terörist ağları yok edilmeye başlanmış ve büyük başarı kazanılmış, bu sayede terör örgütlerinin yayılması bir ölçüde engellenmiştir. Bütün dünya terör eylemine karşı kolektif olarak harekete geçmiştir.

İkiz Kuleler, ABD'nin ekonomik gücünü ve askeri gücünü simgeleyen binalardı. Bu binaların çöküşüyle ABD ekonomisinin durgunluğa girip girmeyeceği tartışılırken, ABD'nin artık güvenli bir ülke olmadığı anlayışı da hakim olmuştur.¹⁷¹ Bu saldırılar, daha önce de belirtildiği üzere, terörizmi temelde ülke içi, polisiye bir vaka olmaktan çıkarıp uluslararası bir güvenlik sorunu haline getirmiştir. Böylesine ciddi bir konuma taşınan bir sorunla mücadele edebilmek için öncekinden daha geniş kapsamlı politik, ekonomik, polisiye ve askeri önlemler gerekecektir.¹⁷²

Bütün dünyayı harekete geçiren, saldırıyı gerçekleştirdiği düşünülen El Kaide ve yerel bağlantılı örgütler temelinde üretilen senaryolarda öncelikli hedef ABD, İngiltere ve İsrail olarak gösterilmiştir. ABD ve stratejik ortağı İsrail saldırılardan sonra hemen hareket alanlarını genişletmiş ve ABD terörizmle mücadeleyi birinci hedef haline getirerek, dünya kamuoyunu yanına alarak gücünün yettiği her yerde savaşı sürdüreceğinin sinyallerini vermiştir.¹⁷³

ABD için uluslararası terör artık bir numaralı tehdit ve düşman haline gelmiştir. Bunun ötesinde 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenlerin isimlerinin Müslüman ismi olması, Müslüman motifler göstermeleri ve El Kaide örgütü ile bağlarının olması gibi faktörler radikal İslam'ı bir tehdit olarak ortaya çıkarmıştır. Bu gerekçelerle, ABD uluslararası teröre karşı küresel savaş ilan ederek bir taraftan El Kaide'ye yataklık ettiği, teröristlere eğitim alanı olarak hizmet ettiği gerekçesiyle bölgedeki ABD şirketleri için gerekli olan istikrarı Afganistan'a getireceği beklentisi ile 1990'larda desteklediği Taliban

¹⁷¹ Ulugay, Osman, *Hedefteki Amerika 11 Eylül Şoku*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2002, s. 26.

¹⁷² Bennett, a.g.e., s. 6.

¹⁷³ Çelik, Serkan ve Gürtuna, Anıl, *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye'ye Etkileri*, Ankara, Global Strateji Enstitüsü TİKV, 2005, s. 33.

rejimini Aralık 2001’de devirmiştir.¹⁷⁴ Dolayısıyla, 11 Eylül saldırıları küreselleşmenin, radikal İslam’a dayalı olduğunu öne süren terörün de yaygınlaşmasına yol açtığını göstermesi bakımından, dünyanın artık sadece belli ülkeler ya da bölgeler açısından değil, bir bütün olarak terörün dikkate alınması gerektiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.¹⁷⁵

Bu gelişmeler ışığında ele alınması gereken önemli bir unsur da yapılan terörist saldırıların; ABD güvenlik politikası, Afganistan ve Orta Asya’daki durumun tamamı açısından uzun vadede sonuçları olmasıdır. En önemlisi, aktif olarak NATO ve BMGK tarafından desteklenen ABD’nin ortaya koyduğu Taliban rejimi ortadan kaldırılmış ve Kabil’de yeni bir yönetim kurulmuştur.

ABD Başkanı Bush, 11 Eylül saldırılarından sonra 26 Eylül’de Kongrede yaptığı konuşmada; “ya bizimle berabersiniz ya da bizim karşımızda teröristlerle” diyerek, ABD ile hareket etmeyen devletleri onlarla birlikte terörist olarak görme eğiliminde bulunmuş ve yeni Amerikan politikasında artık Sovyet tehdidi, terör tehdidi olmuştur. Bu durumda Ekim 2001’de yapılan Afganistan’a müdahalede Batılı müttefiklerin tam olarak desteği alınmıştır.¹⁷⁶

ABD’ye bu mücadelesinde Rusya tam anlamıyla destek sağlamıştır ve ABD’ye elindeki istihbaratı paylaşacağını bildirmiştir.¹⁷⁷ Batı’nın tam desteği alınarak başlatılan işgalde ayrıca müttefiklerine NATO’nun 5. maddesinin terör saldırıları karşısında da işletilmesi kararını da çıkarttıran ABD, NATO’yu arkasına alarak bir askeri operasyona girişme niyetinde olduğunun netlik kazanmasıyla askeri alanda da muhtemel bir savaşa yönelik hazırlıklarını yoğunlaştırmıştır.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Bal, İdris, “Türkiye-ABD İlişkileri ve 2003 Irak Savaşı’nın Getirdikleri”, *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, Ankara, Nobel Yayınları, 2004, s.154.

¹⁷⁵ Kongar, Emre, *Küresel Terör ve Türkiye*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001, s. 175.

¹⁷⁶ Arı, Tayyar, *Irak – İran ve ABD*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s. 495.

¹⁷⁷ Yıldızoğlu, Ergin, *Dinozorun Kuyruğu*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2002, s. 125.

¹⁷⁸ Sever, Metin ve Kılıç, Ebru, *Düşmanını Arayan Savaş*, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. 76.

Bu sağlanan desteklerin ardından ABD tarafından Afganistan işgal edilmiş ve bu işgal Ağustos 2003’de NATO Komutasına devredilmiştir. Artık fiilen NATO, Avrupa dışında kullanılmaya başlanmıştır.¹⁷⁹

NATO’nun 5. maddesi bir NATO üyesi ülkenin BMA’nın 51. maddesince kabul edildiği biçimde silahlı saldırıya uğraması ve kendini savunma hakkının doğması durumunda tüm NATO üyesi ülkelerin saldırıya uğramış sayılacağı ve saldırıya uğramış ülkenin uygun göreceği şekilde güvenliği yeniden sağlamak amacıyla ona yardım edecekleri ve bu yardıma silahlı kuvvetlerin kullanımının da dahil olduğunu belirtmektedir.¹⁸⁰

29 Eylül’de BMGK uluslararası terörizmle savaşa yönelik olarak 1373 sayılı kararı alınarak; bütün devletlerden terörist eylemlerin finansmanının engellenmesini istemiştir. 1373 sayılı karar ile de, devletlere terörizmle mücadelede işbirliği yapma çağrısında bulunmakta ve terörizm alanında varolan uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturduğunu belirtmektedir. Lakin alınan kararda terörizme karşı devletlerin askeri güç kullanabileceklerine ilişkin herhangi bir ibare bulunmamaktadır. 1373 sayılı karar BMGK’nın kararın uygulanması için “gereken her türlü tedbiri alacağı” yönündeki açıklamasıyla sona erecektir.¹⁸¹

Karar 7. bölüm çerçevesinde alınmış olup tüm üye devletler için bağlayıcıdır. Bu karar, terör örgütlerinin diğer ülkelerde barınmasına, örgütlenmesine ve faaliyette bulunmasına imkan vermezken, her türlü mal varlıklarına ve ekonomik kaynaklarına el koymayı da mümkün kılmaktadır.¹⁸² ABD, konuyu NATO’nun karar mekanizmalarına getirmiş ve 5. madde esaslarına göre savaş yapma yetkisi kararlaştırılmıştır. Alınan bu kararlara göre; terör insanlığa karşı yapılmış bir olay olarak görülmüş, teröre maruz kalan

¹⁷⁹ Hiçyılmaz, Semih, a.g.e, s. 118.

¹⁸⁰ Kaya, İbrahim, “11 Eylül Saldırıları ve Sonrası: Uluslararası Hukukta Askeri Müdahale”, *Stratejik Analiz; Terörizm – Küresel Güvenlik ve Türkiye*, Sayı 19, Kasım 2001, s. 103.

¹⁸¹ Kaya, a.g.e, s. 105.

¹⁸² Akyıldız, A., Selim, “Uluslararası Terörizm ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Önlemler”, *T.C. Fırat Üniversitesi Rektörlüğü, Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu Tarihten Günümüze Dış Tehditler*, (Editörler Orhan Kılıç, Mehmet Çevik), 17-19 Ekim 2001, Elazığ, Fırat Üniversitesi Basımevi, 2002, s. 30.

ülkelere meşru müdafaa hakkı vermiş, teröre destek veren kişi ya da ülkelerin terörist sayılacağı benimsenmiş, BM'nin özel bir komisyon kurması planlanmış ve ilgili ülkelerin doksan üç gün içinde terör konusunda yaptıklarını BM'ye rapor etmeleri öngörülmüştür.

Bu alınan kararlarla BM teröre karşı ilk kez yaptırım uygulamıştır.¹⁸³ İlk kez BM bir terör olayını saldırı olarak nitelemiştir. Oysa saldırı bir devletin toprağına yönelik olmalıdır. NATO da bunu ABD'ye yönelik bir saldırı şeklinde ele almıştır.¹⁸⁴ ABD ise tek taraflı politikasını harekete geçirmiş ve mevcut mekanizmaların yetersiz olduğunu belirterek saldırıyı hiçbir uluslararası hukuk dayanağı olmadan tek başına gerçekleştirmiştir.

ABD'ye gerçekleştirilen saldırıların hemen ertesinde başlatılan 'Aktif Gayret' ve 'Kartal Yardımı' operasyonları terörle mücadelede operasyonel anlamda NATO'nun ilk gerçekleştirdiği uygulamalara örnek olarak verilebilir. Terörle mücadelede NATO'nun en önemli ve sistemli adımları ise Kasım 2002 Prag Zirvesi'nde atılmıştır. Bu zirvede NATO'nun terörizmle mücadelede uygulamaya koyacağı mekanizma ve programların esasları tespit edilmiştir. Söz konusu programlar içerisinde, PYT (Prag Olanaklar Taahhüdü / PCC – Prag Capabilities Commitment), Sivil Olağanüstü Hal Eylem Planı (Civil Emergency Planning), Terörizme Karşı Ortak Eylem Planı (Partnership Action Plan Against Terrorism), NATO Mukabele Gücü (NATO Response Force)'nün oluşturulması ve 'Terörizmle Mücadelede Askeri Konsept (The Military Concept for Combatin Terrorism)'in belirlenmesine ilişkin kararlar yer almaktadır.

Bu yeni politikalar ile 11 Eylül'den bu yana NATO, terörizmle mücadeleye daha etkin bir şekilde katkıda bulunma konusunda önemli adımlar atmıştır. Lakin terörizmle mücadelede tam anlamıyla bir fikir birliği oluşturulabildiğini söylemek zordur.

11 Eylül saldırılarıyla ilgili soruşturma raporunun açıklanmasından sonra İttifakın uygulamaya koyduğu NATO'nun 5. maddesi çerçevesinde NATO, öncelikle 5 adet erken

¹⁸³ Özbek, Osman, *11 Eylül 2001'in Düşündürdükleri*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2002, s. 30.

¹⁸⁴ Hiçyılmaz, a.g.e., s. 119.

uyarı uçağı AWACS'ların (Airborne Warning and Control Systems Aircraft) ABD'de konuşlandırılmasını amaçlayan 'KartalYardımları' operasyonunu başlatmıştır. Operasyona 13 NATO ülkesi katılmış ve operasyon 16 Mayıs 2002'de sona ermiştir.

Saldırılar sonrasında NATO'nun ikinci girişimi Akdeniz'deki denizcilik faaliyetlerinin kontrol edilmesini ve bu sayede, gerçekleşebilecek bir terörist saldırının tespitini ve önlenmesini amaçlayan 'Aktif Gayret' operasyonudur. Bu operasyon Mart 2004'de Akdeniz'in tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

NATO'nun Bosna ve Hersek'de gerçekleştirdiğı ve Kosova'da halen devam eden operasyonları ise Balkanlar'da istikrarın sağlanması ve NATO'nun kriz yönetimi konularında operasyonel gücünü geliştirmesi açısından önem taşımaktadır. 2004 Mart ayında Kosova'da yaşanan şiddet olayları NATO'nun bölgedeki öneminin yanı sıra NATO'nun yürütmekte olduğu operasyonlarda çıkabilecek aksaklıklara karşı da her zaman hazırlıklı olması gerektiğini göstermiştir.¹⁸⁵

11 Eylül saldırılarının ertesinde NATO Soğuk Savaş sonrasında üstlendiğı yeni misyonların da etkisiyle, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini organize edecek milletlerarası bir organizasyon olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak gerek Bosna-Hersek, gerekse Kosova müdahaleleri sırasında NATO müttefikleri ile ABD arasında yaşanan sorunlar, terörle mücadelede NATO'nun üstleneceğı rolün ve bu mücadele konusunda var olan eksikliklerinin gündeme gelmesine neden olmuştur.

Bu eksikliklerin giderilmesi için 21-22 Kasım 2002 tarihinde Prag Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Prag Zirvesi, 11 Eylül sonrasında düzenlenen ve NATO'daki dönüşümü gösteren ilk zirve toplantısı olması yönüyle önem taşımaktadır. NATO Zirve'nin gündemini genişleme olarak değil dönüşüm olarak değiştirmiş ve de geleneksel Avrupa merkezli güvenlik rolü ile geleneksel operasyon alanı dışında da yeni tehditlerle

---

¹⁸⁵ Kobieracki, Adam, "NATO's Evolving Operations", *NATO Review*, İstanbul Summit Special, May, 2004, s. 35.

uğraşma ihtiyacı arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Ayrıca, ihtiyaç olan her yerde yeni tehditlerle mücadele edebilmek adına NATO'nun mevcut kapasitesinin artırılmasının gerekli olduğu üzerinde durulmuştur.

Zirvede yeni NATO'ya yönelik olarak çizilen bu genel çerçeveden de anlaşılacağı üzere artık NATO sadece savunma temelli bir misyon üstlenmek istememekte, barışı koruma ve sağlama, terörizmle mücadele gibi çeşitlenen yeni tehditlere karşı ihtiyaç duyulan her yerde görev alabilecek aktif bir organizasyon olma niyetini taşımaktadır. Tüm bu ihtiyaçların bir sonucu olarak da Prag Zirvesi'nde NATO liderlerinin onayladıkları önlemler ve girişimler paketi NATO'nun terörizmle mücadeleye yönelik yeni bir yapılanma sürecine girmesinin göstergesidir.

Bu yeni yapılanma sürecinde terörle mücadeleye yönelik olarak atılan 4 temel adımdan biri PYT'dir. PYT, müttefiklerin kabiliyetlerini ileri düzeyde askeri operasyonlar gerçekleştirebilecek, ortaya çıkan yeni tehdit unsurlarıyla mücadele edebilecek şekilde geliştirme yolunda verdikleri politik bir taahhüttür. Bu bağlamda İttifakın askeri yapılanmasında çeşitli yeni düzenlemeler yapılması öngörülmüştür. Bu düzenlemelerle düşünülen amaç; müttefik güçleri daha aktif, daha hızlı hareket edebilen bir yapıya kavuşturmak ve bu sayede terörle mücadele için gerekli yapılanmayı sağlamaktır.

Ancak PYT konusunda doğan sıkıntılardan biri, bazı ülkelerin askeri yapılarını güçlendirmeye istekli oluşlarının yanında bazı ülkelerin ise bunu istememeleridir. Bu da Avrupa ve ABD güçlerinin birlikte operasyon yapabilme kabiliyeti üzerinde çeşitli problemler oluşturabilecek bir olgu şeklinde ele alınabilir.

Irak Savaşı öncesi ve sonrasında NATO'nun geleceğiyle ilgili tüm olumlu ve olumsuz düşüncelere rağmen, İttifak'ın Ağustos 2003'de Afganistan'daki ISAF komutasını üstlenerek ilk kez Avrupa-Atlantik görev alanının dışına çıkması dikkat edilmesi gereken bir gelişme olarak nitelenmektedir. Prag Zirvesi, NATO'nun yaşadığımız yüzyılda ortaya çıkan yeni güvenlik tehditleri ile mücadelesinde İttifakın dönüşüm sürecine hareket kazandıran bir zirve olmuştur. İstanbul Zirvesi ise söz konusu bu kararların pekiştirilip

ivedi olarak uygulamaya konmasını sağlayacak bir NATO zirvesi olmuştur. Bu iki önemli zirvenin incelenmesi yeni uluslararası güvenlik denklemi içerisinde NATO'nun nerede durduğunun anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül 2001'den sonra terörizm ve diğer güvenlik tehditleri sorunu öncelikli tehdit konuları olarak kabul edildi. Bu tehdit konularının içerisinde terörizmin yanı sıra kitle imha silahlarının yayılma sorunu da bulunmaktaydı. NATO'nun bu yeni tehditlerle başarılı bir biçimde başa çıkabilmesinin yolu olarak mevcut dönüşüm sürecinin hızlandırılması ve İttifak operasyonlarının Avrupa-Atlantik alanının dışına taşınması olarak gösterilmekteydi. Soğuk Savaş'tan sonraki dönemde küresel çapta operasyonlar düzenleyebilecek bir NATO, Bush yönetimindeki muhafazakârların öncelikli tercihidir.¹⁸⁶

Prag Zirvesi öncesine bakıldığında ABD'nin NATO'nun askeri kanadının ivedilikle yapılandırılması ve güçlendirilmesi gerektiğini savunduğunu görmekteyiz. NATO bu dönemde ABD güvenlik çıkarları bağlamında vazgeçilmez bir kurumdu. Bush yönetimi NATO'nun yeniden yapılandırılması sürecinde Avrupalı müttefiklerinden destek beklemiştir.¹⁸⁷

NATO'nun Prag Zirvesi 21-22 Kasım 2002'de gerçekleşmiştir. Bu zirvede, İttifak'ın genişlemesi, Acil Mukabele Gücü ve Irak'ın geleceği gibi önemli konular tartışılmıştır. NATO eski Genel Sekreteri Lord Robertson'a göre, "NATO'nun Prag Zirvesi genişlemenin yanı sıra 21. yüzyılın yeni tehditleri ile ilgili kabul etmiş olduğu cesur kararlar nedeniyle İttifak tarihinde önemli bir dönüşüm zirvesi olarak anılacaktı."¹⁸⁸ Prag Zirvesi, 11 Eylül'den sonra somutlaşan terörizm ve kitle imha silahları sorunlarına cevap aranan bir zirve olmuştur.

¹⁸⁶ Schwenninger, Sherle R., "Bush Globalized NATO", *The Nation*, C. 273, No: 21, 24 Aralık 2001, s. 27-29

¹⁸⁷ Schwenninger, a.g.e., s.29

¹⁸⁸ Robertson, Lord, "Change and Continuity", *NATO Review*, Kış 2003.

Terörizme karşı bir eylem planı geliştirmek için öncelikle Prag Zirvesi'nde dört muhtemel askeri faaliyet kategorisi belirlenmiştir:

“ . . . Bunlar anti-terör; sonuç yönetimi; karşı terörizm ve askeri işbirliğidir. Burada anti-terörizm, sınırlı tepki ve askeri kuvvetlerin olayı belirli sınırlar içerisinde tutmaları ve tehdit uyarılarının garanti edilmesi, entegre hava savunma sisteminin etkinliğinin korunması ve füze savunmasına yönelik faaliyetler dahil, zayıf noktaların azaltılması konusundaki savunma önlemleri anlamına gelmektedir. Sonuç yönetimi bir saldırı sonrasında yeniden toparlanma ile ilgilidir ve planlama ve kuvvet planlamasına katkı yapılması, acil yardım için yetenekler sağlanması ve eğitim yetenekleri geliştirilmesi gibi unsurları içerir. Karşı terörizm, karşı kuvvet faaliyetleri dâhil (NATO'nun lider konumunda olduğu veya NATO'nun Müttefiklerin bulunduğu diğer koalisyonlar ve örgütleri desteklediği durumlarda) saldırı önlemleri anlamına gelmektedir. Askeri işbirliği ise, diğer faaliyetlerin yanı sıra Rusya, Ukrayna, Ortaklar, Akdeniz Diyalogu ülkeleri ve diğer ülkeler ve Avrupa Birliği, AGİT ve BM ile işbirliğini kapsamaktadır.”¹⁸⁹

Tespit edilen bu noktalar Prag Zirvesi'nde Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) liderlerinin onaylayarak kabul ettikleri 'Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı' içerisinde yer almıştır. Bu eylem planının onaylanması ile terörizmle mücadele amacıyla NATO tarafından öne sürülen taahhütler teyit edilmiştir. AAOK devletleri terörizmin her türüne karşı oldukları, bunlara karşı savunma işbirliğine gireceklerini, bu saldırıların yaratacağı sonuçlar karşısında yine işbirliğine girmeye istekli olduklarını belirttiler. Aynı zamanda, isteğe bağlı olarak, AAOK devletlerine terörist saldırılar sonrasında ortaya çıkabilecek sonuçlar ve risklerle ilgili olarak ekonomik diğer kritik altyapıları içeren hususlarda yardım sağlama amacı da planın parçalarından biridir.

Prag Zirvesi sonuç belgesinde, terörizmin İttifak üyesi ülkelere yönelik ciddi ve büyüyen bir tehdit olarak görüldüğü ilan edildi. Bu doğrultuda, terörizme karşı askeri savunmayla ilgili bir askeri kavram da kabul edildi. Buna göre, NATO kuvvetlerinin teröristleri caydıracak, engelleyecek ve karşı savunma yapabilecek yeteneklere sahip

---

¹⁸⁹ Bennett, a.g.e., s. 7.

olmaları gerekmektedir. İşte bu nedenle Prag Zirvesi'nde NATO'nun olası nükleer, kimyasal, biyolojik saldırılara karşı savunma yetenekleri geliştirmesi kararı alındı.

Prag Zirvesi'nde aynı zamanda alınan önemli kararlardan biri de; İttifak üyesi ülkelerin NATO dışındaki bazı askeri operasyonları destekleme kararı almaları halinde, NATO'nun bu operasyonları desteklemek, komuta etmek ve gerekirse asker konuşlandırmak üzere harekete geçeceğinin bildirilmesi ve müttefiklerin bu doğrultuda hazır olmaları yönünde çağrıda bulunulmasıdır. 11 Ağustos 2003'de NATO'ya üye ülkeler Prag Zirvesi kararlarına dayanarak NATO'nun Afganistan'daki ISAF komutasını üstlenmesine karar vermişlerdi. Böylece NATO ilk kez Avrupa-Atlantik dışında görev aldı.

Tüm bunların yanı sıra sivil olağanüstü hollere hazırlıklı olma, istihbarat paylaşımı ve değerlendirme çalışmalarına yardım, gereken yerlerde AWACS uçaklarını konuşlandırmaya yönelik düzenlemelerin iyileştirilmesi (Civil Emergency Planning, 2002) konularında da ulusal makamların hazırlıklı olmalarının gerekliliği üzerinde duran 'Sivil Olağanüstü Hal Eylem Planı' da terörizmle mücadele çerçevesinde Zirve'de ele alınan ve şekil verilen oluşumlar içerisindedir.

NATO'nun mevcut komuta kademesindeki aksaklıklar, sorunlara hızla müdahale edebilecek etkin bir kuvvetin bulunmaması terörizmle olsun diğer sorunlarla olsun etkin mücadele yapabilmek için yeterli gücü sağlamadığı konusunda görüş birliği bulunmaktaydı. Bu konu özellikle Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni düzende NATO'nun varlığının sorgulanmasına da yol açmaktadır. Bu bağlamda Reykjavik'te yapılan Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı'nda NATO'nun görevlerini tam olarak yerine getirebilmesi için her yere sevk edebileceği ve uzun süre operasyonel konumda tutabileceği bir karar kuvvetine ihtiyacı olduğu dile getirilmiştir. Gerek alınan bu karar gerekse Afganistan'da yaşanan olayların yarattığı hava dolayısıyla Prag Zirvesi'nde NATO'nun yeni tehditlerle mücadele edebilmesi ve acil durumlara hızla müdahale edebilmesini sağlamak amacıyla NMG'nin oluşturulmasına karar verilmiştir.¹⁹⁰

---

¹⁹⁰ The Prague Summit and NATO's Transformation 2003, s. 27-28.

NMG, ABD askeri güçleri ile yakın bir işbirliği ve karşılıklı yardım içerisinde olacaktır. Aynı zamanda, Kuzey Atlantik Konseyi kararıyla harekete geçecek ve istenilen yerde 5 ila 30 gün içerisinde konuşularak verilen tüm görevleri üstlenebilecek durumda olacaktır. NATO'nun CJTF (Combined Joint Task Force) karargâhından komuta edilecek olan bu güç operasyon kapasitesine sahip hale gelince NATO tarihinde ilk defa olarak deniz, hava ve kara unsurlarını tek bir komuta altında barındıran hazır, entegre bir kuvvete sahip olacaktır.¹⁹¹

Bu kuvvet birlikte eğitilecek ve gerekirse birlikte aynı bölgeye yerleştirilecektir. İhtiyaç hissedildiği zaman belirli bir görev için oluşturulan ve genellikle seferberlik gerektiren diğer NATO kuvvetlerinin aksine NMG, Kuzey Atlantik Konseyi'nin uygun gördüğü her görevde anında kullanılmaya hazır olacaktır. Bu anlamda NMG, NATO'nun Havadan Erken Uyarı Kuvveti ve Hazır Deniz Kuvvetleri'ne benzeyecektir. Ancak biri ağırlıklı olarak hava, diğeri deniz kuvveti olan bu iki kuvvetin aksine, NMG her unsurdan birlik ve yeteneğe sahip olacak ve başlangıçtan itibaren tümüyle entegre, müşterek ve birleşik bir kuvvet olarak görev yapacaktır. Ayrıca, NMG Kuzey Atlantik Konseyi'nin görev yönergesi altında insani operasyonlar, barışı koruma ve barış uygulama operasyonlarını da yürütebilme yeteneğine sahip olacaktır.¹⁹² Resmen 15 Ekim 2004'de kurulmuş olan NMG'nin, Ekim 2006 ile birlikte tam olarak operasyonel hale gelmesi planlanmaktadır.

NATO'nun terörizm tehdidiyle mücadele edebilmesini sağlamak amacıyla atılan bir diğer önemli adım ise Terörizmle Mücadelede Askeri Konsept'in geliştirilmesidir. Konsept; anti-terörizm, sonuç yönetimi, karşı-terörizm ve sivil yönetimlerle askeri işbirliğinde bulunmak üzere 4 sütun üzerinde şekillenmektedir. Konseptin amacı terör saldırıları, terör saldırı tehdidi, terör saldırılarına karşı ulusal otoritelere gereken yardımlarda bulunulması, AB veya diğer müttefiklerin üye oldukları uluslararası örgütler

¹⁹¹ Garnett, Ian, "The NATO Response Force: Inside and Outside NATO", *NATO's Nations and Partners for Peace, Military Module*, 49, 1, 2004, s. 156

¹⁹² Jones, James, "Transforming NATO's Military Structures", *NATO Review, Istanbul Summit Special*, May: 57-59, 2004, s. 58.

veya koalisyonlar tarafından gerçekleştirilecek operasyonlara gereken desteğin verilmesi ve bu desteği verme konusunda İttifakın hazırlıklı olmasını sağlamayı amaçlamaktadır.¹⁹³

Teröristlerin eylemlerinde konvansiyonel silahların yanı sıra biyolojik ve kimyasal silahları kullanma olasılığının giderek artmasıyla birlikte NATO CBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer) taburunu oluşturmuştur. Çek Cumhuriyeti liderliğinde oluşturulan CBRN Savunma Taburu'nun amacı biyolojik, kimyasal, radyolojik ya da nükleer silahlarla gerçekleştirilebilecek saldırılara tek başına ya da NATO güçleriyle birlikte etkin bir şekilde karşılık vermektir.¹⁹⁴

Terörizmle mücadelede atılan en büyük adımlardan birisi İstanbul Zirvesi'nde olmuştur. NATO'nun İstanbul Zirvesi 27-28 Haziran 2004'de ilk kez 26 üye ülke ile toplandı. Zirve öncesinde, tartışılan en önemli konu İttifak'ın Büyük/Genişletilmiş Ortadoğu'da ne tür bir angajmana gireceği oldu. Tahmin edileceği gibi, bu yönde çeşitli spekülasyonlar yapıldı.¹⁹⁵

NATO'nun İstanbul Zirvesi'nde 21. yüzyılın tehditleri ile mücadelede İttifak'ın Prag Zirvesi'nde belirlemiş olduğu kararları kuvvetlendirmek ve operasyonel duruma getirmek üzere önemli adımlar atıldı. Bu çerçevede, İttifak'ın yeni dönem stratejisi üçlü sacayağına dayandırıldı. Bunlar, mevcut operasyonlar, ortaklıkların geliştirilmesi ve askeri dönüşümdür.¹⁹⁶ NATO'nun İstanbul Zirvesi, mevcut operasyonlardan hangilerinin sonlandırılacağına veya devam ettirileceğine karar verilen önemli bir zirve olmuştur. Bu bağlamda, NATO'nun Balkanlardaki varlığı konusunda da önemli kararlar alındı.

İstanbul Zirvesi tarihi itibarıyla, ABD'nin Irak'a müdahalesi sebebiyle Müttefiklerin arasında fikir ayrılıklarının olduğu bir dönemde toplanmıştır. Zirve, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun dönüşümünü vurgulayan 1997 Madrid, 1999 Washington, 2002 Prag Zirveleri ertesinde gerçekleştirilmesi anlamında da İttifakın 21. yüzyılın 'yeni'

¹⁹³ Bensahel, Nora, *Counterterror Coalitions: Cooperation With Europe, NATO, and the European Union*, Santa Monica, USA: RAND Corporation, s. 26.

¹⁹⁴ Brzezinski, a.g.e. s. 11.

¹⁹⁵ Güney, Nurşin Ateşoğlu, *Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB – NATO – ABD*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 51.

¹⁹⁶ Güney, a.g.e., s. 53.

tehditlerine uyum sağlama sürecinde attığı önemli adımlardan biri olarak dikkat çekmektedir.¹⁹⁷

Öte yandan İttifakın en doğu ucunda İstanbul'da gerçekleştirilen Zirve, hem Türkiye'nin Doğu ile Batı arasındaki stratejik rolünün ortaya konulması hem de Soğuk Savaş boyunca Avrupa'nın doğu kanadını koruyan Türkiye'nin ödüllendirilmesi bağlamında da önem taşımaktadır. Bu çerçevede bir NATO ülkesi olarak Türkiye'nin jeopolitik konumu itibarıyla dünyada gerilimin en yüksek olduğu bölgeler arasında yer alan Orta Doğu ve Güney Kafkaslara olan yakınlığı da İttifak'ın güvenlik çıkarlarının Avrupa kıtasının güneydoğu kısmına kaymasına sebep olmaktadır. Bu konjonktür içerisinde NATO'nun 2004 Zirvesi'nin İstanbul'da gerçekleştirilmesini Soğuk Savaş'ın bitimiyle önemi azaldığı belirtilen Türkiye'nin İttifak için yeniden önemli bir ülke haline geldiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Özellikle terörizm ve yeni tehditler ekseninde İttifakın güvenlik yapılanmasında değişim ihtiyacının belirmesi hem Türkiye'yi hem de İstanbul Zirvesi'ni ayrıcalıklı hale getirmektedir.

Söz konusu değişim ihtiyacının bir gereği olarak İstanbul Zirvesi'nde İttifak, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında gündeme aldığı ve amaçları arasında yer verdiği 'terörizm' tehdidine karşı Prag Zirvesi'nde alınan kararları destekleyecek yeni bazı adımlar atmıştır. Bu adımlar çerçevesinde öncelikle 2004 yılı Mayıs ayında Ulusal Silahlanma Direktörleri tarafından düzenlenen CNAD (Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı / Conference of National Armaments Directors) Konferansı en üst düzey güvenlik sorunu olarak kabul edilen terörizmle mücadele etmek amacıyla 'Terörizme Karşı Savunma İçin Çalışma Programı' onaylanmıştır. Bu program İstanbul Zirvesi'nde NATO liderleri tarafından resmen kabul edilmiştir.

Terörist saldırıları önlemeye yardımcı olmak, teröristlerin yerlerini tespit etmek ve tespit edilen teröristlerin durdurulması gibi konularda silahlı kuvvetlere yardımcı olmak amacıyla teknolojik cihazlar geliştirmeyi ve bu amaca hizmet edecek ulusal uzmanlık ve

---

¹⁹⁷ Aybet, Gülnur, "Yeni Bir Transatlantik Fikir Birliği", NATO Dergisi, Sonbahar: 2004 <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, Erişim: 11.07.2007.

araştırma programlarını kalkındırmayı amaçlayan program aşağıdaki sekiz maddeden oluşmaktadır.¹⁹⁸

- El yapımı patlayıcılarla mücadele,
- Patlayıcıların imhası,
- Limanlar ve barınakların patlayıcı yüklü tekneler ve dalgıçlardan korunması,
- Helikopterlerin roketli mermilerden korunması,
- Uçakların füzelere karşı korunması,
- Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahların tespiti ve saf dışı edilmesi,
- Özel operasyon kuvvetleri için hedefe indirme yapma teknolojisi,
- Havan ateşine karşı korunma

Zirve sonuç bildirisinde terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması uluslararası güvenlik açısından en önemli tehditler olarak gösterildi ve İttifak'ın bu konuda gerekli olduğu sürece mücadele edeceği ifade edildi. NATO'da "Terörizme Karşı Güçlendirilmiş Savunma Tedbirleri Paketi" içerisinde İttifak'ça alınması zorunlu pek çok tedbire yer verildi. Bunlar arasında; üyeler arasında istihbarat paylaşımının artırılması, "Terör Tehdidi İstihbarat Birimi"nin kurulması, ulusal koruma ve destek taleplerine acil olarak yanıt verilmesi, önemli organizasyonlara koruma sağlanması gibi unsurlara yer verildi.¹⁹⁹

Bu anti-terörizm tedbir paketinde, ülkelerin terörizm konusundaki taleplerine ivedilikle cevap verme amacı vardı. Bu çerçevede, AWACS'ların, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer savunma taburunun İttifak üyesi ülkelerin istekleri doğrultusunda hizmetlerine sunulması kabul edildi. Nitekim hem Portekiz'deki 2004 Avrupa Futbol Şampiyonası maçlarında hem de Atina'daki Mayıs 2004 Olimpiyatlarında NATO'nun AWACS'ları bu ülkeleri olası terörist saldırılara karşı korumak üzere görevlendirildi.²⁰⁰

¹⁹⁸ Billingslea, Marshall, "Teknoloji Vasıtasıyla Terörizmle Mücadele", NATO Dergisi, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/military.html>, Sonbahar, 2004.

¹⁹⁹ Güney, a.g.e., s. 63.

²⁰⁰ Güney, a.g.e., s. 63.

Terörizmle mücadelenin yürütülmesinde etkin rol oynayan istihbarat paylaşımı konusu da İstanbul Zirvesi'nde ele alınmıştır. Bu çerçevede 11 Eylül saldırıları sonrasında Brüksel'deki NATO karargâhında kurulan 'Terörist Tehdit İstihbarat Birimi' daimi hale getirilmiş ve ittifak üyelerine yönelik muhtemel terörist tehditlerin yanı sıra diğer terörist tehditleri de ele alacak şekilde görev alanı genişletilmiştir. Bu birimin de desteği ile istihbarat paylaşımının iyileştirilmesi hedeflenmiştir.²⁰¹

İstanbul Zirvesi, Zirve sonrasında alınan kararlar çerçevesinde ele alındığında, İttifak üyelerinin aynı politikalar üzerinde anlaşmaya vardıkları, Yatla Konferansı'ndan bu döneme kadarki en önemli zirve olduğunu belirten görüşe terörizmle mücadele ekseninde bir değerlendirme yapıldığında katılmak mümkündür.²⁰² Çünkü İstanbul Zirvesi, gerçekleştirildiği dönemin siyasi olayları ve bu olayların İttifak içerisinde yaratmış olduğu fikir ayrılıkları dikkate alındığında, terörizmle mücadele özelinde müşterek bir takım kararların alınabildiği bir zirve olarak dikkat çekmektedir. Özellikle istihbarat paylaşımının devletlerin gizlilik arz eden bir takım bilgilerinin ifşasını gerektirmesine rağmen Zirvede istihbarat biriminin görev alanının genişletilmesi terörle mücadelede uluslararası işbirliğinin sağlanması anlamında önemlidir.

2.3 NATO'nun Kolektif Güvenlik ve Savunma Kavramı ve Terörizmle Uluslararası Mücadelede Rolü

BM Antlaşmasınının 51. maddesi çerçevesince Nisan 1949'da ortaya çıkan NATO ittifakının en önemli görevi etkili bir savunma sisteminin kurulması olmuştur. Bu görev, antlaşma kurucu belgesinin en önemli maddesi sayılan 5. maddeye dayanmaktadır. Bu maddeye göre; taraflar, Kuzey Amerika veya Avrupa'da kendilerinden birine ya da daha fazlasına yöneltilecek silahlı saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa, BM yasasının 51. maddesinde tanınan

²⁰¹ Nelson, Richard, "NATO'nun Terörle Mücadeledeki Rolü", *NATO Dergisi*, Sonbahar, 2004
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>, Erişim: 11.07.2007

²⁰² Dufourcq, Jean, "After Istanbul: A Preliminary Assessment Research Branch", *NDC Occasional Paper*, Rome, 2004, September, s. 12

bireysel ya da Kolektif savunma hakkını kullanarak her birinin Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel ve diğerleriyle uyum içinde silahlı güç kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda antlaşmışlardır.

İttifak başlangıçta Amerikan liderliğine bağlı olarak kurulan ve daha sonraki yıllar zarfında ortak değerleri de gittikçe artan bir şekilde ortak çıkarları paylaşan, benzer düşünceli ve eşit düşünceli ve eşit seviyedeki milletlerden oluşan bir siyasal devletler topluluğuna dönüşmüştür. 1949 tarihli Washington Antlaşması, hiçbir yerinde Sovyetler Birliği'nden söz etmemekte, onun yerini Batılı demokrasilerden oluşan devamlı bir topluluğun, işbirliği yoluyla birbirini daha güçlü kılma ve daha barışçı uluslararası ilişkiler konusunda çaba gösterme ihtiyacını dile getirmektedir. İttifak, Fransa ve Almanya gibi eski rakipleri birbirleriyle uzlaştırmada da dünyanın en büyük gücü içinde yer alan yeniden tecrit akımlarını dengelemede ve üyeleri arasında yeni dayanışma ve işbirliği standartlarında önemli bir rol almıştır. Bütün bu unsurlar savaş sonrasındaki Sovyet tehdidinin yokluğu halinde bile Avrupa'nın güveni ve refahı açısından temel sayılabilecek nitelikleri taşımaktaydı.²⁰³

Avrupa'da Soğuk Savaş sonrasında Kolektif Güvenlik sistemine ilişkin isteklilik Dünya Savaşlarının her ikisini takip eden yıllarda gözlenen ilgiyi hatırlatmaktadır. Günümüz Avrupa'sında koşullar birçok gözlemciye göre etkin bir Kolektif Güvenlik Sistemi kurabilme ihtimalini artırmıştır. Ancak önerilen Kolektif Güvenlik sistemi Milletler Cemiyeti ve BM gibi evrensel olmaktan ziyade bölgesel bir sistem olması yönündedir. Maastricht Anlaşmasıyla bölge politik ve ekonomik entegrasyona yönelik önemli atılımlar göstermiştir. Aynı zamanda, Varşova Paketi'nin yıkılmasından sonra oluşturulan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) 1994'de yürürlüğe giren BİO Projesi ve Haziran 1991 toplantısı ve Temmuz 1992 Helsinki Zirvesi'nden sonra genişleyen AGİT'in fonksiyonu ile Avrupa'da bölgesel bir Kolektif Güvenlik Sisteminin kurulduğu yönünde önemli sinyaller oluşmuştur.

---

²⁰³ Wörner, Monfred, "Yeni Dönemde Atlantik İttifakı", *NATO Dergisi*, 1991, No: 1, s. 3.

Birçok faktör Avrupa’da bir Kolektif Güvenlik örgütünün etkinliğini bozabilecektir. Bugün Avrupa’da sadece iki etnik devletin homojen olduğunu, buna karşın birbirleriyle sınır problemi olmayan hiçbir devlet bulunmadığı tespit edilmiştir.²⁰⁴ Avrupa’nın yeni güvenlik mimarisinde karmaşık bir görünüm arz eden bir konu da kurumsal olarak birbirleriyle irtibat halinde olan dört organizasyonun (NATO, BAB, AB ve AGİT) var oluşudur. Avrupa’daki kurumsal gelişmeler Avrupa güvenliği konusunda yeni boyutlar kazandırmış olmasına rağmen NATO’nun Avrupa güvenlik mimarisinin temel taşı olması özelliği hala ön plandadır. Bugün AGİT kendi içindeki uyum ve dinamikler ile değil standartları tayin eden ve onun rolünü destekleyen güçlü NATO toplantıları sayesinde ilerleme kaydetmiştir.

Bu bağlamda, Avrupalılara daha fazla söz hakkı tanıyan aynı zamanda Atlantik ötesi bağı koruyan yeni politik-askeri nitelikli fonksiyona sahip Avrupa Güvenlik ve Savunma kimliği (AGSK/ESDI) ortaya çıkmıştır. AGSK BAB’ın yerini alacak bir savunma örgütü şeklinde NATO’dan bağımsız olup da AB bünyesinde kurulacak NATO Kuvvetlerinden her istediği zaman yararlanabilecek bir imkana sahip olacaktır. Türkiye ve Norveç gibi NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan ülkelere oluşturulmasında yer almadığı kararların uygulanmasına önemli sorumluluklar yükleyen bu düzenleme büyük tepki görmüştür.

Ekonomik ve politik yapısından dolayı Kolektif Güvenlik sisteminin uygulanması için en uygun bölge olarak görünen Avrupa’da etnik milliyetçiliğin ortaya çıkardığı sorunlara alınan tedbirler burada kurulacak bir Kolektif Güvenlik Örgütünün başarılı olabileceği konusunda şüpheleri artırmıştır. Bosna ve Kosova’da uygulanan askeri hareket birçok kişi tarafından başarısız bulunmuş ve eleştirilmiştir. Avrupa Güvenlik Mimarisinin en önemli yapı taşı olan NATO’nun Avrupa’da gelecekte kurulabilecek bir Kolektif Güvenlik Sisteminin neresinde ve ne derece etkili olabileceği halen tartışılan bir konudur.

---

²⁰⁴ Brzezinski, Zbigniew, “Post-Communist Nationalism”, *Foreign Affairs*, Winter 1989-90, Vol: 68, No: 5, s. 3.

Tartışılan başka bir konu da 11 Eylül sonrası ABD – NATO ilişkisi içerisinde yaşananlardır. NATO, 11 Eylül saldırılarının üzerinden birkaç saat geçtikten sonra, AAOK ise saldırılardan bir gün sonra yayınladıkları bildirimlerle saldırıları kınadıklarını ve Amerika Birleşik Devletleriyle dayanışma içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. KAK (Kuzey Atlantik Konseyi), 12 Eylül tarihinde yaptığı bir açıklamayla, eğer ABD'ye karşı gerçekleştirilen bu saldırının dışarıdan geldiğine karar verilirse, Avrupa veya Kuzey Amerika'da NATO müttefiki devletlerden bir veya bir kaçına karşı girişilen saldırıyı tüm müttefiklere karşı gerçekleştirilmiş kabul eden NATO kurucu anlaşmasının 5. maddesinin uygulamaya konulabileceğini açıklamıştır.

Ortak savunma esasına dayanan 5. maddenin, 11 Eylül saldırılarıyla bağlantılı olarak yürürlüğe konulabilmesi için öncelikle saldırıların ABD dışından gerçekleştirildiğinin kanıtlanması gerekmektedir. Bu yüzden NATO maddeyi yürürlüğe koyabilmek için, saldırılarla ilgili raporun sonucunu beklemiştir. 20 Eylül 2001'de ABD Dışişleri Bakan Vekilinin, NATO Genel Sekreterine bildirdiği soruşturma sonuçları sonrasında 4 Ekim 2001'de NATO'nun 5.maddesi yürürlüğe konmuştur.²⁰⁵

Maddenin yürürlüğe konması beraberinde maddeye ilişkin bazı tartışmaların gündeme gelmesine neden olmuştur. Wegener'in maddeye ilişkin yaptığı yorum bu tartışmaların nedenini özetler niteliktedir. Wegener'e göre²⁰⁶ 5. madde sadece ittifak üyelerine karşı girişilen bir devlet saldırısı durumunda islerlik kazanabilecektir. Devlet dışı aktörler ya da terörist saldırılar karşısında maddenin islerlik kazanması söz konusu olmamalıdır. Bu bağlamda, 11 Eylül saldırılarının bir terörist saldırı olduğu dikkate alındığında maddenin uygulamaya konmuş olması, çeşitlenen tehditlerle birlikte maddenin kapsamının da genişleyeceğini göstermektedir. NATO'nun en önemli misyonlarından birini vurgulayan bu maddenin kapsamının genişletilmesi NATO'nun özellikle terörle mücadele alanında daha etkin rol üstlenmesini sağlayacaktır. Nitekim değişen dünyada devletlerin birbirleri için oluşturduğu tehdidin yerini, terörizm ve kitle imha silahlarıyla

²⁰⁵ Clarke, A. Richard ve McCaffrey, Barry R., NATO's Role in Confronting International Terrorism, *The Atlantic Council of the United States, Policy Paper*, June, 2004, s. 7.

²⁰⁶ Wegener, H., "Political Extremism and International Terrorism: New Dimensions of Allied Security?", submitted to *The Fifth Antalya International Conference on Security and Cooperation*, Antalya: 6-9 October, 1994, s. 10.

gerçekleştirilmesi muhtemel saldırıların aldığı düşünüldüğünde, NATO'nun 'ortak güvenlik' düşüncesini bu tehlikelerden gelecek saldırılar yönünde genişletme eğiliminde olduğu görülür.

Fakat 11 Eylül saldırılarına kadar ki dönemde İttifak maddenin uygulamaya konması için NATO sınırları dışından kitlesel askeri bir tehdide gerek olduğu üzerinde ısrarcı olmuştur. Bu nedenle terörizm ve anti terörizm ulusal meseleler olarak kabul edilmiş ve Konseyin tartışma konularından biri haline gelmemiştir. Bu sayede bazı siyasi örgütler ve illegal gruplar bir başka NATO üyesi devletin topraklarında terörist gruplara destek toplamışlardır. Bu bağlamda IRA, ETA ve PKK'nın ABD, Fransa, Almanya ve Yunanistan'daki faaliyetleriyle ilgili iddialar söz konusudur.

Aynı zamanda maddenin uygulanması İttifakın geleceğine yönelik soruların ortadan kalması yolunda atılmış önemli bir adım olarak gösterilebilir. Çünkü İttifak maddeyi uygulamaya koyarak hem tehditlerle mücadelede alan dışı müdahale gerçekleştirebilmenin kapılarını açmış, hem de terörle mücadeleyi resmen NATO'nun yeni misyonu haline getirmiştir. Aynı zamanda maddenin uygulamaya konması NATO müttefiklerinin ABD'nin yanında yer almaya devam ettiklerini kanıtlayarak, ABD'nin ilgisinin terörle mücadelede farklı müttefikler aramak suretiyle Avrupa dışına kaymasını önlenmeyi amaçlamaktadır.

İttifak tarafından atılan bu adımlara rağmen, NATO Afganistan'da El Kaide'ye karşı yürütülen terörle mücadele kampanyasına sınırlı destek vermiştir. Bu durumun nedenlerinden biri ABD'nin, İttifakı terörle mücadelede yeterli görmemesi nedeniyle İttifaka etkin bir rol vermek istememesidir.

Bu durumda NATO'nun 5. maddesinin kapsamının genişletilmesinin öncelikle terörle mücadelede NATO'yu tek başına etkin kılmakta yeterli olmadığı görülür. Bu nedenden dolayı 5. maddenin terörle mücadelede NATO'nun rolünü etkin olarak artırabilmesi için, İttifak'ın maddenin kapsamına dâhil edilecek tehditler konusunda yeteneklerini geliştirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde NATO'nun 'ortak güvenlik'

kavramı birçok tehditle ortak mücadeleyi hedefleyen ancak işlevsellik kazanamayan bir madde olarak kalacaktır.

Öte yandan, terörizmle mücadelede 5. madde uygulamaya konmuştur ancak maddenin ne zaman uygulamadan kaldırılacağı belirtilmemiştir. Bir başka deyişle maddenin uygulanmasına son verilmesinde ölçüt son teröristin yok edilmesi mi olacaktır.²⁰⁷ Bu durumun netliğe kavuşturulması da ayrıca önem taşımaktadır.

2.4 Uluslararası Terörizmle Mücadelede Türkiye-NATO İlişkileri

Türkiye uzun yıllardan beri terörizm problemiyle uğraşan bir ülkedir. Kendi sınırları dışından destek alarak kendi sınırları içinde ve dışında yaşadığı terör olayları nedeniyle terörle uluslararası bağlamda mücadele etme konusunda en istekli olan ülkelerden biridir. NATO içerisindeki sadık müttefik rolündeki konumu, yaşadığı sıkıntılar, uluslararası arenada aradığı desteği bulamaması ve NATO'dan beklentileri ele alınması gereken konulardır. Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminden Soğuk Savaş'ın bitimine ve daha sonrasına kadar olan dönemde terörizmle mücadelede Türkiye'nin ve NATO'nun ilişkileri çerçevesi bize önemli unsurlar göstermektedir.

2.4.1. Türkiye'nin NATO'ya Girişi

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle dünyanın siyasi merkezi ABD olmuştur. Avrupa siyasi ve ekonomik gücünü yitirmiştir. Savaş sonrasında ABD, artık dünyanın en güçlü durumuna gelmiştir.²⁰⁸ Esasen savaş bir yandan ABD ve Sovyetler Birliği'ni, Avrupa'nın kaderine yön verecek duruma getirmiş, diğer yandan geleneksel uluslar arası düzenin çok önemli değişikliklere uğramasına yol açmıştır.²⁰⁹ Savaşın sonunda kazanan

²⁰⁷ Kaiser, Karl, "The New NATO", *Asia-Pacific Review*, 2003, Vol. 10, No. 1, s. 67.

²⁰⁸ Çaşın, Mesut Hakkı, "İkinci Dünya Savaşının Türk Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Stratejilerine Etkileri", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri: İkinci Dünya Harbi ve Türkiye Cilt 2*, Gen. Kur. Ataşé Yayınları, Ankara, 1998, s. 134.

²⁰⁹ İltér, Turan, *NATO İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları*, İüif Yayını, İstanbul, 1971, s.3.

devletler arasındaki menfaat çatışması, dünyayı siyasi ve ekonomik olarak şekillendirmede önemli rol oynamıştır.

Önce İngiltere İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'yi savaşın içine çekmek istemiştir. Sovyetler Birliği de az da olsa bunun için gayret göstermiştir. 1943 yılında sonra savaşın galiplerinin yavaş yavaş belirginleşmesiyle birlikte menfaat çatışmalarının da başladığı görülmüştür. Churchill İsmet İnönü'ye savaş bittiği takdirde Sovyetlerin Türkiye üzerinde yapabilecekleri baskılar konusunda kendilerinin tarafsız kalabileceğini iletmiştir. Malta Konferansı'ndan çıkan kararlar Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ni yayılmacı politikası konusunda iyice endişelendirmiştir. Türkiye, savaş boyunca yalnızlık politikasını uygulamayı başarmış, fakat savaş sonrası Sovyet yayılma politikasından en fazla etkilenebilecek ülke durumuna gelmiştir. Bu sebepten dolayı NATO'ya girmek ve kendini Sovyetler Birliği'ne karşı garanti altına almak istemiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte, Türkiye'nin en önemli stratejik rolü, bir bariyer teşkil ederek Sovyetlerin Ortadoğu'ya inmesini engellemek olmuştur.²¹⁰ Sovyetler Birliği Yatla Konferansı'ndan birkaç hafta sonra Türkiye üzerindeki isteklerini belirtmeye başlamıştır. 19 Mart 1945'te Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov; izinle ülkesine dönmekte olan Türkiye Büyükelçisi Selim Sarper'e, Sovyet Hükümeti'nin günün koşullarına ve savaşın getirdiği değişikliklere uymadığı ve birçok hükmün "esaslı değişiklikleri" gerektirdiği gerekçesiyle, 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nı feshettiğini bildirdi.²¹¹ Türkiye bu antlaşmaya çok önem vermekteydi ve bu sebepten dolayı Sovyet Hükümeti'nin ne gibi önerilerinin olduğunu öğrenmek istemiştir. Sovyet Hükümeti'nin Boğazlar konusundaki istekleri uzlaşmayı imkânsızlaştırmıştır. Sovyet Hükümeti Türkiye'den aldığı olumsuz cevap üzerine uluslar arası alanda arayışlara gitmiş, fakat beklediği desteği bulamamıştır. İkinci Dünya Savaşı boyunca tarafsızlığını muhafaza eden Türkiye, savaş sonrası dönemde büyük bir baskı altına girmiştir.

²¹⁰ Atay, Mehmet, *Dünya Siyasal Ortamında Türkiye'nin İttifak Arayışları ve NATO'ya Giriş Süreci*, Yayınlanmış Doktora Tezi. Danışman Prof. Dr. Cemil Oktay, İüsb Yayını, İstanbul, 1995, s.12-13.

²¹¹ Erkin, Feridun Cemal, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, Ankara, 1968, s. 246-247.

Savaşı kazanan devletlerarasındaki menfaat çatışmaları için dünya kamuoyunun senelerce beklemesine gerek kalmamıştı. Sovyetler Birliği hemen hemen her platformda yayılmacı politikasını dile getirmekten kaçınmamış bu da ABD'nin Sovyetlere karşı olan tutumunda ciddi değişikliklere yol açmaya başlamıştır. Bu çatışmanın belki de en önemli konusu Türkiye haline gelmiş, ABD olası bir Sovyet yayılmacılığının Türkiye'yi aşması halinde Ortadoğu'da oluşacak manzaranın siyasi ve ekonomik açıdan meydana getireceği zararları düşünür hale gelmiştir. Türkiye bu iki bloklu sistemde Batı için olmazsa olmaz bir ülke konumuna gelmiştir. ABD, gelişen bu süreçte Postdam Konferansı'ndaki düşüncelerinden vazgeçmiş, Boğazların Türk egemenliğinde kalması gerektiğini ifade etmiştir.

Akdeniz ve Ortadoğu'da büyü çıkarları olan İngiltere, ekonomik sıkıntılarından ve Sovyet tehdidine karşı koyamayacağından dolayı Türkiye ve Yunanistan'daki askerlerini geri çekeceğini ABD'ye bir nota şeklinde bildirmiştir. Sovyet Hükümeti'nin Ortadoğu politikasını yakından takip eden ABD Başkanı Truman, Sovyet yayılmasının durdurulması ve bu bölgenin savunulması için Türkiye ve Yunanistan'a maddi yardımda bulunulması gerektiğini belirtmiştir. Bu gelişmenin arkasından 12 Mart 1947'de Truman Doktrini ilan edilmiştir. 22 Mayıs 1947'de onaylanarak yürürlüğe giren bu program doğrultusunda, Türkiye'ye 100 milyon, Yunanistan'a 300 milyon Amerikan Doları yardım yapılmıştır. Türkiye'ye ve Yunanistan'a yapılan yardım 1948'de "Dış Yardım Kanunu" olarak kabul edilip miktarı artırılmıştır. Marshall Planı ile bu yardım çoğaltılmıştır.

Türkiye'nin ilk NATO'ya giriş başvurusu 1950 yılında olmuş, Danimarka, Norveç gibi küçük ülkelerin yanı sıra İngiltere'nin karşı çıkması yüzünden kabul edilmemiştir. Türkiye'nin NATO'ya katılması halinde, Sovyet Hükümeti'nin hemen bir savaş yoluna gitmesi, bu devletler için karşı çıkmada en büyük etken olmuştur. Bu devletlerin bu itirazı Türkiye'nin NATO'ya katılmasında geciktirici bir faktör olmuştur.²¹² İngiltere için ise asıl neden, Süveyş Kanalı üzerindeki menfaatlerini korumak olmuştur. Türkiye'nin Ortadoğu savunma sistemi içine katılması neticesinde, İngiltere Türkiye'nin NATO'ya girişine onay vermiştir.

---

²¹² Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt: 1*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991, s.519

Komünizm tehdidi, Uzakdoğu’da hissedilmeye başlamıştır. Uluslar arası kamuoyu artık silahlı mücadelenin an meselesi olduğu fikrinde birleşmiştir. Türkiye BM’nin yapmış olduğu çağrıya ABD’den sonra ilk olumlu cevap veren ülke olmuştur. Türk yöneticilerinin bu karara varmasında, Türkiye’nin Batı’nın özgürlükçü düşünce yapısına bağlılığını açıkça ortaya koymak, aynı zamanda ABD’yi etkileyerek NATO’ya girmesinde bu devletin desteğini sağlamak istemesi, önemli rol oynamıştır.²¹³

Türkiye’nin Kore Harbi’ne katılması ve askerlerinin büyük kahramanlıklar göstermesi NATO’ya üye devletlerin fikirlerinde de değişikliğe sebep olmuştur. 15 Eylül 1951’de Ottawa’da toplanan NATO Bakanlar Konseyi, Türkiye ile Yunanistan’ın NATO’ya üye olarak davet edilmesine karar verdi.²¹⁴ 24-28 Kasım 1951 Roma Konferansı’nda karar onaylanmış, TBMM’de 18 Şubat 1952’de Kuzey Atlantik Antlaşması’nı ve Protokolü’nü kabul etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuzey Atlantik Anlaşmasına taraf olması halinde, anlaşmanın 6 ncı maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin katılım belgesini ABD Hükümetine verdiği tarihten itibaren Londra Protokolünün 2nci maddesi gereğince; Türk topraklarına karşı yapılacak saldırı durumunda: “Taraflar içlerinden birine veya birkaçına karşı yapılacak silahlı bir tecavüzün tarafların hepsine karşı yapılmış bir tecavüz telakki edilmesinde mutabıktırlar. Böyle bir tecavüz vaki olduğu takdirde tarafların her biri, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği yeniden tesis ve temin için silahlı kuvvetlerin kullanılması dahil olmak üzere lüzumlu göreceği hareketlere hemen girişerek tecavüze mâruz kalmış taraf ve taraflara yardım edecektir.” hükmünü taşıyan 5. madde²¹⁵ yürürlüğe girecekti.

2.4.2. Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye’nin NATO İçerisinde Değişen Pozisyonu ve Terörle Mücadele

²¹³ Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, 2000, s.732

²¹⁴ Uçarol, a.g.e., s. 735.

²¹⁵ Bkz. Ek I

Türkiye Soğuk Savaş döneminde bütün dış politikasını etkileyecek önemli girişimlerde bulunmuştur. Genel çizgisi Batı Avrupa ile bütünleşmek şeklinde olan Türkiye, NATO'dan başka OECD ve Avrupa Konseyi'ne üye olmuştur. Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde mevcut olan şartlar nedeniyle izlediği politikalar Türkiye'nin diğer ülkelerle olan ilişkilerinde belirleyici rol oynamıştır.

Soğuk Savaş'ın Türkiye üzerindeki derin etkilerini 1960'lı yılların sonları ve 1970 senelerinde görmek mümkündür. Bu söz konusu dönemler Türkiye'nin ideolojik açıdan karşıt grupların çatışmalarını ve şiddetini yaşadığı, toplum huzurunun bozulduğu ve demokrasinin farklı zamanlarda yara aldığı dönemlerdir. Lakin NATO'nun Türkiye'den beklentileri kendi içsel sorunların ötesindeydi. Türkiye, bu dönemde sahip olduğu konum nedeniyle Sovyetler Birliği'nin yayılmasını önleme görevini üstlenmiştir. Bu nedenle de ekonomik yönden tam bir Batılı olamasa da yakın siyasi ilişkiler içerisine girmiştir.

Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından stratejik olarak Türkiye'nin konumunda değişiklikler meydana gelmiştir. Sovyetlerin yaratmış olduğu tehdit ortamının ortadan kalkması özellikle askeri açıdan Türkiye için bir rahatlama oluşturmuştur. Türkiye'nin Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'daki istikrarsızlık merkezlerinin ortasında cephe ülke olarak kalması ülke için bir risk meydana getiriyordu, öyle ki, Sovyetlerin dağılmasının ardından yeni cumhuriyetlerde yaşanan ciddi boyutlarda sorunlar, Azerbaycan – Ermenistan Savaşı, Gürcistan'daki çatışmalar, eski Yugoslavya'nın dağılması, Kosova'da yaşananlar, Bosna-Hersek'de meydana gelenler, Filistin-İsrail Anlaşmazlığı ve tüm bunların yanında gittikçe artan silahlanma yarışı da Türkiye'nin etrafındaki tehditleri oluşturuyordu.

Bütün bu yaşananların en başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının önemli bir unsur teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte güvenlik ve tehdit kavramları yeniden tanımlanmaya başlandı. Bu tanımlama süreci NATO'yla birlikte Soğuk Savaş boyunca İttifak'ın güney doğu kanadını savunan Türkiye'nin de yeni dönemdeki rolü ve önemine ilişkin algılamalarda değişikliğe yol açtı. İlk etapta Sovyet tehdidinin ortadan kalkması Türkiye'nin Avrupa ve NATO'daki önemini nispeten

azaltırken aynı zamanda Türkiye'nin sadece Asya ve Orta Doğu balgamında değerlendirilmesine neden oldu. Bu ortamda Türkiye kendisini Batı'dan izole edilmiş olarak algıladı ve bunu kırmak için çaba harcadı. Türkiye'nin çabası mevcut bağları korumak, AB (AT) içinde yer almak için girişimleri arttırmaktı. Fakat AB'den gelen işaretler olumlu değildi. Aksine AB'de Fransa, Avrupa'nın güvenliği için NATO'ya olan ihtiyacın azaldığını iddia ediyor, Avrupa savunmasında AB kurumlarının daha fazla etkin olması gerektiğini savunuyordu. Türkiye AB üyesi olmadığı için NATO'nun devre dışı kalması Türkiye tarafından bir tehdit olarak algılandı. 1990'lar ve sonrasında Türkiye Avrupa'da NATO'nun rolünün azaltılmasını engellemeye çalıştı.

Ortadan kalkan Sovyet tehdidine karşılık özellikle Balkanlar ve Kafkaslarda artan etnik çekişmeler ve terörizm tehdidi ise zamanla Türkiye'yi Soğuk Savaş dönemine göre daha merkezi bir konuma getirdi. Bunda Türkiye'nin coğrafi konumu ve NATO üyesi bir ülke olması da büyük ölçüde etkili oldu. Öyle ki, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla NATO'nun bölgesel ekseninde istikrarı sağlama kabiliyetine sahip bir müttefiki olarak varlığını devam ettirmektedir. Ayrıca SSCB'nin dağılmasıyla daha kritik bir rol üstlenen Türkiye üç önemli stratejik eksenle karşı (Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya) karşıya kalan bir NATO sınır ülkesi konumundadır.

Türkiye'nin NATO ittifakı içerisindeki önemini ve konumunu dönemin NATO Genel Sekreteri Javier Solana²¹⁶ 1999 yılındaki bir yazısında şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Türkiye ortak güvenliğin şekillendirilmesine katkılarda bulunmuş İttifak'ın aktif ve değerli bir üyesidir. Türkiye'nin Balkanlara, Kafkaslara, Merkez Asya, Orta Dogu ve Akdeniz'e yakınlığı Türkiye'yi değişimin merkez üssüne koymaktadır. Türkiye laik demokratik bir Müslüman devlet olarak ve bir NATO müttefiki olarak bölgede daha önce hiç elde etmediği bir şekilde köprü rolünü oynama fırsatını edinmiştir. . . Ayrıca Türkiye NATO üyesi olmayan devletlerle de işbirliğine gidebilir. . .Türkiye İttifak'ın bugün

²¹⁶ Javier, Solana, "NATO in the Twenty-First Century" Perceptions, Vol. IV., No.1, March-May <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume4/March-May 1999/solana.PDF>, ss: 1-5, Erisim: 12.02.2007

bulunduğu yere gelmesinde büyük role sahiptir. Varmak istediğimiz noktada da aynı önemli rolü oynayacaktır. . .”

Bu doğrultuda, Soğuk Savaş sonrası düzende NATO varlığını devam ettirirken Türkiye de NATO içerisindeki görevini sürdürmek istemektedir. Bu niyeti gerçekleştirmesinde Türkiye’ye yardımcı olacak iki temel unsur önem taşımaktadır: Bunlardan birincisi Türkiye’nin coğrafi konumu itibariyle çatışma bölgelerine yakın bir NATO ülkesi olması, diğeri ise terörizmle mücadelenin NATO misyonları arasında önem kazanmasıdır.

NATO Genel Sekreter Yardımcısı John Colston²¹⁷, Genelkurmay Başkanlığı Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi tarafından 23–24 Mart 2006 tarihlerinde Ankara’da gerçekleştirilen ‘Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği’ Sempozyumu sırasında yaptığı açıklamada, terör konusunun 11 Eylül ile birlikte NATO’nun gündeminde yoğun biçimde yer almaya başladığını ve NATO’nun sahip olduğu eşsiz operasyonel kabiliyeti ile, kurulacak siyasi ve askeri ittifaklarla terörizmle mücadeleye katkı sağlayabileceğini belirtmiştir.

Türkiye de PKK’ya karşı verdiği mücadele dolayısıyla karşı-terörizmi NATO’nun misyonları arasında görmek konusunda oldukça isteklidir. Bu amaçla Türkiye, NATO çerçevesinde Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi kurmuştur. ‘Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği’ Sempozyumu’nun açılış konuşmasında Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök Merkez’in terörle mücadele konusunda NATO ve diğer bütün ülkelere operasyonel ve stratejik seviyede eğitim vermeyi hedeflediğini belirtmiştir. Merkez’in İngiltere, Bulgaristan, Romanya ve ABD’nin desteği ve katılımıyla faaliyetlerine devam ettiğini kaydeden Özkök, en kısa zamanda tüm NATO ülkelerinin de katılımını kapsayacak

---

²¹⁷ Colston, John, “Terörle Mücadele İşbirliğine Bağlı”, Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23 Mart, 2006, Anadolu Ajansı, http://www.aa.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=129&Itemid=141, (Erişim: 20.05.2007)

müşterek bir gayret sarf edilmesini ve ülkeler arasında terörle mücadele konusunda ortak bir anlayış ve işbirliği ortamının kurulmasını amaçladıklarını belirtmiştir.

Bu adımların sonrasında Türkiye, NATO Mukabele Gücü'nün (NATO Response Force-NRF) dünya kamuoyuna tanıtılması amacıyla, yapılacak olan ilk fiili gösteri tatbikatı Allied Response 2003'e ev sahipliği yapmıştır.²¹⁸

Türkiye birçok platformda terörizmin tek başına ulusal bir sorun olmadığını ve terörizmle mücadele etmek için uluslararası arenada işbirliği yapılmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bu anlamda, NATO'nun gündemindeki en önemli meseleler arasında terörizme yer vermesi önemli bir gelişmedir. Fakat İttifak terörizme karşı kapsamlı bir strateji geliştirememiş olmakla birlikte Soğuk Savaş sonrasında devam eden dönüşüm sürecinde ve özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle mücadele konusunda dikkate değer aşamalardan geçmiştir. Bu alandaki yetenekleri ve tecrübeleri bağlamında, Türkiye bugün NATO'nun terörizmle mücadelesine önemli önerilerde bulunabilir. Müslüman bir ülke olarak Türkiye'nin çabaları terörizme karşı girişilen mücadelenin dinler ve /veya medeniyetler arası bir savaş olmadığını gösterilmesi anlamında da önemlidir.

Türkiye NATO'da teröre karşı oluşan tepkiyi olumlu bir gelişme olarak değerlendirmekte ve benzeri bir yaklaşımın NATO üyelerinin ulusal politikalarına ve AB'ye de yansması için çaba göstermektedir. Özellikle AB'nin terör politikalarını ciddi biçimde yanlış bulan Türkiye, NATO ile AB arasında terörizme karşı bir adhoc komite kurulması için girişimlerde bulunmuştur.

---

²¹⁸ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=95710&tarih=17/11/2003> Erişim: 15.06.2007

2.4.3 Türkiye’de Meydana Gelen Terör Saldırılarına NATO’nun Bakış Açısı

11 Eylül saldırıları sonrasında NATO’nun terörizmle mücadelede aktif rol oynamak için çaba göstermeye her zaman istekli olmuştur. Fakat 11 Eylül saldırıları öncesindeki durum incelendiğinde NATO’nun kendi bölgesinde yer alan ülkelerde kapsamlı sonuçlar doğuran terörist saldırılara, NATO üyesi devletlerin sivil vatandaşlarına, askeri ve sivil personeline, diplomatlarına, turistlere vs. gerçekleştirilen saldırılar karşısında, askeri anlamda ve çoğu zamanda neredeyse hiçbir şekilde tepki göstermediği de bilinmektedir. Hatta NATO toplantılarında konunun gündeme ciddi boyutlarda gelmediği, Türkiye konuyu gündeme getirmek istediğinde de dirençle karşılaştığı görülmektedir.

Özellikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye’nin konuyu NATO toplantılarına taşımaya yönelik girişimlerine, İngiltere, ABD ve İspanya dışındaki diğer ülkelerin direnç göstermeleri, bu ülkelerin teröre NATO’nun temel işlevleri arasında yer vermediklerini göstermektedir. NATO’nun bu tutumundan belki de en çok etkilenen müttefiki Türkiye’dir. Türkiye çeşitli terör akımlarıyla (sağ, sol, ayrılıkçı, Ermeni, dinci v.b.) mücadele etmiş ve birçok defa dış bağlantıları olması nedeniyle sınır-ötesi terörizm sorununu Kuzey Atlantik Konseyine taşımış, ancak sonuç alamamıştır.

Bu girişimlerden sonuç alınamamasından çok daha önemli olan bir gerçek ise Türkiye’nin yaşadığı terör problemlerinde NATO üyesi ülkelerin bu konuda Türkiye ile işbirliği yapması bile söz konusu değilken bir de bu terör örgütlerine ulusal çapta destek vermeleridir. Bu durumun en önemli örneği kendi çıkarları ve politikaları nedeniyle Ermeni terörünü destekleyen ABD ve Fransa üye ülkeleridir. Bu ülkelerin Ermeni teröristlere gayet toleranslı yaklaşımları, birçok yönden destek verdikleri bilinmektedir.

ABD ve Fransa’nın yanında, Yunanistan ise Türkiye ile arasındaki düşmanlık sebebiyle Ermeni terör örgütlerine, PKK’ya ve diğer Türkiye karşıtı terör örgütlerine sempati ile yaklaşmıştır. Çeşitli şekillerde bu tarz örgütlere destek vermiş, anlayışlı davranmıştır.

1980’li yılların sonuna doğru Ermeni ASALA örgütü güç kaybetmeye başlatıp sahneden çekilirken bazı NATO üye ülkelerinin verdiği destek Ermenilerden ziyade PKK terör örgütüne doğru kaymıştır. Halbuki bu iki örgütün ortaklaşa yayınladıkları deklarasyonda Türkiye ve müttefiki olan diğer NATO ülkelerinin de bu örgütlerin düşmanı ve hedefi olduğu belirtilmişti. 31 Temmuz 1980’de ASALA, Atina Büyükelçiliği İdari Ataşesi Galip Özmen’in öldürülmesi sonrası yayınladığı bir bildiri de “...Bizim düşmanımız Türkiye’deki faşist rejim, onun uluslararası ilişkileri ve NATO’dur.”²¹⁹ ifadesine yer vererek hedeflerinin sadece Türkiye değil NATO ve müttefikleri olduğunu da açıkça ortaya koymuştur.

Bu noktada NATO’nun terörizmin her türüyle mücadele etme gayreti içinde olduğunu göstermesi gerekmektedir. İttifak’ın Türkiye’deki PKK / KONGRA-GEL’e yönelik tutumunun netlik kazanması ise bu anlamda önemlidir. NATO Konseyi’nce 2003 yılında onaylanan ‘Tehdit ve İstihbarat Değerlendirmesi’ belgesinde yer alan ‘terör örgütleri’ listesinin güncellenerek tekrar yayınlanması bu yolda atılacak önemli bir adımdır. Türkiye, bu belge ve listenin 2005 yılında güncellenmesini ve tekrar yayınlanmasını talep etmiş fakat bu talep NATO’nun bazı Avrupalı üyelerince (Belçika ve Fransa) siyasi sorun yarattığı gerekçesiyle yeniden yayımlanmamıştır. NATO Genel Sekreteri: “Benim için PKK terör örgütüdür. Listenin yeniden yayımlanıp yayımlanmaması bunu değiştirmez” şeklinde bir açıklama yapsa da bu listenin tekrar yayınlanması NATO’nun ve müttefiklerinin durusunun açıkça ortaya konulması anlamına gelecektir.

Bazı NATO üyesi ülkelerin PKK ve Ermeni terörü konusundaki tutumları Türk kamuoyunda ve siyasetçilerinde NATO’ya tepki duyulmasına da yol açmıştır.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, terörizmle uluslararası mücadelenin son yıllarda her platformda konuşuluyor olmasına ve BM, NATO, AB gibi birçok önemli kurum ve kuruluşun konuya yönelik son derece sert tedbirler içeren karar ve açıklamaları olmasına rağmen, bugüne kadar gereken tedbirlerin alınmadığını belirtmiştir.

---

²¹⁹ Çitlioğlu, a.g.e., s. 430 – 431.

Bu bağlamda Orgeneral Büyükanıt²²⁰ şöyle demiştir:

“Aksine bu tutum bir yandan teröristleri cesaretlendirmiş, diğer yandan eylemlerin boyutlarının genişlemesine yardımcı olmuştur. Esas üzücü olan Avrupa ülkelerinin birçoğunun, terörizmin kendisine yönelik en büyük tehdit olduğunu ifade eden bir kuruluş olan NATO'nun üyesi olmasıdır”

Yine Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, 3 Temmuz 2007'deki “İpek Yolu 2007 – General/Amiral Semineri”nde teröre karşı uluslararası bir işbirliği beklentisi içerisindeyken yaşananları hayal kırıklığı olarak nitelendirmektedir²²¹:

“ . . .Orta Doğu ve Avrupa'daki ulus ötesi bağlantılarından beslenen ve Irak'ın kuzeyindeki kaotik durumdan faydalanan PKK/KONRAGEL, Türkiye'deki terörist eylemlerini hâlen sürdürmektedir. Biz bu terör örgütüyle mücadelemizi sürdürürken ve bu mücadelede uluslararası iş birliği beklerken, karşılaştığımız bazı durum ve tavırları anlamakta güçlük çekmekteyiz. Bu tavırlar sadece bizi hayal kırıklığına uğratmakla kalmamakta, daha iyi iş birliğinin gerektiği terörle mücadelenin temel esasını oluşturan anlayışa da ciddi biçimde zarar vermektedir. . .”

NATO'nun bu yaklaşımı Türkiye'nin yaşadığı terörizm sorunu balgamında ve PKK ve Ermeni terörizmi özelinde değerlendirildiğinde olumlu bir gelişme olarak nitelendirilemez. Çünkü Türkiye özellikle devlet desteği aldığı kesin olan PKK ve Ermeni terörü nedeniyle sıkıntı yaşamıştır. Bu noktada Müslüman bir ülke olan Türkiye'nin genel anlamda terörizmle değil de sadece aşırı dincilerden kaynaklanan terörizmle mücadele

²²⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6560384.asp?gid=180>, 22 Mayıs 2007.

²²¹ Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, “İpek Yolu 2007 General/Amiral Semineri” Açılış Konuşması
http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/gnkur_bsk_ipek_yolu_semineri_03072007.htm

etme gayreti içinde olduğu görüntüsünü sergileyecek bir İttifak'ta aktif olarak yer alması Türkiye'yi zor duruma düşürecektir.

Özellikle NATO üyesi ülkelerin terör örgütleri ile doğrudan bağlantıları ortaya konulmuş birimlerin, ülkelerinde yasal veya yasadışı olarak faaliyet göstermelerine izin vermeleri, İttifak'ın terörizmle mücadelede attığı önemli adımları zayıflatmakta ayrıca NATO ve müttefiklerinin samimiyetinden kuşku duyulmasına neden olmaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın ilk bölümünde genel hatlarıyla Soğuk Savaş dönemi ve sonrası güvenlik kavramı ile terörizm olgusu ve bu olgunun tarihçesi, kaynakları ve çeşitlenmesine yönelik hususlar ele alınmıştır. Bunun devamında, özellikle 11 Eylül saldırısı sonrasında terörizmin öne çıkan uluslararası karakteri, terörün asimetrik savaş unsuru ve ulusal terörizm ile uluslararası terörizm arasındaki farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bunların değerlendirilmesine ek olarak, terörizmle uluslararası mücadele için zemin teşkil eden ulusal temelde gerçekleştirilmiş terörle mücadele çabalarına da yer verilmiştir. Son olarak elde edilen veriler ışığında, terörizmle uluslararası mücadelede bir model oluşturabileceği düşünülen NATO'nun, Prag ve İstanbul Zirvesi'nde alınan kararlara kadar attığı adımlar, üstlendiği roller ve bu bağlamda Türkiye ile ilişkileri değerlendirilmiş ve terörizmle uluslararası mücadelede NATO'ya yöneltilebilecek eleştirilere de ayrıca yer verilmiştir.

Terörizm insanlığı uzun süreden beri tehdit eden bir olgudur. Her ne kadar ulusal ve/veya uluslararası arenada terörle mücadele konusunda adımlar atılmaya çalışılsa da bunun tam olarak başarıyla gerçekleştirildiği görülememektedir. Bunun en büyük nedeni, çalışmada da belirtildiği üzere, milletler arasında terör kavramı üzerinde ortak bir tanım oluşturamama ve uzlaşamama sorunudur. Aynı zamanda, bazı ülkelerin kendi politik çıkarları için terörü bir araç olarak kullanmaları, bunun sonucunda da uzun vadede tüm insanlığa zarar veren bu kavramı politik araç olarak kabul etmeleridir. Bu konu terör ve terörist kavramlarının tanımları üzerinde de çeşitli problemler yaratmaktadır.

Terörizmin ortaya çıkmasındaki nedenler terörizmle ilgili bir diğer önemli hususu teşkil etmektedir. Terörist eylemler çok farklı sebeplerle gerçekleştirilmektedir. Devletlerin, baskıcı olarak nitelenen otoriter ya da totaliter bir yönetim tarzını benimsemeleri, ülke içi demokrasi yoksunluğu, teknolojik imkânların teröristler tarafından etkili bir şekilde kullanılması terörizmi tetikleyen unsurlardan bazılarıdır. Bunun yanında terörizm gibi çok boyutlu bir soruna neden olan faktörler kadar sürdürülmesini sağlayan hususlar da önem taşımaktadır.. Bu noktada terörist örgütlere finansman ve istihbarat sağlayan bazı devletler dikkate alındığında, terörizme verilen devlet desteği terörizmin sürdürülebilirliğindeki önemli nedenlerden biri olarak belirmektedir.

Terörün tanımını konusunda belirsizlik olduğu gibi, sınıflandırılmasında da belirsizlikler yaşanmaktadır. Bunun nedeni, terörün oldukça dinamik bir yapısının olması, günümüzde gelişen koşullarla birlikte kendini sürekli yenilemesi, yeni unsurları kendi bünyesine devamlı olarak katabilmesidir.

Bu çalışmada ulusal ve uluslararası terörizm ayrı başlıklarda ele alınıp veriler ışığında incelenmeye çalışılsa da, incelemelerin sonunda aslında terörün ulusal veya uluslararası olarak kesin bir ayrımının olmadığını söylemek mümkündür. Terörist örgütlerin bir ülkede eylemlerini yaparken başka bir ülkeden yardım almaması muhtemel görünmemektedir.

Teknolojinin yaygınlaşması terörist örgütlerin daha da çok işine yaramış, diğer ülkelerdeki bağlantılarını daha rahat kullanmaya başlamışlardır. Birbiriyle pek çok yönden ilişki içerisinde olan bu dünya üzerinde bir ülkenin yaşadığı terör probleminin sadece o ülkeye mal edilmesi doğru olmayacaktır. Artık terör konusu her yönden uluslararası bir boyut kazanmıştır. Çalışmada adı geçen ve örnek olarak verilen terör örgütlerinin, yine çalışmada anlatıldığı üzere etki alanı belirli bir ulusal devlet iken, zamanla tabanının uluslararası nitelik kazandığı, diğer ülkelerden çeşitli şekillerde destek aldığı görülmektedir.

11 Eylül tarihi dünya için terörün resmi belgelerde tanınması, terörle mücadelenin misyon haline gelmesi, daha öncelerinde kayıtsız olan ülkelerin bu olaydan sonra teröre daha farklı bakmaları uluslararası terörizm kavramını önemli kılmaktadır. Lakin bilinmesi gereken husus, 11 Eylül'ün terörü değil terörle mücadele olgusunu uluslararası bir boyuta taşımış olmasıdır.

Uluslararası terörizmle mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için uluslararası işbirliği gerekli olduğu görülmektedir. Yapılan çok sayıda sözleşme metni ve toplantı terörizmle uluslararası mücadele konusunda devletlerin istekli olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Lakin yapılan bu sözleşmelerin imzalanmaması ve dolayısıyla uygulamaya konulamaması, ülkelerin bu sorunla mücadele konusundaki kararlılıkları konusunda uluslararası kamuoyunu şüpheye düşürmektedir. Bunun yanında, bu sözleşmelerin

terörizmle mücadeleden çok, bazı belirli terörist eylemlerle mücadeleyi hedef alması da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, terörizmle uluslararası mücadelede temel ihtiyaçlardan biri, kapsayıcı bir terörizmle mücadele sözleşmesinin ivedi şekilde yapılıp uygulamaya konulmasıdır.

Çalışmanın ikinci bölümü NATO, sahip olduğu ve değişen çeşitli stratejileri, Türkiye ile ilişkileri konularını ele almıştır. Bu bölümde en önemli olgu NATO'nun Soğuk Savaş döneminden 11 Eylül dönemine kadar terör kavramı ve terörle mücadele konusunda göstermiş olduğu tutum ve hareketlerdir. Terörizmle mücadele konusunda Türkiye'nin NATO içerisindeki rolünden bahsedilmiş, Türkiye'nin yaşadığı terör sorunlarına NATO'nun bakış açısı ele alınmıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte gücü bir araya getiren ortak amacın yok olması İttifak'ın bocalama sürecine girmesine ve kendisinden beklenenleri gerçekleştirememesine neden olmuştur. NATO'da sorunların yaşanmasına neden olan olaylar aynı zamanda İttifak'ın günümüz dünyasında üstlenmeye çalıştığı başta terörizmle mücadele olmak üzere bazı misyonlarındaki başarısını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu bağlamda İttifak'ın Soğuk Savaş sonrasında kendisinden beklenenleri gerçekleştirememesinde çeşitli sebepler göze çarpmaktadır. Bu sebepleri Avrupalı NATO üyelerinin askeri kabiliyetlerinin ABD'ye nazaran sınırlı oluşu, Avrupalı üyelerin Washington'un alan dışı müdahale konusundaki heyecan ve isteğini taşımamaları, Washington'un Avrupalı müttefikleri görmezden gelme yönünde bir politikaya yönelmesi şeklinde sıralamak mümkündür.

Irak Krizi ABD ile Avrupa arasında NATO çerçevesindeki ilişkiler bağlamında bir dönüm noktası olmuştur. Bunun en önemli sebeplerinden biri ABD'nin dünya egemenliğine soyunması ve bu sebepten dolayı oluşacak ABD-Avrupa arası güç dengesizliğidir. Irak Krizi aynı zamanda Avrupa'nın alan dışı müdahale konusunda ABD kadar istekli olmadığı da bir göstergesidir.

ABD ile NATO'nun diğer üyelerinin terörizmi algılayış biçimleri de farklılık göstermektedir. ABD terörizmi bir savaşa girişilerek yenilmesi gereken öncelikli bir tehdit

olarak görürken, NATO üyelerinin büyük bir çoğunluğu terörizmi diğer uluslararası sorunlar gibi kontrol altına alınması gereken tehlikeli bir sorun olarak görmektedir. Terörizmle mücadele için ABD saldırgan ve önleyici önlemlerden oluşan bir stratejiyi yürütme eğilimde iken, Avrupa savunma amaçlı, yumuşak güçlerin politik ve polisiye önlemlerle birleştirildiği askeri gücün son çare olarak kullanılmasını amaçlayan bir stratejiyi izleme eğilimindedir. Terörizmin kendisi hakkında değil sorunun ciddiyeti, çözülüp çözülemeyeceği ve nasıl çözüleceği konusunda yaşanan bu ciddi anlaşmazlık mücadele için aranan işbirliği ortamını sekteye uğratabilecek bir noktadır.

NATO'nun terörizm sorunuyla özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında ilgilenmeye başlaması ve bu zamana kadar geçen dönemde kendi bölgesinde gerçekleşen terör hareketlerine sessiz kalması terörizmle mücadelede NATO'ya duyulan inancı da sarsmaktadır. Geline bu noktada NATO'nun ABD çıkarlarını doğrudan tehdit etmeyen terör olaylarına karşı kararlı bir tutum sergileyemediği ve Soğuk Savaş dönemi uygulamalarıyla karşılaştırıldığında çifte standart uyguladığı görülür. Ayrıca her üyenin NATO'yu kendi amaçları için kullanması İttifak'ın ortak bir amaca hizmet etmesini engellemektedir.

NATO'nun 11 Eylül saldırıları öncesinde Türkiye'de gerçekleşen terör hareketlerine yönelik aktif bir tavır sergilememiş olması dikkat çekicidir. Aksine NATO üyesi bazı ülkeler basta PKK ve Ermeni terör örgütleri olmak üzere Türkiye'yi hedef alan çeşitli terör gruplarına örtülü destek vermişlerdir. 2005 yılı sonlarına gelindiğinde NATO'nun 2003 yılında yayınladığı terörist örgütler listesinin yeniden yayınlanması konusunda yaşanan tartışma, İttifak'ın terörizmle mücadelede attığı önemli adımları zayıflatmakta ayrıca NATO ve müttefiklerinin samimiyetinden kuşku duyulmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, NATO'nun Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte değişen uluslararası sisteme uyum sağlamak için gayret sarf ettiği görülmektedir. İttifak yeni düzene uyum sağlayabilmek için öncelikle misyonlarında değişime gitmiştir. Terörizmin 11 Eylül saldırıları sonrasında öncelikli tehdit haline gelmesi ise NATO'nun kendisine bir anlamda yeni bir SSCB yaratmasını sağlamıştır. NATO'nun bu yolda göstereceği başarı varlığı ve devamlılığının meşruiyet kazanması anlamında önemlidir. Dolayısıyla İttifak, dönüşüm

sürecinde atılan adımların ve alınan kararların uygulamaya dönüştürüleceği ve tüm dünyanın sorunu olan terörizme yönelik operasyonlarında objektif bir kurum olarak çalışacağını kanıtlamalıdır. Bu noktada İttifaktan beklenen terörizmle mücadelede etkinliğini, tarafsızlığını ve kararlılığını zaman içerisinde dünya kamuoyuna sunabilmesi ve arzu edilen işbirliği merkezi olabilmesidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

ALACAKAPLAN, Aydın: Atlantik İttifakı, Ankara, Türk-Atlantik Derneği Yayını, 1996.

AKALIN, Cüneyt: Soğuk Savaş ABD ve Türkiye-1 Olaylar-Belgeler, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

AKYILDIZ, A., Selim: “Uluslararası Terörizm ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Önlemler”, T.C. Fırat Üniversitesi Rektörlüğü, Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu Tarihten Günümüze Dış Tehditler, (Editörler Orhan Kılıç, Mehmet Çevik), 17-19 Ekim 2001, Elazığ, Fırat Üniversitesi Basımevi, 2002.

ARI, Tayyar: Irak – İran ve ABD, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

ARIBOĞAN, Deniz Ülke: Tarihin Sonundan Barışın Sonuna Terörü Anlamak ve Anlamlandırmak, İstanbul, Timaş Yayınları, 2003.

ARMAOĞLU, Fahir: 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt: 1, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991.

ATAY, Mehmet: Dünya Siyasal Ortamında Türkiye’nin İttifak Arayışları ve NATO’ya Giriş Süreci, Yayınlanmış Doktora Tezi. Danışman Prof. Dr. Cemil Oktay, İüsb Yayını, İstanbul, 1995.

BAĞCI, Hüseyin: “11 Eylül Sonrası Dönemde Türk Dış ve Güvenlik Politikalarındaki Gelişmeler ve Yeni Parametreler”, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, ed. İdris Bal, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s. 912.

BAL, İdris: “Türkiye-ABD İlişkileri ve 2003 Irak Savaşı’nın Getirdikleri”, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, ed. İdris Bal, Ankara, Nobel Yayınları, 2004.

BAL, Mehmet Ali: Modern Devlet ve Güvenlik, İstanbul, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2003.

BAŞAREN, Sertaç H.: “Terörizm, Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele”, Avrasya Dosyası, Cilt:1, No: 4, Kış 1994.

BAYLIS, J.: “International Security in the Post-Cold War Era”, The Globalization of World Türk Politics, Ed. John Baylis, Steve Smith, New York, Oxford University Press, (1997).

BENSAHEL, Nora: Counterterror Coalitions: Cooperation With Europe, NATO, and the European Union, Santa Monica, USA: RAND Corporation.

- BİLA, Fikret: Satranç Tahtasındaki Yeni Hamleler, Hangi PKK?, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004.
- BİLBİLİK, Erol: NATO İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004.
- BOSTANOĞLU, Burcu: Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası, Ankara, İmge Kitabevi, 1999.
- BRZEZINSKI, Zbigniew: Büyük Çöküş, 5. bs., çev. Gül Keskil, Gülsev Paksan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.
- BUHARALI, Can: Avrupa Güvenliğinde AB ve Türkiye, İstanbul, ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 2002.
- CALVOCONESSI, Peter: World Poiltics since 1945, London: Longman Publishers, 1992.
- CARPENTER, Ted Galen: NATO at 40 Confronting A Changing World, Washington D.C, CATO Institute, 1990.
- CAŞIN, Mesut Hakkı: Çağdaş Dünyada Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma, Ankara, Savunma Sanayi Müsteşarlığı Yayınları.
- CAŞIN, Mesut Hakkı: "İkinci Dünya Savaşının Türk Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Stratejilerine Etkileri", Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri: İkinci Dünya Harbi ve Türkiye Cilt 2, Gen. Kur. Ataşe Yayınları, Ankara, 1998.
- CEYLAN, Musa: "Soğuk Savaş'ın Sonu, Yeni NATO ve Türkiye", içinde Yeni NATO Soğuk Savaş'tan Sıcak Savaşa, Musa Ceylan (der.), Ülke Kitapları, 1999.
- CHALMER, Roberts: "The Nuclear Years, The Arms Race and Arms Control 1945-1970".
- CHOMSKY, Noam: 11 Eylül, İstanbul, Om Yayınevi, 2002.
- COMBS, Cindy: Terrorism in the Twenty First Century, Upple SaddleRiver, Prentice Hall, 2000.
- ÇAKMAK, Haydar: Avrupa Güvenliği, Ankara, Akçağ Yayım, 2003.
- ÇELİK, Serkan ve Gürtuna, Anıl: Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye'ye Etkileri, Ankara, Global Strateji Enstitüsü TIKV, 2005.
- ÇINAR, Bekir: Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör, Ankara, SAM Yayınları, 1997.
- ÇİÇEK, Hikmet: Hangi Hizbullah, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2000.

- ÇİÇEKLİ, Bülent: “Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı”, Uluslararası Güvenlik Sorunları, ed. Kamer Kasım, Zerrin Bakan, Montero Muriel, Ankara, Jeopolitik-Strateji-Terör Araştırmaları Dizisi ASAM Yayınları, 2004.
- ÇİTLİOĞLU, Ercan: “Ermeni Terörü Üzerine Analiz”, Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt , ed. Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ankara, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No: 3, 2003.
- DEDEOĞLU, Beril: Uluslararası Güvenlik ve Strateji, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.
- DUMAN, Halis: Gezilerim: NATO, AET ve OECD Tarihten Bazı Kısımlar, İstanbul, Acar Yayınları, 1987.
- ERDOĞDU, Hikmet: Avrupa’nın Geleceğinde Türkiye’nin Önemi ve NATO İttifakı, İstanbul, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2004.
- ERHAN, Çağrı: “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, eds. Refet Yinanç, Hakan Taşdemir, Ankara, Seçkin Yayınları, 2002.
- ERKİN, Feridun Cemal: Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi, Ankara, 1968.
- EVANS, Graham ve Newham, Jeffrey: Dictionary of International Relations, London, Penguin Books, 1998.
- FRIEDMAN, Thomas: Lexus ve Zeytin Ağacı: Küreselleşmenin Geleceği, İstanbul, BZD Yayıncılık, 2000.
- FUKUYAMA, Francis: Tarihin Sonu mu?, s. bs., haz. Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Ankara, Vadi Yayınları, 2002.
- GADDIS, John Lewis: “The Long Peace”, The Cold War and After: Prospects for Peace, Ed. Sean M. Lynn-Johns, The MIT Press, 1992.
- GARNETT, Ian: “The NATO Response Force: Inside and Outside NATO”, NATO’s Nations and Partners for Peace, Military Module, 49, 1, 2004.
- GİRGİN, Kemal ve Işık Biren: 21. Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti, 2. bs., İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2002.
- GÖNLÜBOL, Mehmet: Uluslararası Politika, Ankara, Atilla Kitapevi, 1993.
- GÜNEY, Nurşin Ateşoğlu: Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri AB – NATO – ABD, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2006.

- GÜRKAYNAK, Muharrem: Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası, Ankara, Asil Yayınları, 2004.
- GÜRLESEL, Can Fuat ve Demir, M. Faruk: Dünyada Çok Taraflı Denge ve Türkiye İçin Yakın Gelecek, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2002.
- GÜRSES, Emin: Ayrılıkçı Terörün Anatomisi / IRA – ETA – PKK, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001.
- GÜZEL, Cemal: Silinen Yüzler Karşısında Terör, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002.
- HALAÇOĞLU, Yusuf: Ermeni Tehciri, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2005.
- HANNING, Hugh: NATO Our Guarantee of Peace, RUSİ: Brassey's Defense YearBook, 1986.
- HİÇYILMAZ, Semih: Halklara Karşı Bir Örgütlenme: NATO Kuruluşundan İstanbul Zirvesine, İstanbul, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2004.
- HOWELL, Llewellyn D.: "Is the New Global Terrorism a Clash of Civilizations? Evaluating Terrorism's Multiple Sources", The New Global Terrorism, ed. Charles W. Kegley Jr., Prentice Hall, 2003.
- HUNTLEY, James Robert: NATO Hikayesi, Ankara, Yarın Yayınları, 1969.
- İLHAN, Suat: Terör: Neden Türkiye?, ASAM Yayınları, Ankara, 2002.
- İLTER, Turan: NATO İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları, İüif Yayını, İstanbul, 1971.
- JENKINS, Bryan M.: "International Terrorism", The Use of Force, Military Power and International Politics, ed. Robert J. Art, Kenneth N. Waltz, Oxford, Oxford University Press, 1999.
- KALDOR, Mary: New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era, Cambridge, UK Polity Press, 1999.
- KAYA, İbrahim: "Uluslararası Terörizmin Yasaklanması Çabaları", Türk Harb-iş, Sayı: 210, Ekim, 2004.
- KAYA, İbrahim: Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk, Ankara, USAK, 2005.
- KENNEDY, Paul: Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2001.
- KONGAR, Emre: Küresel Terör ve Türkiye, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001.
- LAÇİNER, Sedat: İngiltere, Terör, Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları, Ankara, ASAM Yayınları, 2001.

- LAQUEUR, Walter: *The Age of Terrorism*, Little, Brown and Com., 1987.
- LAQUEUR, Walter: "Post Modern Terrorism", *The New Global Terrorism*, ed. Charles W. Kegley Jr, Prentice Hall, 2003.
- LUTTWAK, Edward N.: *The Pentagon and the Art of War*, New York, 1985.
- MANAZ, Abdullah, *Türkiye'ye Yönelik Terör Odakları*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- NORTON, Mary Beth vd.: *A People and A Nation, A History of the United States*, 4. ed., Vol 1, Houghton Mifflin Company, 1994.
- ÖZBEK, Osman: *11 Eylül 2001'in Düşündürdükleri*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2002.
- ÖZOĞLU, Ali: *Şifre Çözüldü: Masonlardan Türkiye'ye Kanlı Hediye ASALA-PKK*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005.
- PULAT, Mustafa: *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler AnaBilim Dalı, Ankara: Yayınlanmış yüksek lisans tezi, 2002.
- RAPOPORT, David C.: "The Four Waves of Rebel Terror and September 11", *The New Global Terrorism*, ed. Charles W. Kegley Jr, Prentice Hall, 2003.
- RIDGE, Tom: "Fighting Terrorism, Working Together", *Vital Speeches of the Day*, Research Library Core, Vol: 71, No: 4, February 2005.
- UÇAROL, Rifat: *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, 2000.
- ROSENAU, James N.: *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*, Princeton, Princeton University Press, 1990.
- SALİHOĞLU, Yaşar Hacı: *Yeni Dünya Düzeni Arayışları ve Türkiye Jeopolitik Analiz*, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2001.
- SANDER, Oral: *Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)*, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979.
- SARAY, Mehmet: "Ermeni Terörü", *Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt*, ed. Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ankara, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No: 3, 2003.
- SCHMID, Alex P. ve Jongman, Albert: *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, New Brunswick, Transaction Books, 1988.

- SCOTT, Len: "International History 1945-1990", The Globalization of World Politics, Ed. John Baylis, Steve Smith, New York, Oxford University Press, 1997.
- SEVER, Metin ve Kılıç, Ebru: Düşmanını Arayan Savaş, İstanbul, Everest Yayınları, 2002.
- SLAUGHTER, Anne-Marie: "The Real World Order", Globalization and the Challenges of a New Century, Ed. Patrick Q'meara, Howard D. Mehlinger, Matthew Krain, Indiana, Indiana University Press, 2000.
- ŞİMŞİR, Bilal N.: "Ermeni Terörü ve Şehit Türk Diplomatları Üzerine", Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt , ed. Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner, Ankara, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No: 3, 2003.
- TAŞAR, M Murat ve Ünaltay A. Altay: "Kosova'ya NATO Müdahalesi ve Yeni Uluslararası Sistem", içinde Yeni NATO: Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa, Musa Ceylan (ed.), Ülke Kitapları, 1999.
- TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, Ankara, USAK Yayınları, 2006.
- TAVAS, Taner: "Terörizm: Psikolojisi ve Hedefleri", Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar, Ha. Ümit Özdağ, Osman Metin Öztürk, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000.
- TOPAL, Ahmet Hamdi: Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2005.
- ULUGAY, Osman: Hedefteki Amerika 11 Eylül Şoku, İstanbul, Timaş Yayınları, 2002, s. 26. Ülman, Haluk, "Dünya Nereye Gidiyor", Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye, 3. bs., Ed. Sabahattin Şen, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1994.
- YILDIZOĞLU, Ergin: Dinozorun Kuyruğu, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2002.
- YILMAZ, Veli: Siyasi Tarih, Hak Yayınları, 1998.
- YOST, David S.: NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security, United States Inst. Of Peace Press, 1999.
- YÖK: Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, Ankara, YÖK Yayınları, 1985.
- YURTSEVER, Haluk: "NATO'yla Mücadele ve İşçi Sınıfı" içinde NATO'yla Nasıl Mücadele Etmeli? (Uluslararası Konferans Belgeleri), NK Yayınları, İstanbul, 2004.
- ZAFER, Hamide: Ceza Hukukunda Terörizm, İstanbul, Beta Yayınları, 1998.

b. Makale ve Bildiriler

AKALIN, Cüneyt: “NATO (Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü) Yayıldıkça Krize mi? Sürükleniyor?”, **Jeopolitik**, Yıl: 3, Sayı: 11, Yaz, 2004, s. 90.

AYBET, Gülnur: “Yeni Bir Transatlantik Fikir Birliği”, **NATO Dergisi**, Sonbahar: 2004
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>,
Erişim: 11.07.2007.

ALEXANDER, Yonah: “Terrorism in the Twenty-first Century; Threats and Responses”,
De Paul Business Law Journal, Vol: 2, 1999, s. 59-95.

BAL, İhsan ve Laçiner, Sedat: “The Challenge of Revolutionary Terrorism to Turkish Democracy 1960-1980”, **Terrorism and Political Violence**, Vol. 13, No: 4, Winter 2001, s. 97.

BEBBLER, Anton: “NATO and Transnational Terrorism”, **Perceptions**, Vol.IX, No.4,
Winter, 2005, s. 161-162.

BENNETT, Christopher: “Combating Terrorism”, **NATO Review**, Spring:5 -7, 2003, s. 6.

BERGESEN, Albert J. ve Lizardo, Omar, “International Terrorism and the World-System”, **Sociological Theory**, Vol: 22, No: 1, March 2004, s. 47–48.

BILLINGSLEA, Marshall: “Teknoloji Vasıtasıyla Terörizmle Mücadele”, **NATO Dergisi**,
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/military.html>,
Sonbahar, 2004.

BRZEZINSKI, Zbigniew: “Post-Communist Nationalism”, **Foreign Affairs**, Winter 1989-90, Vol: 68, No: 5, s. 3.

CAFERSOY, Nazım: “ABD-Rusya İlişkilerinin Ana Çıkmazı: Ulusal Füze Savunma Sistemi”, **Stratejik Analiz**; İsrail-Filistin Çatışması Sürecinde Uluslararası Bir Çözüm Arayışı: Mitchell Komisyonu, Sayı 17, Eylül, 2001, s. 40.

CALLEO, David P.: “Transatlantic Folly: NATO vs. the EU”, **World Policy Journal**, Fall, 2003, s.20.

CARPENTER, Ted Galen: “The New World Disorder”, **Foreign Policy**, No: 85, Winter 1991-1992, s. 24.

CLARKE, A. Richard ve McCAFFREY, Barry R.: NATO’s Role in Confronting International Terrorism, The Atlantic Council of the United States, **Policy Paper**, June, 2004, s. 7.

- CAŞIN, Mesut Hakkı: “Uluslararası Terörün Yeni Çıkmazı: İntihar Saldırıları”, **Stratejik Öngörü**, Sayı: 7, 2005, s. 42- 43.
- COLSTON, John: “Terörle Mücadele İşbirliğine Bağlı”, Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23 Mart, 2006, Anadolu Ajansı, http://www.aa.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=129&Itemid=141, (Erişim: 20.05.2007)
- COOPER, H. H.: “Terrorism The Problem of Definition Revisited”, **American Behavioral Scientist**, Vol: 44, No: 6, February 2001, s. 881-893.
- CYRULIK, Joseph C.: “Asymmetric Warfare and the Threat to the American Homeland”, AUSA Institute of Land Warfare, **Landpower Essay Series**, No: 99/8, November 1999, s. 2.
- ÇAKMAK, Cenap: “ABD’nin Uluslararası Terörle Savaşı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Stratejik Öngörü**, Sayı: 7, 2005, s. 76.
- ÇOMAK, Hasret: “Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP”, **Jeopolitik Bilimsel Araştırma Dergisi**, Sayı:3, Yıl:1, Yaz, 2002, s. 64.
- DAFTARY, Farhad: “The “Order of the Assassins”: J. Von Hammer and the Orientalist Misrepresentations of the Nizari Ismailis (Review Article)”, **Iranian Studies**, Vol: 39, No: 1, March 2006, s. 71.
- DOYLE, James H. Jr: **Military Operations and International Law, Prize Essay Competition**, 2002.
- DUFOURCQ, Jean: “After Istanbul: A Preliminary Assessment Research Branch”, **NDC Occasional Paper**, Rome, 2004, September, s. 12.
- FALKENRATH, Richard: “Confronting Nuclear, Biological and Chemical Terrorism”, **Survival**, Cilt: 40, No: 3, Autumn 1998, s. 53.
- FAREED, Zakaria: “The Best Ways to Beat Terror”, **Newsweek**, Vol: 143, Issue 15, December 2004, s. 35
- FIELDS, Louis G.: “Contemporary Terrorism and the Rule of Law”, **Military Law Review**, Vol: 113, 1986, s.1-15.
- GRAY, John: “Global Utopias and Clashing Civilizations: Misunderstanding the Present”, **International Affairs**, No: 74, 1998, s. 150.
- GUNTER, Michael M.: “The Continuing Kurdish Problem in Turkey after Öcalan’s

Capture”, **Thirld World Quarterly**, Vol: 21, No: 5, October 2000, s. 849-850.

GÜN, Rengin Ö.: “Uluslararası Terörizm, Dünya Savaşının Yeni Boyutu”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 2, No: 4, 2000, s. 4.

GÜN, Ö. Rengin: “11 Eylül Sonrasında Başat Tehdidin Yeni Adı: Uluslararası Terörizm Olgusu”, **Stratejik Analiz**, Cilt:2, No: 24, Nisan 2002, s. 114–115.

JAVIER, Solana: "NATO in the Twenty-First Century" **Perceptions**, Vol. IV., No.1, March-May <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume4/March-May 1999/solana.PDF>, ss: 1-5, Erisim: 12.02.2007

JOHNSON, Larry C.: “The Future of Terrorism”, **American Behavioral Scientist**, Vol: 44, No.6, February 2001, s. 911.

JONES, James: “Transforming NATO’s Military Structures”, **NATO Review**, Istanbul Summit Special, May: 57-59, 2004, s. 58.

KAISER, Karl, “The New NATO”, **Asia-Pacific Review**, 2003, Vol. 10, No. 1, s. 67.

KARAYILANOĞLU , Turan Prof.Dr.Ecz.Kd.Alb. vd.: “Kimyasal ve Biyolojik Terörizm”, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, NBC Ana Bilim Dalı, <http://www.gata.edu.tr/saglikbilimleri/nbc/Kimyasal%20ve%20Biyolojik%20Ter%C3%B6rizm.pdf>

KAYA, İbrahim: “11 Eylül Saldırıları ve Sonrası: Uluslararası Hukukta Askeri Müdahale”, **Stratejik Analiz; Terörizm – Küresel Güvenlik ve Türkiye**, Sayı 19, Kasım 2001, s. 103.

KIRDAR, Üner: “New Global Perspectives at the Turn of the Century”, **Perceptions**, Vol: 3, No: 3, September-November 1998, s. 8.

KOBIERACKI, Adam: “NATO’s Evolving Operations”, **NATO Review**, İstanbul Summit Special, May, 2004, s. 35.

KOECHLER, Hans, “The United Nations and International Terrorism: Challenges to Collective Security”, International Conference on International Terrorism and Anti-terrorism Cooperation, Shangai – China, November, 2002.

KOÇER, Gökhan: “Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler’in Geleceği”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt: 1, No: 3, Güz 2004, s. 110.

KULOĞLU, Armağan: “Soğuk Savaş Sonrası Bozulan Dengeler, Irak Krizi ve Bölgesel İstikrar Arayışı”, **Stratejik Analiz; Azerbaycan’da Devlet Başkanlığı Seçimi**, ASAM, Cilt: 4, No: 44, Aralık 2003, s. 44.

- LAOS, K., Nicolas: “International Security in the Post-Cold War Era”, **Perceptions**, cilt:4, No:4, December 1999 – February 2000, s. 71-72.
- MORAN, Theodore: “International Economics and National Security”, **Foreign Affairs**, Cilt 69, No: 5, Winter 1990 – 1991, s.90.
- “NATO Günü”: <http://www.memocal.com/bgvh/NatoGunu.asp>, 14.10.2007
- NELSON, Richard: “NATO’nun Terörle Mücadeledeki Rolü”, **NATO Dergisi**, Sonbahar, 2004
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>, Erişim: 11.07.2007
- ÖKTEM, Emre: “Uluslararası Hukukta Terörizm”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d5/M00068.pdf> 10.09.2007.
- PARACHINI, John: “Putting WMD Terrorism into Perspective”, **The Washington Quarterly**, Autumn, 2003, s. 45.
- ROBERTSON, Lord: “Change and Continuity”, **NATO Review**, Kış 2003.
- RUBINSTEIN, Alvin Z.: “New World Order or Hollow Victory”, **Foreign Affairs**, Cilt: 74, No: 4, Fall 1991, s. 54.
- SAUL, Ben: “Attempt to Define ‘Terrorism’ in International Law”, **Netherlands International Law Review**, LII, 2005, s. 58.
- SCHWENNINGER, Sherle R.: “Bush Globalized NATO”, **The Nation**, C. 273, No: 21, 24 Aralık 2001, s. 27-29.
- SICHERMAN, Harvey: “Jeopolitiğin Yeniden Doğuşu”, Avrasya Dosyası, **Jeopolitik Özel**, Cilt: 8, No: 4, Kış 2002, s. 104.
- SIMON, Steven ve BENJAMIN, Daniel: “The Terror”, **Survival**, Cilt: 43, No: 4, Winter, 2001–2002, s.5.
- STEVENSON, Jonathan: “Pragmatic Counter-Terrorism”, **Survival**, Cilt: 43, No: 4, Vinter **Özel**, 2001–2002, s. 35.
- ŞİMŞEK, Sefa: “New Social Movements in Turkey since 1980”, **Turkish Studies**, Vol:5, No:2, Summer 2004, s. 136
- WEGENER, H.: “Political Extremism and International Terrorism: New Dimensions of Allied Security?”, submitted to The Fifth Antalya International Conference on Security and Cooperation, Antalya: 6-9 October, 1994, s. 10
- WÖRNER, Monfred: “Yeni Dönemde Atlantik İttifakı”, **NATO Dergisi**, 1991, No: 1 , s.

3.

YILMAZ, Mehmet: "NATO İsmi de Değiştirmeli", **Aksiyon**, Sayı: 500, 2004, Temmuz, s.35.

NATO Handbook, 'The North Atlantic Treaty', Office of Information and Press, Brussels-Belgium, 1999.

The Prague Summit and NATO's Transformation, 2003, s. 27-28.

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, Sayı 20843 Mükerrer Tertip: 5, Cilt: 30, S. 125, 12.04.1991.

Genelkurmay II. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, "Türkiye, NATO ve AB Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri Sempozyumu", 27 Mayıs 2004, http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2004/sempozyum_acis_konusmasi_240504.html, 20.07.2007.

Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, "İpek Yolu 2007 General/Amiral Semineri" Açılış Konuşması
http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/gnkur_isk_ipekyolu_semineri_03072007.htm

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Gladio>, erişim 08.07.2007

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6560384.asp?gid=180>, 22 Mayıs 2007.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=95710&tarix=17/11/2003>Erişim:15.06.2007

EK. A**NATO/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütünün Antlaşma Metni**

Bu Antlaşmanın taraf devletleri Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkelerine sadık kalacaklarını ve tüm halklar ve tüm Hükümetlerle barış içerisinde yaşamak istediklerini teyit ederler.

Taraflar, kendi halklarının özgürlüklerini, ortak mirasını ve uygarlığını, demokrasi, bireysel özgürlük ve hukuk devleti ilkelerine bağlı kalarak korumaya kararlıdırlar.

Taraflar, Kuzey Atlantik bölgesinde refahı ve istikrarı geliştirmeyi amaçlamaktadırlar.

Taraflar, barış ve güvenliğin korunması ile toplu savunma yönünde verecekleri çabaları ortaklaştırma konusunda kararlıdırlar.

Taraflar, bu nedenle aşağıdaki Kuzey Atlantik Antlaşması üzerinde mutabık kalmışlardır:

Madde 1

Birleşmiş Milletler Şartında belirtildiği üzere Taraflar, uluslar arası barış ve güvenlik ile adaleti tehlikeye atmadan ve kendi uluslar arası ilişkilerinde BM'in amaçlarına ters düşen bir şekilde tehdit ya da güç kullanımından kaçınarak, barışçı yollarla çözümlenmek amacıyla müdahil olabilecekleri herhangi bir uluslar arası uzlaşmazlığı çözüme girişiminde bulunacaklardır.

Madde 2

Taraflar, kendi bağımsız kurumlarını güçlendirerek, bu kurumların kuruluş amaçlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayarak ve istikrar ve refah koşullarını iyileştirerek barış ve dostluk içindeki uluslar arası ilişkilerin daha da geliştirilmesine katkıda bulunacaklardır. Kendi uluslar arası ekonomi politikalarında çatışmaları ortadan

kaldırmaya çalışacak ve üyelerinin bazıları ya da tümü arasında ekonomik işbirliğini teşvik edecektir.

Madde 3

Bu Antlaşmanın hedeflerine daha etkin bir şekilde ulaşabilmek için Taraflar, ayrı ayrı ve ortaklaşa olarak, sürekli ve etkin kendi kendine yardım ve karşılıklı yardımlar anlamında, silahlı saldırılara direnmede kendi bireysel ve kolektif kapasitelerini geliştirip, güçlendireceklerdir.

Madde 4

Taraflar, içlerinden herhangi birinin siyasi bağımsızlık ve güvenliği, toprak bütünlüğü tehdit altına girdiğinde, içlerinden birinin talebi durumunda bir araya gelerek durumu müzakere edeceklerdir.

Madde 5

Taraflar, Avrupa veya Kuzey Amerika'daki üyelerinden biri ya da daha fazlasına karşı silahlı bir saldırıyı, anlaşma taraflarının tümüne yapılmış sayacakları konusunda mutabık kalmışlar ve sonuç olarak ta böyle bir silahlı saldırı gerçekleştiği takdirde , taraf devletlerin her biri, BM Şartının 51. maddesinde belirtilen toplu veya bireysel savunma hakkının kullanılmasında saldırının muhatabı olan taraf ya da taraflara derhal karşı saldırı konumuna geçerek yardım edecek, ve diğer taraflarla iş birliği içersinde silahlı güç kullanımı, Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğinin devamının sağlanması da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemleri düzenleyeceklerdir.

Böyle herhangi bir saldırı ve alınan bütün önlemler acilen Güvenlik Konseyine rapor edilecektir. Bu önlemler, Güvenlik Konseyinin durumu çözüme kavuşturmak ve uluslar arası barış ve güvenliği sürdürmek için gerekli adımları atması halinde bu önlemlere son verilecektir.

Madde 6

5. Maddenin amacıyla ilgili olarak, Taraflardan biri ya da daha fazlasına yapılacak silahlı bir saldırının “silahlı saldırı” kapsamına girmesi için gereken koşullar aşağıdadır:

Avrupa veya Kuzey Amerika'daki, Fransa'nın Cezayir bölgelerindeki, Türkiye'deki veya Kuzey Atlantik Bölgesinin Yengeç Dönencesinin kuzeyinde kalan kısmında yerleşik Antlaşma Tarafları ya da onların idaresi altındaki her hangi bir adamın toprak bütünlüğünü tehdit eden silahlı saldırılar;

Antlaşmanın yürürlük tarihinden itibaren, Akdeniz veya Kuzey Atlantik Bölgesinin Yengeç Dönencesinin kuzeyinde kalan kısmında, Taraf ülkelerin işgal güçlerinin bulunduğu Avrupa'daki herhangi bir bölgede ya da bu toprakların üzerinde Antlaşma Taraflarına ait uçak, araç ya da güvenlik güçlerine yönelik silahlı saldırılar.

Madde 7

Bu Antlaşma, Tarafların üyesi bulunduğu BM Şartı altında bulunulan taahhütler ya da Güvenlik Konseyinin uluslar arası barış ve güvenliğin devamı için üstlendiği öncelikli sorumluluğu etkileyecek biçimde yorumlanamaz.

Madde 8

Antlaşmanın bütün Tarafları, tarafların kendi aralarında veya üçüncü bir devletle imzalanmış olup halen yürürlükte olan uluslar arası anlaşmalardan hiç birinin bu Antlaşmanın hükümleriyle çatışmadığını ve ileride de bu Antlaşmayla çatışacak hiçbir uluslar arası angajmana taraf olmayacaklarını deklare ederler.

Madde 9

Taraflar burada Antlaşmanın uygulanmasıyla ilgili meseleleri görüşmek üzere ve her birinin temsil edileceği bir Konseyi kurmuşlardır. Konsey, her an ihtiyaçları karşılayabilecek bir şekilde organize edilecektir. Konsey, gerekli olabileceğinden hareketle bazı alt kurullar oluşturacaktır ve bu çerçevede derhal bir Savunma Komitesi kuracak ve Madde 3 ile Madde 5'in uygulanması için Komiteye öneriler getirecektir.

Madde 10

Taraflar, oy birliği ile karar almaları halinde, her hangi bir diğer Avrupa devletini bu Antlaşmanın ilkelerini daha ileriye taşıyacak pozisyonda olması ve Antlaşmaya dahil olarak Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine katkıda bulunması koşuluyla davet edebilir. Davet edilen her hangi bir devlet, Antlaşmaya dahil oluşunu belgeleyen enstrümanını ABD

Hükümetine depozit ederek Anlaşmaya taraf olur. ABD, böylesi bir giriş enstrümanının depozit edildiği bilgisini bütün Taraflara iletacaktır.

Madde 11

Bu anlaşma, Taraf ülkelerin yasalarına geçirilecek ve Antlaşmanın hükümleri , tarafların kendi ülkelerinde yürürlükte olan Anayasa süreçlerine uygun olarak uygulanacaktır. Ülkelerde bununla ilgili çıkarılan uyum yasalarına ilişkin resmi belgeler olabildiğince kısa bir süre içinde ABD'ye depozit edilmek üzere gönderilecektir, ABD de her seferinde tüm diğer Tarafları durumdan haberdar edecektir. Antlaşma, antlaşmayı kendi ülke yasalarına geçiren büyük taraf devletler arasında derhal yürürlüğe girecektir ve bu ülkeler arasında Belçika, Kanada, Fransa, Luxemburg, Hollanda, İngiltere ve ABD bulunmaktadır. Uyum yasalarını daha sonra çıkaran taraf devletler için ise Antlaşma, uyum yasalarının çıkarıldığına dair resmi belgelerin depozit edildiği tarihte yürürlüğe girecektir.

Madde 12

Antlaşmanın 10 yıllık yürürlük süresi sonunda ya da bu sürenin bitiminden itibaren herhangi bir zamanda, Taraflardan birinin talebi halinde, Taraflar Antlaşmayı gözden geçirmek üzere müzakerelerde bulunacak, bunu yaparken, uluslar arası barış ve güvenliğin sürdürülmesi için BM Şartı'na bağlı olarak yapılmış bölgesel düzenlemelerin yanı sıra evrensel kalkınma da dahil olmak üzere Kuzey Atlantik Alanındaki barış ve güvenliği etkileyen faktörleri dikkate alacaklardır.

Madde 13

Antlaşma 20 yılını doldurduktan sonra, Taraflardan birinin Antlaşmadan çekilmek istemesi halinde, çekilme talebinin ABD'ye iletilmesini takip eden 1 yılın ardından Taraf Devlet Antlaşmadan çekilmiş olacaktır. ABD, kendisine iletilen her bir çekilme talebini diğer Taraflara iletacaktır.

Madde 14

İngilizce ve Fransızca çevirileri eşit düzeyde güvenilir olan bu Antlaşma metni ABD Hükümeti Arşivlerinde saklanacaktır. Antlaşmanın resmi onaylı fotokopileri ise Antlaşmanın diğer imzacı Devletlerine iletilecektir.

EK. B AGİT İSTANBUL DEKLARASYONU

AGİT İSTANBUL DEKLARASYONU 99

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT)İstanbul'da yapılan yüzyılın son zirvesinde, Balkanlar ve Kafkaslardaki sorunları da içeren bölgesel konularla teşkilatın bölgesel çatışmalara ilişkin misyonlarının bugüne kadarki sonuçlarıyla ilgili ortak bir deklarasyon yayımlandı.

Tarihe "İstanbul Deklarasyonu" olarak geçecek 43 maddelik bildiriye, "Bizler, AGİT'i oluşturan ülkelerin devlet ya da hükümet başkanları, 21. yüzyılın ve Helsinki Nihai Senedi'nin 25'inci yıldönümü arifesinde İstanbul'da toplandık" diye başlanarak, AGİT'in, Lizbon'daki son toplantısından bu yana, bugüne kadar eşi görülmemiş sorunlarla ilgilenebilecek bir yapıya dönüştürüldüğü kaydedildi.

AGİT'in ilk büyük çaplı saha çalışmasını Bosna-Hersek'te oluşturduğu belirtilen bildiride, 3 yıl süren müdahale yılları döneminde de teşkilatın saha operasyonları sayısı ve boyutunun çarpıcı biçimde artırıldığı, yürüttüğü çabaların da boyutu ve içeriğinin genişlediği bildirildi.

Bütün bu gelişmelerin de teşkilatın, bütün AGİT bölgesindeki güvenliğe ve işbirliğine katkısını çok güçlendirdiği vurgulandı.

AVRUPA GÜVENLİK ŞARTI'NA ATIF

İstanbul Deklarasyonu'nda, zirve toplantısında, bölgedeki güvenliği ve istikrarı artırmak, örgütün operasyon gücünü geliştirmek amacıyla Avrupa Güvenlik Şartı'nın kabul edildiği anımsatıldı.

Deklarasyonda, AGİT Daimi Konseyi'nin, Şart'ta kabul edilen yeni adımların hızla uygulanmasına yönelik gerekli kararları almakla görevlendirildiği bildirildi.

Bölgenin karşı karşıya bulunduğu riskleri karşılayacak, sorunlarla mücadele edecek ve bunu tek tek bireylerin yaşamına yansıtacak güçlü bir AGİT'in katkılarına ihtiyaç olduğu ifade edilen deklarasyonda, "İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygı

duyacağımıza ve ayrımcılığın bütün biçimlerinden uzak duracağımıza yönelik taahhüdümüzü açıkça yineliyoruz" denildi.

Uluslararası hukuka duyulan saygının da yinelendiği deklarasyonda, AGİT bölgesindeki çatışmaların önlenmesi ve çıkanların da barışçı çözümüne yönelik çabaların yoğunlaştırılması taahhüdü yinelendi.

Deklarasyonda, Şart'ın bir parçası olarak kabul edilen "Güvenlik İşbirliği Platformu" temelinde diğer uluslararası örgütler ve kurumlarla yakın bir çalışma içine girileceği de vurgulandı.

Zirvenin, şiddetli depremlerin acısını yaşayan Türkiye'de yapılmasıyla, doğal felaketlerin korkunç sonuçlarının bir kez daha farkına varıldığı belirtilen deklarasyonda, bu tür olaylarda, Güvenlik İşbirliği Platformu temelinde, uluslararası toplum ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde müdahale etmeye AGİT'in katkı gücünün sorgulanması gerektiği kaydedildi. Deklarasyonda, Daimi Konsey'e bu konuyu ele alması talimatı verildiği belirtildi.

ANA KONU ÇEÇENİSTAN

İstanbul zirvesinin en önemli gündem maddesi haline gelen Çeçenistan sorunu konusunda, aralarında Rusya'nın da bulunduğu AGİT üyesi 54 ülke liderlerinin tamamı, soruna siyasi bir çözüm bulunmasının gerekli olduğunu kabul etti.

Rusya'nın toprak bütünlüğünün tamamen tanındığı vurgulandı ve Moskova'nın, uluslararası bir heyetin bölgeyi ziyaretine izin vereceği bildirildi. Çeçenistan sorunuyla ilgili deklarasyonun 23. maddesinde, "Bizler, siyasi bir çözümün şart olduğunu ve bu amaca ulaşmada AGİT'in yardımının katkısı olacağını kabul ediyoruz" denildi.

Deklarasyonda, "Rusya Federasyonu'nun toprak bütünlüğünün tamamen tanındığı ve terörizmin bütün biçimlerinin de kınandığının kuvvetle teyit edildiği ve AGİT normlarına saygı gösterilmesi gerektiğinin altının çizildiği" vurgulandı.

Deklarasyonda, Çeçenistan'da kötüleşen insani durumun ışığında, uluslararası örgütlerin insani yardımları sağlaması için gerekli koşullar yaratılarak, sivil halkın acılarının azaltılmasının hayati önemde olduğu da belirtildi.

Rusya Federasyonu'nun, AGİT dönem başkanının bölgeyi ziyaretini kabul etmesinden memnuniyet duyulduğu kaydedilen deklarasyonda, AGİT Yardım Grubu'nun Çeçenistan'daki görevinin teyit edildiği, bu bağlamda da Rusya Federasyonu'nun, bölgenin istikrar, güvenlik ve ekonomik refahına katkı yapacak bu adımların atılmasındaki yardım arzusunun memnuniyetle karşılandığı ifade edildi.

KOSOVA SORUNU

Deklarasyonda, Kosova ile ilgili olarak, bu bölgenin hala AGİT'in önemli bir mücadele alanı olduğu belirtildi. Teşkilatın Rambouillet/Paris görüşmelerinde siyasi bir çözüme ulaşılamamasından derin üzüntü duyulduğu kaydedildi.

Deklarasyonda teşkilatın, geçen sonbaharda bugüne kadarki en geniş misyonu (Kosova Denetleme Misyonu) bu bölgeye konuşlandığı ancak Yugoslav güçleri tarafından düzenlenen şiddet eylemleri ve ateşkesin bozulmasının AGİT'i, KVM'yi bölgeden çekmeye zorladığı anımsatıldı.

Kosova'daki şiddetten kaçan çoğu Arnavut mültecinin evlerine dönmüş durumda olduğu ve zorlu bir iyileştirme çalışmasının başladığı ifade edilen deklarasyonda, bölgedeki şu anki AGİT misyonunun, Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı uyarınca kurulan daha geniş bir BM Misyonunu'un bir parçasını oluşturduğu kaydedildi.

Kosova'da şu an 1100 personeli olan AGİT Misyonu'nun, bölgede çok etnik yapılı toplumun yeniden inşasına yönelik süreçte çok önemli bir rol oynadığı belirtilen deklarasyonda, AGİT'in, bölgede sivil toplumun gelişimine yardım ettiği ve çoğulcu demokratik sistemin, serbest medyanın, sivil toplum örgütlerinin oluşumunu desteklediği vurgulandı.

Deklarasyonda bölgede insan haklarının korunması ve gelişimi, hukuk yönetimine saygının inşası için önemli bir rol oynayan AGİT'in, demokrasinin kökleşmesi için başarı sağlamasının çok önemli olduğu bu alanlarda ilerlerken, organize etme görevini de üstlendiği Kosova'daki ilk serbest seçimlere yönelik çalışmasının hızlandırılmakta olduğu ifade edildi.

Deklarasyonda, Kosova'nın yıllarca süren baskı dolu geçmişine, hoşgörüsüzlüğe ve şiddete karşı AGİT'in mücadelesinin, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği ve toprak bütünlüğüne saygılı olarak, bölgede güçlü bir özerklik temelinde çok etnik yapıları bir toplumun inşasını sağlamak olduğu kaydedildi.

Son aylarda Kosova'dan bu sefer de, Sırp ile Arnavut olmayan diğer halkın göçüne tanıklık edildiği belirtilen deklarasyonda, bölgeden en son kaçanların da geri dönebilmesi ve haklarını elde edebilmesi için gerekli koşulların sağlanması gerektiği bildirildi.

Kosova'da yeni şiddet olaylarının ve herhangi bir etnik ayrımcılığın olmasının kesinlikle kabul edilemeyeceği vurgulanan deklarasyonda, bu tür eylemlerin karşısında başarısız kalınmasının bölge istikrarını baltalayacağı belirtildi.

YUGOSLAVYA ENDİŞESİ

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı zirvesi sonunda yayınlanan ortak deklarasyonda Yugoslavya konusuna da değinildi. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ndeki demokrasi eksikliğinin bölgedeki ciddi endişe kaynaklarından biri olarak varlığını sürdürdüğü belirtilen deklarasyonun 5. maddesinde, Yugoslav liderleri ve halkının ülkeyi demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı yoluna sokması gerektiği kaydedildi.

AGİT'in, koşulların izin vermesi durumunda Yugoslavya'nın demokratikleşmesinin hızlanması, bağımsız medyanın gelişimi, serbest-dürüst seçimlerin yapılması için yardıma hazır olduğu belirtilen deklarasyonda, demokrasi yolundaki gerçek ilerlemenin, Yugoslavya'nın AGİT dahil, uluslararası topluma tamamen katılımı yönünde olumlu bir adım olacağı, ülkenin büyüme ve refahı için yeni bir temel oluşturacağı ifade edildi.

Deklarasyonda, "Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni eşit bir ortak olarak görme isteğimizi vurguluyoruz" denildi. Bu arada, deklarasyonun 12. maddesinde, eski Yugoslavya savaşı sırasında işlenen savaş suçlarına bakan Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nin (USSM) çalışmalarının, bölgede kalıcı barışın ve adaletin sağlanması için hayati önemde olduğu vurgulanarak, AGİT'in, USSM ile işbirliği içinde olacağı taahhüdü yinelendi.

BOSNA-HERSEK

Bosna-Hersek'te hala, savaş sonrası varılan barış anlaşması temelinde demokratik ve etnik yapılı bir oluşum için çaba sarf edildiği belirtilen deklarasyonda, Bosna yönetiminden, 2000 yılı sonbaharı yapılması planlanan genel seçimler öncesi daimi seçim yasasının hızla çıkarılmasının beklendiğini vurgulandı. Deklarasyonda, Bosna-Hersek'in bütün liderlerine, ülkenin istikrarı ve refahı için ülkedeki iki oluşumu (Boşnak-Hırvat Federasyonu, Sırp Cumhuriyeti) daha yakınlaştırmaları ve bireylerin tek bir devlet içinde serbestçe dolaştığı bir ortam yaratılması için kararlı adımlar atmaları çağrısında bulunuldu.

Deklarasyonda, AGİT'in, Bosnalı mültecilerin ve ülke içinde yerlerinden edilenlerin (özellikle azınlıkların) geri dönüşünün sağlanması taahhüdünü koruduğu da ifade edildi.

YUKARI KARABAĞ SORUNU-KAFKASLAR

Yukarı Karabağ sorununa da değinilen deklarasyonda, Ermenistan ve Azerbaycan cumhurbaşkanlarının Yukarı Karabağ sorununa kalıcı çözüm bulunmasına yönelik çabaları övüldü.

Özellikle düzenli görüşmeleri, soruna kalıcı ve kapsamlı çözüm bulunması sürecini hızlandırma olanağı yaratan iki ülke cumhurbaşkanlarının yoğun diyalogundan övgüyle bahsedilen deklarasyonda, görüşmelere AGİT Minsk Grubu'nun da dahil olduğu biçimde yeniden başlanması umudunda olunduğu, bu diyalogun tamamen desteklendiği ve devamının teşvik edildiği vurgulandı. Deklarasyonda, Yukarı Karabağ soruna çözüm bulunmasıyla ilgili hala en uygun format olan AGİT ve Minsk Grubu'nun barış sürecinin daha ileri götürülmesi için hazır olduğu belirtildi.

Gürcistan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğüne verilen desteğin yinelendiği deklarasyonda, Ossetya ve Abhazya sorununun, bu bölgelerin siyasi statülerinin özellikle Gürcistan içinde çözümünün gerekliliği vurgulandı.

Deklarasyonda, AGİT'in Abhazya'daki BM'nin öncü rolünü desteklemeyi sürdüreceği de belirtildi.

ORTA ASYA

AGİT'in geçen yıl boyunca, Orta Asya'daki 5 ortak ülkeyle işbirliğindeki artışa tanıklık edildiği belirtilen bildiriye, Orta Asya yetkilileri ile AGİT arasındaki üst düzey temaslarda siyasi diyalogun geliştirildiği kaydedildi.

Orta Asya ülkelerinin uluslararası terörizm, radikal örgütlerin şiddet eylemleri, organize suçlar, silah ve uyuşturucu kaçakçılığına ilişkin gündeme getirdikleri kaygıların paylaşıldığı ifade edilen bildiriye, ek olarak bölgenin güvenlik sorununun ekonomik ve çevresel risklere yol açacağı belirtildi ve bölge güvenliği için işbirliğinin önemi üzerinde duruldu.

GÜNEYDOĞU AVRUPA İSTİKRAR PAKTI

İstanbul Deklarasyonu'nda Güneydoğu Avrupa ve diğer bölgesel konulara da yer verildi. Güneydoğu Avrupa'da yaşanan deneyimlerin, bölgeye daha geniş perspektiften bakmak gerekliliğini ortaya koyduğuna işaret edilen deklarasyonda, bu bağlamda da, AB'nin girişimiyle düzenlenen 10 Haziran 1999'daki Köln Bakanlar Konferansı'nda kabul edilen "Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti"nın memnuniyetle karşılandığı belirtildi.

Bölgesel işbirliğinin, bölge ülkelerinin daha geniş bir yapı içinde bütünleşmesi için katalizör görevi göreceği belirtilen deklarasyonda, Pakt'ın başarısında önemli rolü olan AGİT'in, Daimi Konsey'i, Pakt'ın amacına hizmet edecek bölgesel bir strateji geliştirmekle görevlendirdiği kaydedildi.

DiĞER BÖLGESEL KONULAR

Hırvatistan'da barış ve uzlaşma ortamının sağlanmasına yönelik çabaların yoğunlaştırılması için Hırvat yetkililerle birlikte çalışmanın önemi üzerinde durulan

deklarasyonda, AGİT, savaş sonrası güven ve uzlaşma ortamıyla, etnik yapılı bir ülkenin oluşumu için yardıma devam sözü verdi.

Arnavutluk'a, 1997'teki ayaklanma ve 1999'daki Kosova mülteci krizi yüzünden sekteye uğrayan sosyal, siyasi ve ekonomik geçiş sürecinde yardım edileceği taahhüdü yinelenen deklarasyonda, bu yardımlarda AB ve diğer örgütlerle birlikte çalışılacağı belirtildi.

Deklarasyonda, Makedonya hükümetinin, ülkede ekonomik refahı ve istikrarı güçlendirecek reform taahhütleri övülerek, AGİT'in de bu süreçte destek verme kararlılığında olduğu ifade edildi.

Deklarasyonda ayrıca, Kosova mülteci krizinden en çok etkilenen Arnavutluk, Makedonya ile diğer komşu ülke halkları, bu dönemdeki katkılarından dolayı takdirle anıldı.

İstanbul Deklarasyonu'nda Moldova ile ilgili olarak da, Budapeşte ve Lizbon zirvelerinde alınan kararlar anımsatılarak, "siyasi çözüm açısından önemli bir adım olarak, Rus birliklerinin, Moldova'dan bir an önce, düzenli olarak tamamen çekilmesi beklentisi" yinelenildi.

Deklarasyonda, Rusya'nın güçlerini Moldova'dan geri çekme işlemini 2002 yılı sonuna kadar tamamlama taahhüdünden duyulan memnuniyet de ifade edildi.

Belarus'da sadece gerçek siyasi bir diyalogun, demokrasi için gerekli olan kurumlar aracılığıyla yapılacak serbest ve demokratik seçimler için ortam hazırlayabileceği belirtilen deklarasyonda, AGİT'in katılımıyla, AGİT Parlamenterler Asamblesi ile yakın işbirliği içinde sağlanan diyalog sürecinde kaydedilecek erken gelişmelerin memnunlukla karşılanacağı da vurgulandı.

Belarus'ta ayrıca diyalogun önündeki engellerin de, basın yayın özgürlüğü ve hukuk kurallarına dayanarak kaldırılması ihtiyacına işaret edildi. AGİT Misyonu'nun Ukrayna'daki çalışmasını başarıyla tamamlamasından da bahsedilen deklarasyonda, bu çalışmayla, AGİT'in Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin istikrar sürecine önemli bir katkısı

olduğu anımsatıldı. Teşkilatın, Akdeniz'deki ortaklarıyla ilişkileri ışığında, Akdeniz bölgesindeki işbirliğinin ve güvenliğin güçlendirilmesinin AGİT bölgesinin tamamının istikrarı için çok önemli olduğu vurgulanan deklarasyonda, bu arada, Japonya ve Güney Kore ile ilişkilerin geliştirileceği de belirtildi.

AGİT'in bölgesindeki sorunlara çabuk ve etkili müdahalesi için yeni araçlara ihtiyaç duyduğu belirtilen deklarasyonda, hızlı uzman yardımı ve işbirliği heyetleri şartının (REACT) kurulmasından duyulan memnuniyet ifade edildi.

Deklarasyonda, Avrupa Konvansiyonel Kuvvet Anlaşması'nın yeniden düzenlemesinin memnuniyetle karşılandığı belirtildi. Anti personel mayınların insanlar üzerinde yol açtığı büyük acılara işaret edilen deklarasyonda, anti personel mayınların kullanımı, stoklanması, üretimi ve naklinin yasaklanmasını öngören anlaşmanın 1 Mart 1999'da yürürlüğe girmesinden duyulan memnuniyet de yer aldı.

TEŞKİLATIN DİĞER UĞRAŞ ALANLARI

İleriki tarihlerdeki teşkilat bölgesindeki ülkelerde yapılacak seçimlerin AGİT prensiplerine uygun olarak serbest ve dürüst yapılacağı taahhüdünün yer aldığı bildiriye, bunun demokratik gelişim için sağlam bir temel oluşturacak tek yol olduğu vurgulandı. Deklarasyonda, AGİT üyelerinin, çoğulcu ve demokratik toplumların temel koşulu olarak basın yayın özgürlüğünün sağlanması taahhüdünde bulunduğu belirtilerek, Özgür Medya Temsilciliği Bürosu'nun, özgür bağımsız medyanın gelişimi konusundaki çabalarının desteklendiği ifade edildi.

Ayrıca, Çocuk Hakları Konvansiyonu'nun kabul edilmesinin ve AGİT Kopenhag taahhütlerinin 10. yılında, özellikle çatışma bölgelerinde ve savaş sonrası ortamlarda bulunan çocukların çıkarlarının korunmasına ve haklarının aktif bir şekilde geliştirilmesi taahhüdünde bulunulan deklarasyonda, AGİT çalışmalarında düzenli olarak çocuk haklarına yer verileceği belirtildi.

Deklarasyonda, Ekonomik ve Çevre Etkinlikleri Koordinatörü'nün, AGİT Dönem Başkanı ve Genel Sekreteri'nin emri altında bulunarak, güvenliğe yönelik ekonomik ve

çevresel risklerle ilgili ve bunlarla mücadeleyi ele alan düzenli raporlar hazırlaması gerektiği kaydedildi.

Deklarasyonda, teşkilatın kadınlar ve erkekler arasında tam eşitliğin sağlanması taahhüdüne uygun olarak AGİT cinsiyet eylem planının bir an önce onaylanarak uygulanmasının ümit edildiği de yer aldı.

AZINLIK HAKLARI

Zirvenin son gününde taslak deklarasyona eklenen maddeyle, AGİT'in, ulusal azınlıkta yer alan bireylerin, özellikle kültürel kimliği ilgilendiren konularla bağlantılı haklarına saygıyı içeren politikaların ve yasaların oluşumun sağlanması taahhüdünü teyit ettiği belirtildi.

Deklarasyonda, kişilerin eğitim, dil ve katılım haklarını ilgilendiren yasa ve politikaların, uluslararası standartlara uygun olmasının gerekliliği üzerinde özellikle durulduğu da vurgulandı.

İstanbul Deklarasyonu, Bakanlar Konseyi'nin 2000 yılının Kasım/Aralık'ında Viyana'da yapılacağı, bu zirvede bir sonraki AGİT zirvesinin zamanı ve yeni kararının alınacağı ve 2001 yılında dönem başkanlığını Romanya'nın devralacağı maddeleriyle sona erdi.

